

AFŞİN VE ELBİSTAN İÇİN KÖMÜRSÜZ BİR GELECEK

KAHRAMANMARAŞ AFŞİN VE ELBİSTAN İLÇELERİ
SOSYO-EKONOMİK YAPI VE YEŞİL ADİL DÖNÜŞÜM İMKANLARI

GREENPEACE

GREENPEACE

Afşin ve Elbistan İçin Kömürsüz Bir Gelecek

Hazırlayanlar:

Bürge Akbulut
Seda Akço
Özgür Çetinkaya
Ertan Karabıyık
Gözde Polatkal

Tasarım ve Mizanpaj:

Erhan Teksöz

Kapak Fotoğrafı:

Volkan Işıl

Görseller:

Greenpeace

Daha fazla bilgi için:

bilgi.tr@greenpeace.org

Greenpeace Türkiye

www.greenpeace.org/turkey

Şubat 2025, Ankara

Bu rapor, Kalkınma Atölyesi Kooperatifi tarafından Greenpeace Türkiye için hazırlanmıştır.

Kalkınma Atölyesi
Bilim, Kültür, Eğitim,
Araştırma, Uygulama, Üretim
ve İşletme Kooperatifi

Çankaya Mahallesi
Üsküp Caddesi No: 16/14
Çankaya-Ankara-Turkey

www.ka.org.tr
info@ka.org.tr
+ 90 553-211 38 97

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	5
1. Giriş	7
2. Amaç ve Yöntem	9
3. Afşin-Elbistan İlçeleri Sosyo-Demografik Yapısı	11
3.1. Nüfus	11
3.2. Eğitim	13
3.3. Sağlık	15
3.4. Sivil ve Mesleki Örgütlenme	17
4. Afşin-Elbistan İlçeleri Ekonomik Yapısı	18
3.1. Ekonomik Yapıya Genel Bakış	18
3.2. Kömür Ekonomisi ve İstihdamı	19
3.3. İlçelerdeki Diğer Ekonomik Faaliyetler	21
3.3.1. Bitkisel Üretim	21
3.3.2. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	25
3.3.3. Sanayi	26
3.3.4. Turizm	26
3.3.5. Arıcılık	27
3.3.6. Leonardit ve Gıda İşletmeciliği	28
5. Deprem Afşin-Elbistan İlçeleri Üzerindeki Etkileri	30
6. Afşin-Elbistan İlçelerinin Yeşil Adil Dönüşümü İçin Fırsatlar ve Gereklilikler	32
5.1. Yeşil Adil Dönüşüm İçin Fırsatlar	34
5.1.1. Bitkisel Üretim ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi	34
5.1.2. Hayvan Yetiştiriciliği ve Hayvan Ürünlerine Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi	37
5.1.3. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Geliştirilmesi	38
5.1.4. Turizmin Geliştirilmesi	40
5.1.5. Arıcılığın Geliştirilmesi	43
5.2. Yeşil Adil Dönüşüm İçin Gereklilikler	45
5.2.1. Mevcut İşgücünün İstihdam Edilebilirliğinin Desteklenmesi	46
5.2.2. Eğitim Olanaklarının İhtiyaca Uygun Şekilde Güçlendirilmesi	48
5.2.3. Hava ve Çevre Kirliliğini Önleme ve Rehabilitasyon Çalışmaları Yapılması	49
5.2.4. Şehirlerarası Ulaşım Altyapısının Tamamlanması	50
5.2.5. Sosyal Yaşamın Canlandırılması	50
5.2.6. Sosyal Hizmet Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi	51
5.3. Yeşil Adil Dönüşümde Rol Oynayabilecek Aktörler	52
7. Sonuç ve Değerlendirme	55
EKLER	57
Ek 1: Kömürden Adil Çıkış Üzerine Uluslararası Örnekler	57
Ek 2: Kahramanmaraş Afşin-Elbistan İlçeleri Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeşil Adil Dönüşüm İmkanları Araştırması - Yarı-Yapılandırılmış Soru Formu	60
Ek 3: Çalışma Kapsamında Görüşme Yapılan Kurumlar	61
Ek 4: Afşin-Elbistan Termik Santralleri Zaman Çizelgesi	63

Tablolar

Tablo 1.	Yüzyüze ve Çevrimiçi Görüşme Yapılan Kurumların Dağılımı	11
Tablo 2.	Çocuk Bağlımlılık Oranı ve Hanehalkı Büyüklüğü (2023)	13
Tablo 3.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Nüfus Değişimi (2022-2023)	14
Tablo 4.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Okul ve Öğrenci Sayıları	15
Tablo 5.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Net Okullaşma Oranları	15
Tablo 6.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Mesleki Eğitim Öğrenci Sayıları	16
Tablo 7.	Afşin ve Elbistan İlçelerindeki Tarım Alanları (dekar-2023)	25
Tablo 8.	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarı (ton-2023)	25
Tablo 9.	Afşin ve Elbistan İlçelerinde Toplu Meyvelik Alanlar (dekar-2023)	26
Tablo 10.	Afşin ve Elbistan İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı (adet-2023)	29

Grafikler

Grafik 1.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı (2023)	12
Grafik 2.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı (2023)	13
Grafik 3.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Nüfus Değişimi (1980-2023)	14
Grafik 4.	Afşin ve Elbistan İlçelerinin Yeşil Adil Dönüşümüne Yönelik Fırsatlar ve Gereklilikler	38
Grafik 5.	Afşin ve Elbistan İlçeleri Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Gelişmesinde Temel Aktörler İşbirliği ve İlişki Ağı	64

Yönetici Özeti

ömüre dayalı termik santraller günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve kolay ulaşılabilir bir enerji kaynağı olarak görülmektedir. Bununla birlikte bu santrallerin, hava kirliliğine, su varlıklarının tükenmesine,

toprağın bozulmasına ve çok ciddi halk sağlığı sorunlarına neden olduğu ve sürdürülebilir bir kalkınma için kömürün enerji üretiminden çıkarılması gereği herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak kömürden adil çıkış, çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal ve ekonomik adaleti birleştiren kapsayıcı bir yeşil adil dönüşüm modelini gerektirir.

Türkiye 2050'ye kadar net sıfır karbon hedefi bulunan Paris İklim Anlaşması'nı 2021 yılında onaylamış, ancak kömürden çıkış konusunda henüz resmi bir taahhütte bulunmamıştır. Aksine, Türkiye'nin enerji politikası kömürün enerji üretimindeki yerini arttırma yolunda ilerlemektedir¹. Bu kapsamda, Türkiye'nin en fazla linyit kömür rezervlerine sahip bölgelerinden biri olan ve uzun yıllardır termik santraller ile santrallere bağlı çevre ve insan hakları sorunlarıyla gündeme gelen Kahramanmaraş iline bağlı Afşin ve Elbistan ilçelerinde bulunan iki termik santralden biri olan Afşin Elbistan A Termik Santrali'ne iki ünite daha eklenmesi gündemdedir.

Bu çalışmada, Afşin ve Elbistan ilçelerinde yapımı planlanan ek termik santral ünitelerinin inşa edilmemesini ve kömürden adil çıkış sürecini destekleyecek şekilde bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, kömür ekonomisi ile olan ilişkisi ve potansiyel geçim kaynakları değerlendirilmiş, deprem sonrası yeniden inşa sürecinde yeşil adil dönüşüm için fırsatlar ve gereklilikler analiz edilmiştir.

Çalışmada öncelikle kapsamlı bir masabaşı incelemesi yapılmış, ardından bölgede yürütülen saha çalışmasında, termik santrallerin işlemeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen toplulukların temsilcileriyle ve bölgedeki kalkınma süreçlerine katkı sağlayan kişi ve kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Mevcut kaynaklardan ve saha görüşmelerinden elde edilen bulgular, Afşin ve Elbistan'ın eğitim ve sağlık altyapı ile hizmet olanaklarının kısıtlı, sivil toplum örgütlenmesinin yetersiz ve işsizlik oranının yüksek, dolayısıyla da sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ilçeler arasında yer aldığını göstermektedir.

Bölgenin ekonomisi temel olarak bitkisel üretim, hayvancılık ve enerji sektörüne dayanmaktadır. Bölgede yer alan Afşin-Elbistan termik santralleri, bölge halkı için önemli geçim kaynakları arasındadır. Bu nedenle bölgede yeşil adil dönüşümün sağlanabilmesi için hem termik santralin kapanması ile işsiz kalacak olanlar ve onların aile üyelerinin hayat standartlarını hem de termik santralin yarattığı dolaylı ekonomik hareketliliği koruyucu bir yol bulmak gerekmektedir. Ancak bunun için bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ve istihdam olanaklarının kısıtlılığı önemli bir engel teşkil etmekte, bu da bölgenin sahip olduğu bütün olanakları en efektif biçimde kullanmayı mümkün kılacak bir yatırım ve istihdam politikası oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu kapsamda, bölgenin mevcut kaynakları ve potansiyeli göz önüne alınarak, geliştirilmesi önerilebilecek alternatif yatırım ve istihdam alanları arasında şunlar yer almaktadır:

1. Bitkisel üretim ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi

Afşin ve Elbistan ilçeleri, Türkiye'nin dördüncü büyük ovasının içinde yer almaktadır. Bitkisel üretim, halihazırda bölgenin ekonomisinde önemli bir role sahiptir. Bu mevcut potansiyel, doğa dostu tarımın, sebze, meyve ve bitki yetiştiriciliğinin, yem üretiminin ve sulama sistemlerinin geliştirilmesi suretiyle bölgenin ekonomik kalkınmasına ve istihdamın artırılmasına önemli bir katkı sağlayabilecek niteliktedir. Ayrıca, henüz yeterince gelişmemiş olan tarıma dayalı sanayinin desteklenmesine yönelik planlama ve yatırım yapılması da ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma konusunda önemli bir rol oynayabilir.

¹ https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/SGB/tr/Kurumsal_Politikalar/ETKB_2024-2028_Stratejik_Planı.pdf

2. Hayvan yetiştiriciliği ve hayvan ürünlerine dayalı sanayinin geliştirilmesi

Bölgenin mevcut hayvancılık potansiyeli, süt üreticilerinin ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin desteklenmesi, mera ıslahının geliştirilmesi, çevre dostu süt ve et ürünleri işletmelerinin kurulması ile bölgenin yeşil adil dönüşümüne uygun bir alternatif yatırım alanı haline getirilebilir.

3. Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi

Yenilenebilir enerji yatırımları, kömür sektörünün yerini alarak enerji arzını güvence altına alırken, insanlar için yeni istihdam olanakları da yaratma imkanına sahiptir. Yenilenebilir enerji kaynakları açısından önemli bir potansiyele sahip olan Afşin ve Elbistan ilçelerinde de bu alana yapılacak yatırımlar ile bitkisel üretim, hayvancılık ve küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi teşvik edilebilir. Böylece buna yönelik planlama, kurulum, işletme, bakım ve onarım alanlarında istihdam yaratılmasına katkı sağlanabilir.

4. Turizmin geliştirilmesi

İlçelerdeki kömür ekonomisine alternatif olabilecek geçim kaynakları arasında turizm sektörü de yer almaktadır. Bölgenin turizme konu olabilecek mevcut kaynaklarına yapılacak yatırımlar ile geliştirilebilecek olan turizm sektörü, konaklama, sağlık, gastronomi, ulaşım, rehberlik ve benzeri alanlarda hem yerel ekonomiye hem de istihdam olanaklarının artırılmasına katkı sağlayabilir.

5. Ancılık

Afşin ve Elbistan ilçeleri ve çevresi, arı yetiştiriciliği ve buna bağlı çeşitli arı ürünleri üretimi için de yüksek potansiyele sahiptir. Bu kapsamda bal üretimi ile birlikte diğer arı ürünleri ve hizmetlerinin geliştirilmesi, bunlara yönelik markalaşma ve pazarlama platformlarının oluşturulması yeni istihdam alanlarının yaratılması için önemli bir fırsat oluşturabilir.

Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümünün sağlanabilmesi için, yukarıdaki alanlarda oluşturulacak istihdam politikaları ve desteklenecek yatırım alanları ile birlikte bölgenin daha yaşanabilir hale getirilmesine yönelik çalışmaların bir bütün olarak ele alınması zorunlu görülmektedir. Zira, bölgenin öncelikli sorun alanlarından biri termik santrallerin yarattığı çevre ve sağlık sorunları ile birlikte ulaşım altyapısının yetersizliği, sosyal ve kültürel faaliyetlerin kısıtlılığı gibi sebeplerle bölgenin yaşamak için tercih edilen bir yer olmaması ve bunun sonucu olarak yeterli beceri ve tecrübeye sahip istihdam kaynağının bulunmasında yaşanan zorluktur.

Bu nedenle, Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümü için öncelikle kömürden çıkış kapsamında termik santrallerde çalışan mevcut işgücünün farklı alanlarda istihdam edilebilirliği beceri dönüşümü programları gibi desteklerle güçlendirilmeli, yaşı ve becerileri nedeniyle iş bulma olanağından yoksun kalacaklar için bir emeklilik ve sosyal destek paketi oluşturulmalı, gençlerin farklı sektörlerde iş bulmalarını kolaylaştıracak kaliteli ve ihtiyaca uygun eğitim olanakları yaratılmalıdır. Aynı zamanda da alternatif yatırım alanlarının geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan insan kaynağının bu bölgede yaşamayı tercih etmesini sağlamak için termik santrallerin yarattığı çevre tahribatını giderici tedbirler alınmalı, bölgenin ulaşım zorlukları giderilmeli ve sosyal yaşamı canlandırılmalıdır.

Yeşil adil dönüşüm politikalarında gençler ve kadınların desteklenmesinin özel olarak dikkate alınması ve bölgeye özgü bir kırsal sosyal hizmet planlaması yapılmasına da ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda yürütülecek olan sosyal hizmet faaliyetleri hem yarattığı istihdam hem de bu suretle desteklenen nüfusun işgücü piyasasına katılımı ile adil dönüşüme destek sağlayacaktır.

Yeşil adil dönüşüm kapsamında bölgede desteklenecek alternatif yatırım ve istihdam alanlarına dair önerilerin gerçekçi olması ve bölge halkının sahip olduğu kaynakları etkili ve verimli kullanabilmelerini sağlayacak bir yaklaşımın ortaya konulabilmesi için de ilgili tüm tarafları bir araya getirecek bir strateji geliştirilmesine, tarafların yeni plan ve projelere dair güven ve motivasyonlarının güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

01

Giriş

enerji, günümüz yaşamının vazgeçilmez gereksinimlerinden birisidir. Sanayi Devrimi ile birlikte hızla artan enerji talebini karşılamak için başvurulan yaygın yöntemlerden biri fosil yakıtlardan (taş kömürü, linyit kömürü, petrol ürünleri, fosil gaz vb.) elektrik enerjisi üreten termik santrallerin kullanımı olmuştur. Küresel ölçekte hâlâ elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 35'i kömürden sağlanmaktadır.²

Ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve kolay ulaşılabilir bir enerji kaynağı olarak görülmekte olan kömür, diğer fosil yakıtlara kıyasla atmosfere en fazla karbon salan enerji kaynağıdır.³ Hava kirliliğine, su varlıklarının tükenmesine, toprağın bozulmasına ve çok ciddi halk sağlığı sorunlarına neden olduğu bilinen kömüre dayalı termik santrallerin kapanması, iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda kritik bir öncelik haline gelmiştir.

Bu çerçevede, yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaşması ve iklim değişikliği ile mücadele hedefleri doğrultusunda kömürün enerji üretimindeki payı giderek azalmakla beraber bu azalma her yerde aynı oranda gerçekleşmemektedir. Türkiye'de ise kömürü destekleyen enerji politikaları nedeniyle kömürden elektrik üretimi artış eğilimindedir.⁴

Küresel sıcaklık artışını 1,5°C ile sınırlandırma hedefi, kömürden *adil bir çıkışı* zorunlu kılmaktadır. Paris İklim Anlaşması'nın temel hedefi, küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelere kıyasla 2°C'nin altında tutmak ve mümkünse 1,5°C ile sınırlandırmaktır.⁵ Bu hedef, küresel karbon emisyonlarının hızla azaltılmasını ve fosil yakıtlardan, özellikle kömürden kaynaklanan emisyonların büyük ölçü-

² <https://ember-energy.org/countries-and-regions/world/>

³ <https://turkiyedekomur.org/avrupada-komur/>

⁴ <https://www.iklimhaber.org/turkiye-komurden-elektrik-uretiminde-rekor-kirdi/>

⁵ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>

de sona erdirilmesini gerektirir. Bu kapsamda, Paris İklim Anlaşması'nın 2050'ye kadar net sıfır karbon hedefi doğrultusunda, kömürün kademeli olarak enerji üretiminden çıkarılması kritik öneme sahiptir. Bu sürecin adil yönetimi, hem iklim hedeflerine ulaşmak hem de toplumsal refahı korumak için gereklidir. Kömürden adil çıkış, çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal ve ekonomik adaleti birleştiren kapsayıcı bir yeşil adil dönüşüm modelini gerektirir.

Türkiye, 2015 yılında hazırlanan Paris İklim Anlaşması'na 2016 yılında taraf olmuş ve anlaşmayı 2021 yılında onaylamıştır. Anlaşma çerçevesinde Türkiye tarafından 2022 yılında güncellenerek tekrar sunulan Ulusal Katkı Beyanı, 2012 yılını baz alarak sera gazı emisyonlarını 2030'a kadar yüzde 41 oranında azaltma ve 2053 yılına kadar net sıfır karbon hedeflerini içermektedir.⁶ Ancak, bu hedefe ulaşılması için başta kömürden çıkış olmak üzere, yenilenebilir enerjiye geçiş ve emisyon azaltımı için uzun vadeli planlar ve uygun yatırım mekanizmaları gereklidir. Türkiye henüz kömürden çıkış konusunda resmi bir taahhütte bulunmamıştır. Paris Anlaşması'nı onaylamış olmasına rağmen, kömürle işletilen termik santrallerin kapatılmasına dair bir tarih belirlememiştir.

Kahramanmaraş iline bağlı Afşin ve Elbistan ilçeleri, Türkiye'nin en fazla linyit kömür rezervlerine sahip bölgelelerinden biridir. Bu kaynaklar, Afşin-Elbistan linyit havzasında bulunan termik santraller aracılığıyla ülkenin enerji ihtiyacını karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, linyit kömürüne dayalı enerji üretiminin çevresel ve toplumsal maliyetleri nedeniyle, bu iki ilçe, uzun yıllardır linyit kömürüne dayalı termik santraller ve buna bağlı çevre ve insan hakları sorunlarıyla gündeme gelmektedir. Hava kirliliği, su kaynaklarının azalması ve bölgedeki tarımsal üretimin olumsuz etkilenmesi gibi sorunlar, yerel halkın yaşam kalitesini düşürmüş, yöre *yaşanılmaz bir yer* olarak algılanmaya başlanmıştır. Ayrıca, termik santrallerde

çalışan işçilerin ve çevre köylerde yaşayan toplulukların sağlık sorunları artmış, ekonomik fırsatlar ise beklenen seviyede iyileşme sağlamamıştır. Afşin ve Elbistan, hem yerel linyit kömür rezervlerine dayalı enerji üretimi hem de çevresel ve toplumsal etkileri nedeniyle Türkiye'nin enerji dönüşümünde önemli bir gündem maddesi olmayı sürdürmektedir.

Afşin ve Elbistan ilçelerinde halihazırda dörder üniteden oluşan iki termik santral (Afşin-Elbistan A ve Afşin Elbistan B Termik Santralleri) bulunmakta olup, Afşin-Elbistan A Termik Santrali'ne iki ünite daha eklenmesi için hazırlanan çevresel etki değerlendirme (ÇED) raporu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2024 yılının son günlerinde onaylanmıştır.

Bu çalışmada, Afşin ve Elbistan ilçelerinde yapımı planlanan ek termik santral ünitelerinin inşa edilmemesi ve kömürden adil çıkış sürecini destekleyecek şekilde bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, kömür ekonomisi ile olan ilişkisi ve potansiyel geçim kaynakları değerlendirilmiş, deprem sonrası yeniden inşa sürecinde yeşil adil dönüşüm için fırsatlar ve gereklilikler analiz edilmiştir.

Raporda öncelikle Afşin ve Elbistan ilçelerinin mevcut demografik (Bölüm 3) ve sosyo-ekonomik durumu (Bölüm 4) hakkında özet bilgi verilmiş, ardından 6 Şubat 2023 depremlerinin her iki ilçe üzerindeki etkileri incelenmiştir (Bölüm 5). Bu arka plan üzerine bir sonraki bölümde (Bölüm 6) deprem sonrası ve kömürden adil çıkış ekseninde yeşil adil dönüşüm için fırsatlar, gereklilikler ve bu süreçte rol ve sorumluluk alabilecek aktörlere yer verilmiştir. Son olarak kömürden adil çıkış ve yeşil adil dönüşüm için Türkiye'ye örnek olacağını düşündüğümüz uluslararası çalışmalar incelenmiş, Almanya ve Avusturya'dan iki örneğe yer verilmiştir (Ek 1).

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı

02

Amaç ve Yöntem

Kahramanmaraş iline bağlı Afşin ve Elbistan ilçelerini merkezine alan bu çalışmanın temel amacı yöredeki kömür ekonomisi ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinin yarattığı yıkımın sonrasında yeniden inşa sürecinde yeşil adil dönüşüm önerileri geliştirmek ve bunun nasıl uygulanacağına dair yaklaşımı belirlemektir.

Çalışmanın özel amaçları ise şunlardır:

1. Afşin ve Elbistan ilçelerinin demografik ve sosyo-ekonomik yapılarını analiz etmek.
2. 6 Şubat 2023 depremlerinin şiddetlendirdiği sosyal kırılmalıkları ve ilçelerin kömür ekonomisi ile olan ilişkisini değerlendirmek.
3. Kömür sektöründeki istihdam profillerini, çalışma koşullarını ve beceri setlerini incelemek.
4. Kömüre alternatif geçim kaynakları için potansiyel seçenekleri ortaya koymak.
5. Deprem sonrası yeşil adil dönüşüm kapsamında yeniden inşa için gereklilikleri ve fırsatları belirlemek.

Bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada masabaşı ve saha çalışması olarak iki temel yöntem kullanılmıştır:

Masabaşı çalışma: Masabaşı çalışma kapsamında Afşin ve Elbistan ilçelerinin demografik ve sosyo-ekonomik durumu, termik santraller ve 6 Şubat 2023 tarihli depremlerin yarattığı etkilere dair araştırma, plan ve programlar, istatistiki veriler ve özellikle kömürden adil çıkış kapsamında uluslararası örnekler ile yöreye özgü çalışmalar derlenip incelenmiştir. Bu süreçte saha çalışması da planlanmış, saha çalışması kapsamında görüşülecek anahtar kişi ve kurumların listesi (Ek 3) ile görüşme soruları (Ek 2) hazırlanmıştır.

Saha çalışması: 16-21 Aralık 2024 tarihleri arasında termik santrallerin işletmesinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen toplulukların temsilcileriyle ve bölgedeki kalkınma

TABLO 1.

Yüzyüze ve Çevrimiçi Görüşme Yapılan Kurumların Dağılımı

Kurum tipi	Görüşülen kurum sayısı			
	Afşin	Elbistan	Yöre dışı	Toplam
Kamu kurumu	5	4	1	10
Yerel yönetim	1	1		2
Meslek örgütü	4	2		6
Sivil toplum kuruluşu		1		1
Özel sektör	1	1		2
Akademik kuruluş	1	1	4	6
Anahtar kişi		3		3
Toplam	11	13	4	30

süreçlerine katkı sağlayan anahtar kişi/kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, 45 kişiyle yüz yüze görüşme yapılmış, ayrıca saha çalışması sonrasında düzenlenen 5 çevrimiçi toplantıda 6 kişiyle görüşülmüştür. Toplamda, kamu kurumları, özel sektör, sendikalar, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve yerel yönetim temsilcilerinden oluşan 30 kurumdan 51 kişi çalışmaya katılmıştır (Tablo 1, Ek 3). Yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilen bu görüşmelerde termik santrallere alternatif gelir kaynaklarının belirlenmesi, deprem sonrası etkilerin giderilmesi, bölgenin yeşil adil bir dönüşüm sürecine hazırlanması için mevcut durum, riskler, fırsatlar ve öneriler tartışılmıştır.

Saha çalışması kapsamında Afşin ve Elbistan ilçelerinin doğu-batı eksenini ile kuzey yöresindeki başta tarım arazileri olmak üzere bitkisel üretim, hayvancılık, kömür madenlerinden etkilenen köyler ile güneyinde yer alan potansiyel turizm alanları yerinde gözlenmiştir.

Çalışmanın sınırlılıkları ise şunları içermektedir:

- Bu çalışma kapsamında kaynak taraması, dokümanların okunması, saha hazırlıkları, 6 günlük saha çalış-

masında görüşmelerin yapılması ve sonrasında değerlendirme ve raporlama faaliyetleri farklı meslek ve deneyimlere sahip 5 uzmanla toplam 2 ay gibi sınırlı bir süre içinde tamamlanmıştır.

- Gerek masabaşı çalışması gerekse saha görüşmeleri kapsamında ilçeler düzeyinde güncel ve güvenilir kamusal ekonomik, sosyal ve demografik verilere istenilen düzeyde ulaşılamamıştır.
- Saha çalışmasının gerçekleştiği Aralık 2024 ayındaki kar yağışı ve sahada bulunan süre içerisinde çoğunlukla hakim olan yoğun sis yüzünden gözleme dayalı elde edilebilecek veri sınırlı kalmıştır.
- Taşra yerleşimlerinde yapılan bu tür saha çalışmalarında görüşme yapılacak kişi/kurumlarla önceden randevu alma yöntemi yerine, önceden hazırlanan görüşmeciler listesine göre bir gün önce randevu alınarak görüşme yapma uygulaması yaygındır. Bu süreçte görüşmecilerin beklenmedik program değişikliği, görüşmeyi kabul etmemesi ve şehir dışında bulunmalarından dolayı öngörülen 3 görüşme yapılamamıştır.

03

Afşin- Elbistan İlçeleri Sosyo- Demografik Yapısı

3.1. Nüfus

2023 yılı itibarıyla Afşin'in nüfusu 78 bin, Elbistan'ın nüfusu ise yaklaşık 128 bin kişidir (Grafik 1). Toplam 11 ilçesi bulunan Kahramanmaraş nüfusunun üçüncü ve dördüncü büyük ilçeleri olan Elbistan ve Afşin'de il nüfusunun yüzde 18,4'ü yaşamaktadır.⁷

Her iki ilçe de nüfusun yüzde 36'sını çocuklar oluşturmaktadır (Grafik 2). Türkiye nüfusunun toplam yüzde 26'sını çocukların oluşturduğu göz önüne alındığında Afşin ve Elbistan ilçelerinin ülke ortalamasına göre oldukça genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. İlçelerin ortalama hanehalkı büyüklükleri ve *çocuk bağımlılık oranları*⁸ da Türkiye ortalamasına göre daha kalabalık haneler ve daha genç bir nüfusa sahip olduklarını göstermektedir (Tablo 2). Çocuk bağımlılık oranının yüksek olması ilçelerde çalışan nüfus üzerindeki ekonomik baskının da yüksek olmasına ve eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi çocuklara sunulması gereken hizmetlere daha çok yatırım gerektiğine işaret etmektedir.

1980 yılından bu yana meydana gelen nüfus değişimine bakıldığında, yıllar içerisinde yaşanan iç ve dış göçler ile dönemsel artış ve azalışlar olduğu, uzun dönemde ise önemli bir değişim olmadığı gözlemlenmektedir (Grafik 3). Ancak 2022-2023 yılı verilerine bakıldığında, 6 Şubat 2023 depremleri sonrası, özellikle Elbistan nüfusunda yüzde 10'a yakın bir azalma olduğu görülmektedir (Tablo 3). İlçelerde yapılan görüşmelerde ise deprem sonrası adreslerini baş-

⁷ TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024

⁸ Çocuk bağımlılık oranı, çalışma çağı nüfusu olan 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi başına düşen "0-14" yaş grubundaki çocuk sayısıdır.

⁹ TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024

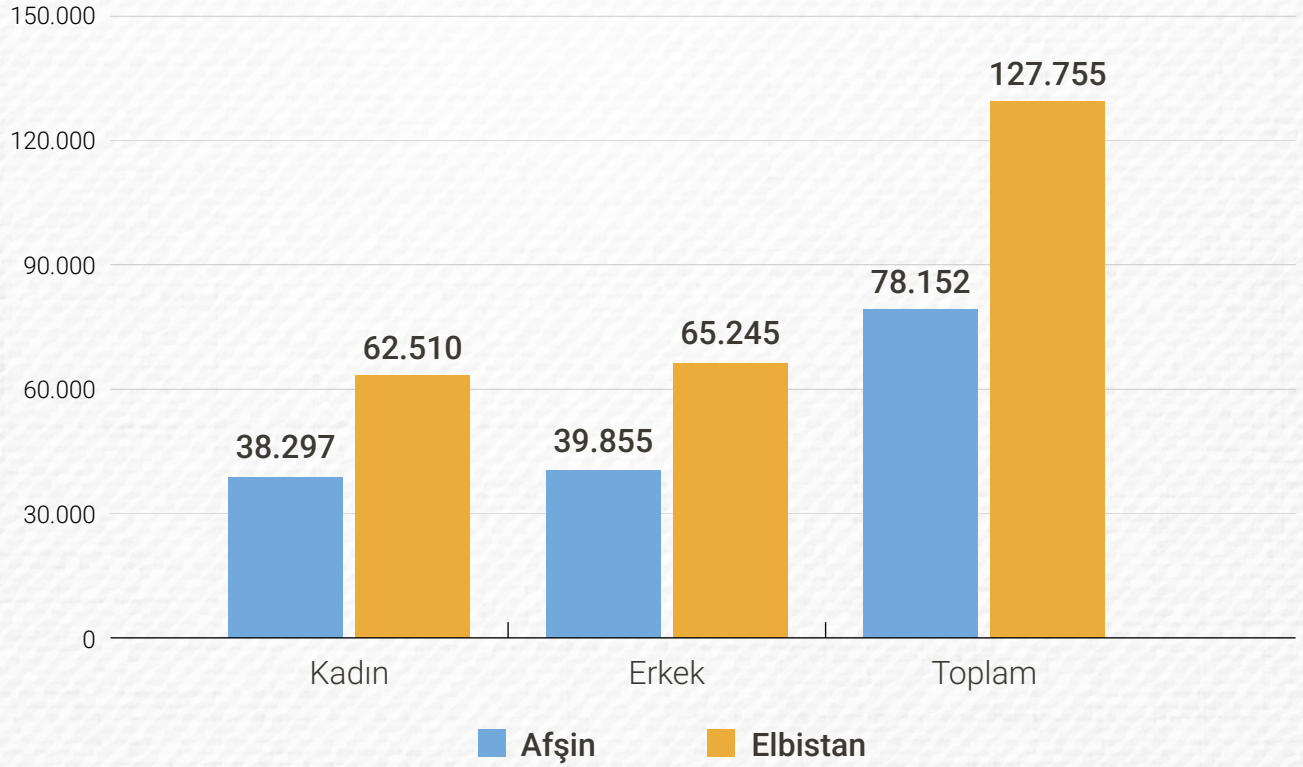
¹⁰ TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024

TABLO 2.

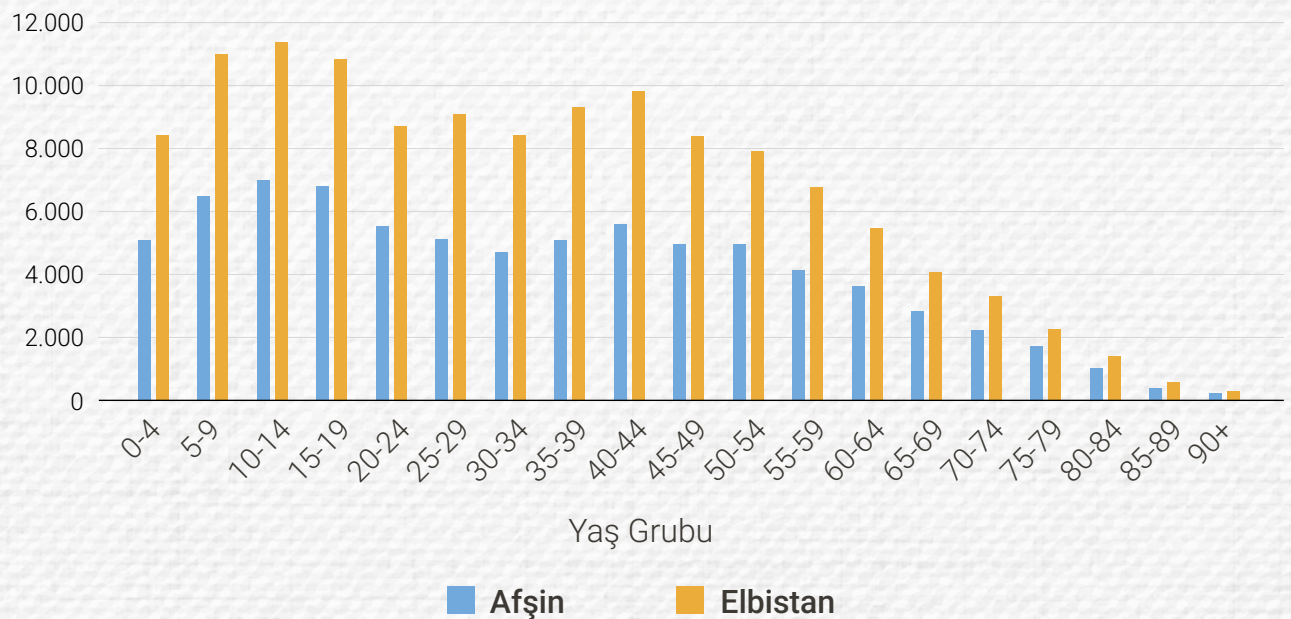
Çocuk Bağımlılık Oranı ve Hanehalkı Büyüklüğü (2023)⁷

İlçeler	Çocuk bağımlılık oranı (%)	Hanehalkı büyüklüğü
Afşin	36,57	3,28
Elbistan	36,40	3,33
Kahramanmaraş	38,68	3,39
Türkiye	31,39	3,14

GRAFİK 1

Afşin ve Elbistan İlçeleri Nüfus Dağılımı, 2023⁹

GRAFİK 2

Afşin ve Elbistan İlçeleri Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı (2023)¹⁰

ka bir yere taşımadıkları için istatistiklere yansımayan ilçe dışına bir göç olduğu, örneğin Elbistan'da en az 50 bin kişinin ilçeden göç ettiğinin tahmin edildiği dile getirilmektedir. Hatta Kanada'nın deprem bölgesindeki kişilere vize kolaylığı sağlamasından dolayı göç edenlerin bir kısmının Kanada'ya göç ettiği belirtilmiştir. Bu nedenle ilçe nüfusunun kesin olarak bilinmediği söylenmektedir.

Özellikle Afşin ilçe nüfusu üzerinde etkili olan bir diğer unsur, termik santrallerin çevresel zararlarının en çok yaşandığı, santrallere en yakın mahallelerde yaşayanların, ba-

calardan yayılan kül, gaz ve arazilerinin kamulaştırılması nedeniyle yoğun şekilde mahalle dışına göç etmeleridir. Saha ziyaretlerinde de santrallere yakın olan yerleşim yerlerinin büyük oranda boşaldığı, adete birer "hayalet kasa-ba"ya dönüştükleri gözlemlenmiştir.

3.2. Eğitim

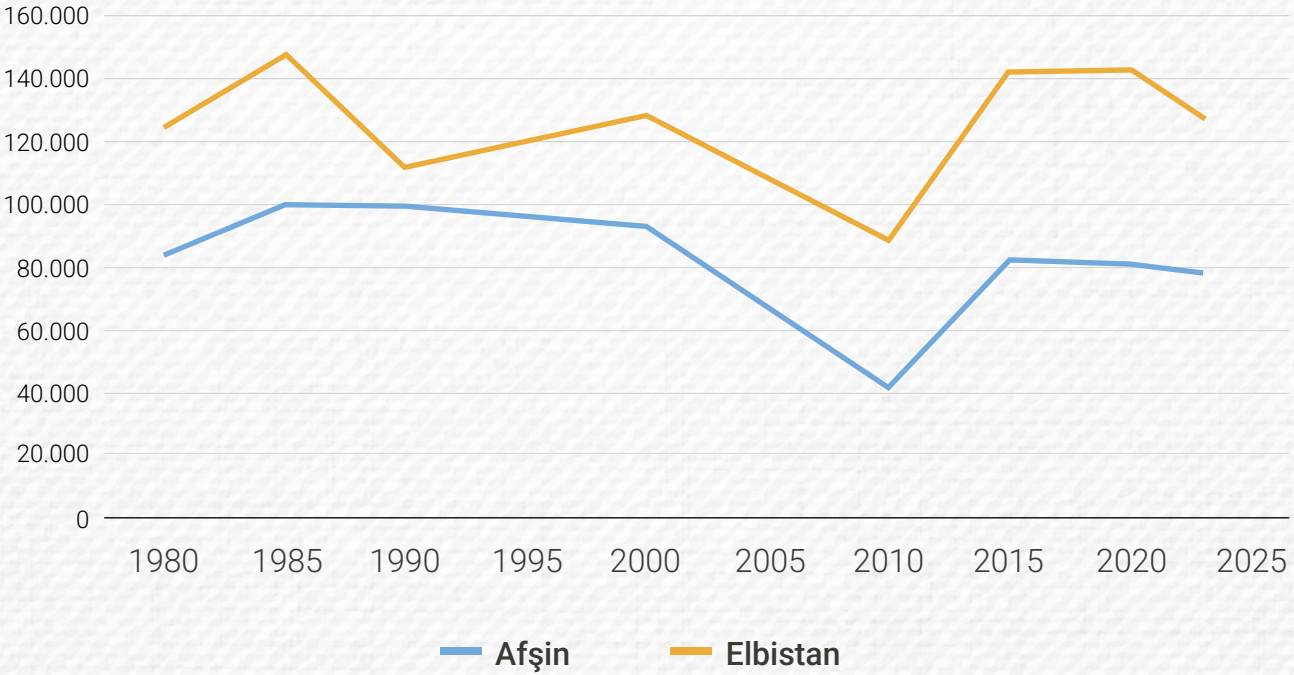
Günümüzde pek çok çalışma gelişen ve hızla değişen çağa ayak uydurabilmenin, ekonominin her alanında rekabet edebilir konuma gelebilmenin, sürdürülebilir gelişmeyi

11 TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024

12 TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024

GRAFİK 3

Afşin ve Elbistan İlçeleri Nüfus Değişimi (1980-2023)¹¹

TABLO 3.

Afşin ve Elbistan İlçeleri Nüfus Değişimi (2022-2023)¹²

	Nüfus		Nüfus değişimi	
	2022	2023	Kişi sayısı	Yüzde
Afşin	80.044	78.152	1.892	2,36
Elbistan	141.307	127.755	13.552	9,59

sağlayabilmenin yolunun nitelikli eğitimden geçtiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Afşin ve Elbistan ilçelerinde kömüre dayalı termik santrallerden daha yeşil adil dönüşüm modeline geçiş için eğitimin rolü oldukça büyüktür. Eğitim, bireylerin yakın çevreleri hakkında derinlikli bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bu bilgi, çevreye duyarlı davranışların benimsenmesine ve sürdürülebilir yaşam tarzlarının teşvik edilmesine yardımcı olur. Nitelikli eğitimin yaratacağı katkı yalnızca birey bazlı gelişimle sınırlı değildir. Bireylerin toplumsal katılımı ve bulundukları bölgeyi şekillendirebilecek toplumsal değişim için de nitelikli eğitim bir araçtır. Diğer bir deyişle nitelikli eğitim yeşil adil bir dönüşüm için hem bireylerin hem de toplumların çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarda sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunmalarını sağlar.

Eğitimin dönüştürücü gücünden yararlanmak ve adil bir

geçişe yönelik eğitim ihtiyaçlarını belirleyebilmek için bu çalışma kapsamında Afşin ve Elbistan ilçelerindeki eğitimin mevcut durumu da incelenmiştir.

İlçe milli eğitim müdürlükleri tarafından sağlanan güncel verilere göre ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde Afşin’de 113, Elbistan’da ise 141 okul bulunmakta, aynı sırayla bu okullarda 20 bin 869 ve 27 bin 419 öğrenci eğitim görmektedir (Tablo 4).

İlçelerdeki net okullaşma oranlarına bakıldığında (Tablo 5), Elbistan ilçesine ait güncel verilere kaymakamlık web sayfasından¹⁴ ulaşılabilmiş, Afşin ilçesine ait güncel verilere ise ulaşılamamış, en son ilçe milli eğitim müdürlüğü tarafından hazırlanan 2019-2023 stratejik planında yer alan veriler incelenebilmiştir. Buna göre, Elbistan ilçesinde lise düzeyi hariç tüm düzeylerde okullaşma oranlarının Afşin

13 <https://afsin.meb.gov.tr/>

14 <http://www.elbistan.gov.tr/elbistan-egitim-durumu>

15 <http://www.elbistan.gov.tr/elbistan-egitim-durumu>

TABLO 4.

Afşin ve Elbistan İlçeleri Okul ve Öğrenci Sayıları¹³

	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı
Afşin	113	20.869	858	875
Elbistan	141	27.419	2.045	1.356

TABLO 5.

Afşin ve Elbistan İlçeleri Net Okullaşma Oranları¹⁵

	3-5 yaş (%)	6-9 yaş (%)	10-13 yaş (%)	14-17 yaş (%)
Afşin	1,5	92,0	95,2	79,8
	Okul öncesi (4-5 yaş) (%)	İlkokul (%)	Ortaokul (%)	Lise (%)
Elbistan	62,0	99,5	99,5	76,0
Kahramanmaraş (net)	55,1	93,9	90,6	85,9
Türkiye (net)	64,0	95,0	91,5	88,0

TABLO 6.

Afşin ve Elbistan İlçeleri Mesleki Eğitim Öğrenci Sayıları¹⁶

Eğitim kurumu türü	Afşin	Elbistan
Mesleki ve teknik anadolu lisesi	2.636	3.285
Mesleki eğitim merkezi	186	244
Mesleki açık öğretim lisesi	88	304
Özel mesleki ve teknik anadolu lisesi	0	1.139
Toplam	2.910	4.972

ve Kahramanmaraş ortalamalarının üzerinde olduğu; Afşin’de ise okul öncesi okullaşma oranının çok düşük kaldığı dikkat çekicidir.

Saha çalışması sırasında ilçelerin eğitim verileri ile birlikte özellikle zorunlu eğitime erişimde yaşanan sorunlara dair de bilgi alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda görüşmeciler eğitimin genel olarak fiziksel ve niteliksel sorunlarına, bazı bölgelerde taşınmalı eğitimin bulunmasının yarattığı eşitsizliklere ve okulların fiziksel koşulları ile kapasiteleri arasındaki farklılıkların yarattığı eşitsizliklere vurgu yapmışlardır. İlçelerde mesleki eğitimin mevcut durumuna bakıldığında ise, görüşmelerde paylaşılan verilere göre, Afşin ilçesinde 10 mesleki ve teknik anadolu lisesi ve bir mesleki eğitim merkezi, Elbistan ilçesinde ise altı mesleki ve teknik anadolu lisesi ve bir mesleki eğitim merkezi bulunmaktadır. Bunlara ek olarak 2020 yılında Elbistan Organize Sanayi Bölgesi içerisinde açılan mesleki eğitim amaçlı özel bir proje okulu vardır. 30 öğretmenli devlet destekli proje okulunda elektrik-elektronik ve yenilenebilir enerji sistemleri olmak üzere iki alanda mesleki eğitim verilmektedir (Tablo 6).

Her iki ilçede de gençlerin mesleki eğitim kapsamında en çok tercih ettiği üç alan elektrik-elektronik teknolojisi, sağlık hizmetleri ve bilişim teknolojisi alanlarıdır.¹⁷ Ancak ilçe milli eğitim uzmanlarının genel görüşü bu tercihlerin gençlerin ilgi ve motivasyonlarından ziyade puana bağlı sıralamalar ve mezuniyet sonrası istihdam olanaklarının

diğer bölümlere kıyasla daha yüksek olmasından kaynaklandığı yönündedir.

Mesleki Eğitim Kurulu tarafından 3308 sayılı Kanun kapsamına alınan meslek alan/dallarında öğrenim gören öğrencilerin 12. sınıfta işletmelerde mesleki eğitim görmeleri esastır. Yapılan görüşmelerde, Afşin-Elbistan termik santrallerinde, çalışan gündüz personelinin yaklaşık yüzde 2’si oranında mesleki eğitim kurumlarından gelen stajyer öğrenciler bulunduğu belirtilmiştir.

İlçelerde lise sonrası eğitim olanakları incelendiğinde, her iki ilçede de bir meslek yüksek okulu bulunduğu görülmektedir. Afşin’de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’ne bağlı Afşin Meslek Yüksek Okulu¹⁸ vardır. Yüksekokul, altı farklı programda (büro hizmetleri ve sekreterlik, muhasebe, mülkiyeti koruma ve güvenlik, kimya, madencilik, bilgisayar) eğitim vermekte olup, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için dokuz yüzün üstünde öğrencisi mevcuttur. Elbistan’da ise Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi’ne bağlı Elbistan Meslek Yüksek Okulu¹⁹ bulunmakta ve dokuz farklı programda (elektrik ve enerji, makine ve metal teknolojileri, elektronik ve otomasyon, büro hizmetleri ve sekreterlik, inşaat, veterinerlik, motorlu araç teknolojileri, muhasebe, mülkiyeti koruma ve güvenlik) eğitim vermekte olup, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için binden fazla öğrencisi mevcuttur.

¹⁶ <https://meslekiegitimharitasi.meb.gov.tr/>

¹⁷ <https://meslekiegitimharitasi.meb.gov.tr/>

¹⁸ <https://afsinmyo.ksu.edu.tr/>

¹⁹ <https://www.istiklal.edu.tr/emv>

Saha görüşmelerinde, her iki meslek yüksek okulunda da mezun takibi yapılmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle meslek yüksek okulu mezunu gençlerin bölgede ve/ya eğitim aldıkları dal ve alanlarda meslek icra edip etmedikleri net olarak bilinmemektedir. Meslek yüksek okulu temsilcileri ile yapılan görüşmelerde öğrencilerin büyük bir kısmının farklı il ve ilçelerden geldiği, mezun olduktan sonra da Afşin ve Elbistan ilçelerinde kalmadıkları belirtilmiştir.

3.3. Sağlık

Termik santralde ısı enerjisini elektrik enerjisine dönüştürmek için kömür yakılmasıyla başta kükürt dioksit ve ağır metaller olmak üzere çevreyi kirleten birçok maddenin ortaya çıktığı ve bunların havaya salınımının durdurulmadığı durumlarda havayı, suyu ve toprağı kirleterek tüm canlılar ve çevre üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahip olduğu herkes tarafından bilinmekte ve kabul edilmektedir. Araştırmalar da termik santrallerin neden olduğu hava, su ve toprak kirliliğinin toplumlarda önemli sağlık sorunları yarattığını göstermektedir.²⁰ Bu sağlık sorunlarının başında kanser ve kansere bağlı erken ölümler, erken doğum, astım ve bronşit gibi akciğer hastalıkları, beyin ve kemik hastalıkları, genetik bozukluklar ve hatta cıva maruziyetine bağlı IQ kaybını görmek mümkündür.²¹

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı'nın 2019 yılı raporunda, termik santral sayısının fazla olması, buna karşın iş müfettişi sayısının azlığı nedeniyle 2018 yılında Türkiye geneli termik santrallerinin yüzde 30,7'sinin teftişinin yapılabildiği olduğu belirtilerek; teftişlerin düzenli yapılabilmesi için *"daha fazla müfettiş heyetinin görevlendirilmesi, işyerlerinde kimyasal işlemlerin fazla olması sebebiyle heyette kimya mühendisi iş müfettişlerinin de görevlendirilmesi, işyerlerinin büyük olması ve iyileştirmeler için uzun süreye ihtiyaç duyulması sebebiyle heyetlere teftiş programlarının yıllık olarak verilmesi"* gerektiği rapor edilmiştir.²² Denetim eksikliği bugün için de benzer bir biçimde görülmektedir.

Afşin-Elbistan A Termik Santrali, Türkiye'de partikül madde ve kükürt dioksit emisyonu bazında en kirli ilk dört kömürlü termik santral arasında yer almaktadır.²³ Dolayısıyla, termik santrallerin yarattıkları kirlilik Afşin ve Elbistan ilçeleri ve çevresi için de ciddi bir sorun olarak karşımıza

Afşin-Elbistan A Termik Santrali, Türkiye'de partikül madde ve kükürt dioksit emisyonu bazında en kirli ilk dört kömürlü termik santral arasında yer almaktadır. Planlanan iki ek üniteden kaynaklanacak hava kirliliği ise, ilk işletme yılı olacağı tahmin edilen 2028'de tahmini olarak 42 ölüme, 35 yıllık işletme süresi boyunca 2.268 erken ölüme yol açacağı raporlanmıştır.

çıkarmakta ve ilçelerde yaşayanlar da bu sorundan doğrudan ve yoğun şekilde etkilenmektedirler. A ve B termik santrallerinin işletmeye alındığı yıldan 2019 yılına kadarki hava kalitesi, toksik ve sağlık etkilerine dair Greenpeace Türkiye tarafından yayınlanan bilgi notunda santrallerin yılda 600, toplamda 17 bin erken ölüme sebep olduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir.²⁴ Sağlık, doğa koruma ve iklim alanlarında çalışan 15 sivil toplum kuruluşundan oluşan Temiz Hava Hakkı Platformu tarafından yayınlanan bir raporda da Afşin-Elbistan A Termik Santrali'ne yapılması planlanan iki ek üniteden kaynaklanacak hava kirliliğinin ise, ilk işletme yılı olacağı tahmin edilen 2028'de tahmini olarak 42 ölüme, 35 yıllık işletme süresi boyunca 2.268 erken ölüme yol açacağı tahmin edilmektedir.²⁵

Yörede yaşayanların termik santrallerin zararları konusundaki görüşleri de araştırmaları destekler niteliktedir.

20 TEMA (2014) *Termik Santral Etkileri Uzman Raporu*

21 Sağlık ve Çevre Birliği (HEAL-Health and Environment Alliance) (2021) *Türkiye'de Kronik Kömür Kirliliği: Kömürün Sağlık Yükü ve Kömür Bağımlılığını Sonlandırmak*

22 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019) *Termik Santrallerde İş Sağlığı ve Güvenliği Programlı Teftiş Genel Değerlendirme Raporu (sf. 42)*

23 Yön, R. (2010) *Afşin-Elbistan Santralleri Bölgesinde EM Alan Haritasının Çıkarılması ve Çevrede Yaşayanlarda Sağlık Durumunun Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

24 Myllyvirta, L. (2019) *Afşin-Elbistan Bölgesi Kömürlü Termik Santrallerinin Hava Kalitesi, Toksik ve Sağlık Etkilerinin Geçmişten Geleceğe Değerlendirilmesi*

25 Temiz Hava Hakkı Platformu (2024) *Kömür Yakıtlı Afşin Elbistan A Termik Santrali Genişletme Projesinin Halk Sağlığı Etkileri ve Ekonomik Maliyeti*

382'si Afşin ve Elbistan ilçe merkezlerinde; 118'i ise termik santrallerin yakınında bulunan köylerde ikamet eden toplam 500 kişi ile yapılan bir araştırmada²⁶ katılımcıların büyük çoğunluğu (yüzde 88) santralden çıkan zararlı gazlardan veya diğer zararlı atıklardan kendi sağlıklarının olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir. Saha çalışması kapsamında yapılan görüşmelerin tamamında da termik santrallerden kaynaklı sağlık sorunlarında çok ciddi artışlar olduğu, özellikle kanser vakalarının çok arttığı belirtilmiş, herkesin ailesinde kanser tanısı almış en az bir kişi olduğu iddia edilmiştir. Ancak sağlık etki değerlendirmesine dair şeffaf veri olmaması nedeniyle kanser ve diğer sağlık etkilerine dair tam bir değerlendirme yapmak mümkün olmamaktadır.

İlçelerde yaşanan ciddi sağlık sorunları karşısında, bölgedeki sağlık altyapısının ve hizmetlerinin ise bu sorunlara yanıt vermekte yetersiz olduğu görülmektedir. Afşin'de 150 yatak kapasiteli ve toplam 36 doktorun görev yaptığı, Elbistan'da ise 378 yatak kapasiteli toplam 53 doktorun görev yaptığı birer devlet hastanesi bulunmaktadır. Hastaneler bünyesinde en çok sayıda doktorun dahiliye, çocuk hastalıkları, ortopedi, kadın doğum, genel cerrahi ve anestezi bölümlerinde görev yaptığı; ancak her iki hastanede de bölgede yoğun olarak yaşanan sağlık sorunlarından biri olan kanser tedavisi konusunda uzmanlaşmış bir onkoloji birimi veya uzmanının olmadığı anlaşılmaktadır. Elbistan'daki bir özel hastanede de toplam 18 doktor görev yapmakta, onkoloji uzmanı ise bulunmamaktadır. Yoğun yaşanan bir diğer sağlık sorunu olan göğüs hastalıkları alanında da Afşin'de uzman doktor bulunmadığı, Elbistan'da ise bir göğüs cerrahisi bir de göğüs hastalıkları uzmanı olduğu görülmektedir. Saha görüşmelerinde de mevcut sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden dolayı tedavi için Kayseri, Kahramanmaraş ve Malatya'ya gitmenin tercih edildiğini belirtenler olmuştur.

3.4. Sivil ve Mesleki Örgütlenme

Masabaşı ve saha çalışması sırasında ulaşılan veri ve bilgiler ile görüşmelerden elde edilen izlenimler her iki ilçede de kalkınma odaklı, sosyal hayatı geliştirme amaçlı sivil toplum örgütlenmesinin yeterli olmadığı yönündedir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre Afşin ilçesinde 2024 yılında 80, Elbistan'da ise 155 faal dernek bulunmaktadır.²⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün veri tabanına göre Elbistan ilçesinde 5 vakıf mevcuttur.²⁸ Ancak ilçelerdeki dernek ve vakıflar daha çok eğitim, hayırseverlik, inanç, yardım-

laşma, hemşehri ve mahalle eksensidir. Bazı mahallelerin eğitim, kültür ve dayanışma derneklerinin olduğu ve bunlar aracılığı ile konser vb. etkinliklerin de yapılabildiği ifade edilmiştir. Afşin ve Elbistan'dan yurt dışına göçen ve halen ilçelerdeki mahalleleri ile iletişimi devam eden kişilerin mahallenin kalkınmasına destek olacak köprü, sağlık ocağı gibi yerlerin yapımına destek verebildikleri, tatillerini mahallede geçirmek suretiyle buradaki ekonomik faaliyetlere katkıda bulundukları, ancak kalkınma amaçlı bir yatırım yapanın neredeyse hiç olmadığı dile getirilmektedir. Sınırlı sayıda yapılan yatırımın ise (bir tavuk çiftliği örnek olarak verilmiştir) genellikle planlama hatası gibi nedenlerden dolayı sürdürülemediği ifade edilmektedir.

Her iki ilçede ticaret ve sanayi odası mevcuttur. Elbistan Ticaret ve Sanayi Odası binası deprem nedeniyle hasar gördüğünden faaliyetlerine konteyner ofislerde devam etmektedir. Her iki ilçede toplam üye sayısı yaklaşık 10 bin üzerinde olan ancak aktif üye sayısının toplam üye sayısının neredeyse üçte birinde kaldığı ziraat odaları bulunmaktadır. Söz konusu ilçelerde çeşitli esnaf ve sanatkar odaları da mevcuttur. Ayrıca, Afşin-Elbistan termik santrallerinde örgütlü Maden-İş (Afşin) ve Tes-İş (Afşin-Elbistan) sendikaları bulunmaktadır.

Saha görüşmelerinde ayrıca Afşin'de tarımsal amaçlı 10 adet kooperatif bulunduğu, ancak tamamının pasif durumda olduğu belirtilmiştir. Elbistan'daki tarımsal amaçlı kooperatif sayısına ise ulaşamamıştır. Ancak bu ilçedeki güncel durumun da Afşin'den çok farklı olmadığı düşünülmektedir. Her iki ilçede de yasayla kurulan Tarım Kredi Kooperatifi ve Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi mevcuttur. Ayrıca Elbistan ilçesinde şeker pancarı yetiştiriciliği yapmak amacıyla kurulmuş Elbistan Pancar Ekicileri Kooperatifi bulunmaktadır. Saha çalışması esnasında Elbistan Ziraat Odası'nda Kahramanmaraş İl Tarım ve Orman Müdürlüğü uzmanlarınca düzenlenen Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına sadece Yaşamı Yeniden İnşaa Kooperatifi'nin katıldığı belirlenmiş, başka kooperatif temsilcisine rastlanmamıştır. Yaşamı Yeniden İnşaa Kooperatifi, Elbistan'ın Toprakhisar mahallesi ile ilişki içinde olan ve kendi girişimleriyle kurulan, yerel kalkınma çalışmaları planlayan örnek bir kooperatif niteliğindedir. Elbistan ilçesinde 2020 yılında kurulan kadın kooperatifi ise pasif durumdadır. Afşin ilçesinde herhangi bir kadın kooperatifi bulunmamaktadır.

²⁶ Akbay, C. ve Bilgiç, A. (2020) *Afşin ve Elbistan İlçelerinde Toplumun Termik Santrallerin Çevreye ve İnsan Sağlığına Etkileri Konusundaki Görüşleri*. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi 23 (6), 1587-1597.

²⁷ <https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari>

²⁸ <https://www.vgm.gov.tr/vakif-sorgulama/vakif-sorgulama?Page=1&CityId=46&StatId=650>

Elbistan'da Sosyal İşletme Kooperatifi Modeli: Yaşamı Yeniden İnşa Kooperatifi

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Toprakhisar Mahallesi'nde faaliyet gösteren bir kooperatiftir. Kooperatif, 2024 yılında resmi faaliyetlerine başlamıştır.

Kooperatif, ekonomik, siyasi ve inanç baskıları nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalan köylülerin topraklarına geri dönerek tarımla uğraşmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Buna yönelik kooperatifin temel amacı, yörede azalan nüfusu yeniden artırmak ve terk edilmiş toprakları tekrar üretime kazandırmaktır. Kooperatif faaliyetleri, yöredeki sosyal ve ekonomik yapıyı güçlendirmeyi, yerel halkın kendi topraklarında üretim yaparak geçimlerini sağlamalarını ve kültürel miraslarını korumalarını hedeflemektedir.

Bu kapsamda, yörede yetişen dağ çayı gibi yerel ürünlerin toplanması ve işlenmesi gibi çalışmalar yürütülmektedir. Elbistan'ın Akdıl Mahallesi Kocapınar Mezrası'nda başlatılan projeyle, yaklaşık 300 bin meyve ağacı dikilmiştir. Bu girişim, mahallelerine geri dönen yurttaşların kayısı ve badem gibi ürünler yetiştirerek ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını sağlamaktadır.

04

Afşin- Elbistan İlçeleri Ekonomik Yapısı

4.1. Ekonomik Yapıya Genel Bakış

Afşin ve Elbistan ilçelerinin ekonomik yapısını değerlendirebilmek için ihtiyaç duyulan ilçe bazlı resmi verinin kısıtlı olması sebebiyle, ilçelerin genel ekonomik durumunu anlamak için fikir verici olabilecek bazı il ve bölge verilerden yararlanmak gerekmektedir.

Afşin ve Elbistan ilçelerinin bağlı olduğu Kahramanmaraş ili, Türkiye genelinde 81 il arasında, sahip olduğu gayri safi yurtiçi hasılaya göre 24., kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılaya göre ise 42. sırada yer almaktadır.²⁹ İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması³⁰ sonuçlarına göre ise, Türkiye'deki 973 ilçe arasında Elbistan 294., Afşin 505. sırada, Kahramanmaraş'ın 11 ilçesi arasında da üçüncü ve dördüncü sırada bulunmaktadırlar.

İl genelinde toplam 164 bin 117 kişinin sigortalı olarak çalıştığı 15 bin 201 işyeri bulunmakta olup, bu işyerlerinin yüzde 86'sı 10'dan az çalışanı olan mikro ölçekli işyerleri, yüzde 8'si ise 250'den fazla çalışanı olan büyük ölçekli işyerleridir.³¹ 2023 yılında il genelinde istihdam oranı yüzde 39, işsizlik oranı ise yüzde 14,6 olmuştur.³² Bu veriler Türkiye ortalamaları olan yüzde 49,6 ve 8,6 ile karşılaştırıldığında,³³ Kahramanmaraş ilinin istihdam açısından görece dezavantajlı illerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Kahramanmaraş'ta işyeri sayısına göre ilk üç sırada imalat, toptan-perakende ticaret ve inşaat sektörü yer almaktadır. Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründeki işyeri sayısı az olmakla birlikte bu işyerlerinin ihracat yapan işyeri oranı bakımından yüzde 25 ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.³⁴ Bu veriler bölgenin yeşil adil dönüşümü için alternatif arayışında dikkate alınması gereken dengelerini göstermesi bakımından önemlidir. Madencilikğe alternatif yaratılırken, yerine konulacak yatırım alanının ihraç edilebilir üretim kapasitesi olması da dikkat edilmesi gereken bir faktör olacaktır.

Kahramanmaraş, Osmaniye ve Hatay'dan oluşan TR63 bölgesinde ekonomik faaliyete göre istihdama bakıldığında, 2023 yılı itibarıyla yüzde 58,4 ile birinci sırada hizmet, yüzde

29 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İl-Bazında-Gayrisafi-Yurt-İci-Hasila-2023-53575>

30 Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, *SEGE 2022: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Sıralaması Araştırması*

31 Türkiye İş Kurumu, *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu*

32 <https://cip.tuik.gov.tr/?il=46>

33 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-Kasim-2024-53523>

34 Türkiye İş Kurumu, *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu*

26,3 ile ikinci sırada sanayi, yüzde 15,2 ile üçüncü sırada tarım gelmektedir.³⁵ Bu veride dikkat edilmesi gereken bir önemli husus tarımın istihdam sağlama oranındaki azalmadır. TR63 bölgesinde tarım istihdamı 2022-2023 yılları arasında bir yıl içerisinde yüzde 18,3'ten yüzde 15,2'ye gerilemiş bulunmaktadır. Bu durumun bölgeye özgü olmadığı ve Türkiye genelinde de istikrarlı düşüşün devam ettiği bilinmektedir.³⁶

Kahramanmaraş ilinin olumlu bir verisi ise yatırım planlayan işyerleri oranında görülmektedir. Türkiye genelinde 20 ve üzeri işçi çalıştıran işyerleri arasında bir sonraki yıl yatırım planlayanların oranı yüzde 18,3 iken, Kahramanmaraş'ta bu oran yüzde 27,4 olarak tespit edilmiştir.³⁷ Yatırım eğilimi istatistiklerine göre, Türkiye genelinde planlanan yatırımlarda eğilimin öncelikle mevcut işletmelerin yıpranmış tesis ve ekipmanlarının iyileştirilmesinde olduğu, yeni istihdam olanakları yaratma bakımından daha verimli bir alan olan kapasite artırımının üçüncü sırada geldiği görülmektedir.³⁸ Ülke genelinde durum böyle iken Afşin ve Elbistan ilçelerinde yapılan görüşmelerde de, kapasite artırmaya yönelik yatırımların bu ilçelerde yapılmasının tercih edilmediği, mevcut işletmesinin kapasitesini artırma imkanı olan işletmecinin bunu Afşin ve Elbistan dışında insan kaynakları olanaklarının daha gelişmiş olduğu yerlerde yapmayı tercih ettiği dile getirilmiştir. Bu nedenlerle, adil dönüşüm planlaması yaparken bölgenin kapasitesinin bütün kaynakları ile değerlendirilmesi ve geliştirilebilir alanlar açısından hem bölgesel özelliklerden hem de ülke politikalarından kaynaklanan kısıtlılıklarının dikkate alınması gerekmektedir.

4.2. Kömür Ekonomisi ve İstihdamı

Türkiye'nin kesinleşmiş linyit kömür rezervinin yaklaşık yüzde 24'üne sahip olan Afşin-Elbistan linyit havzasında toplam 4,7 milyar ton linyit kömür kaynağı bulunmaktadır.³⁹ İlk olarak 1967 yılında tespit edilen linyit kömür rezervleri için fizibilite çalışmaları 1969-1970 yıllarında tamamlanmış ve 1973 yılından itibaren yatırım faaliyetleri başlamıştır. Sahada linyit kömür çıkarımı 1972 yılında Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) Kurumu'na,⁴⁰ 1995 yılında Elektrik Üretim Anonim Şirketi'ne (EÜAŞ) devredilmiştir.⁴¹

1984 yılında Afşin-Elbistan A Termik Santrali, 2004 yılında ise Afşin-Elbistan B Termik Santrali faaliyete başlamıştır (detaylı zaman çizelgesi için bkz. Ek 4).

Afşin-Elbistan A Termik Santrali'nin kömür ihtiyacını karşılamak üzere işletmeye alınan Kışlaköy linyit sahasının işletme hakkı, imtiyaz sözleşmesi kapsamında 2018 yılında 20 yıl süre ile Çelikler Holding'e devredilmiştir. Afşin-Elbistan B Termik Santrali'nin kömür ihtiyacını karşılamak üzere işletmeye alınan Çöllolar linyit sahası ise 2022 yılında EÜAŞ'tan TKİ'ye devredilmiştir.

Türkiye'deki kömür ve linyit yakıtlı termik santraller arasında kurulu gücü bakımından Zonguldak'tan sonra ikinci ve üçüncü sıralarda yer alan⁴² Afşin-Elbistan B ve A termik santrallerinde çalışan kişi sayısına dair farklı bilgiler bulunmaktadır. SGK verilerine bakıldığında Kahramanmaraş ilinde kömür ve linyit çıkartılması faaliyet grubunda 2019 yılı itibarıyla 1.283 sigortalı çalışan bulunmakta ve ildeki toplam istihdamın yüzde 0,81'ini oluşturmaktadır.⁴³ T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yapılan bir açıklamada ise Afşin-Elbistan termik santrallerinde ve maden ocaklarında toplam 9 bine yakın insan çalışmakta olduğu belirtilmiştir.⁴⁴

Saha görüşmelerinde Afşin-Elbistan A Termik Santrali'nde yaklaşık 1.400 (ortalama 700 işçi ve memur, 700 hizmet alımı olmak üzere), B Termik Santrali'nde yaklaşık 4.500 (ortalama 2.500 santralde, 2.000 maden işletmesinde görevli olacak şekilde) kişi olmak üzere toplam 6 bine yakın kişinin kömür sektöründe istihdam edildiği belirtilmiştir. Bu veri ışığında, TÜİK 2023 yılı verilerine göre Afşin ve Elbistan ilçelerinde 15-64 yaş arası istihdam edilebilir yaklaşık 135 bin kişi olduğu göz önüne alındığında, kömür sektöründe çalışanların ilçelerdeki toplam işgücünün yaklaşık yüzde 4,5'ini karşılamakla sınırlı olduğu söylenebilir. Yapılan görüşmelerde de bölgenin geçim kaynakları arasında ilk sırayı tarımın aldığı, kömürün tarımın ardından geldiği belirtilmiştir. Bu görüşü destekler nitelikte bir başka kaynaktaki, Elbistan linyit madenciliği istihdamının yoğunluğu açısından ilçe sıralamasında 7. sırada olduğu, toplam ilçe istihdamında payının ise yüzde 18 olduğu; Afşin'in ise kömür madenciliğinin toplam istihdamdaki payı açısından

35 TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2023

36 Us, K. ve Akbıyık, N. (2023) *Tarım Sektöründe İstihdam ve Çalışanların Sosyal Güvenliği*. Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 7(2), 25-36.

37 Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 20)

38 T.C. Merkez Bankası *Yatırım Eğilimi İstatistikleri* (Güz 2024)

39 <https://www.euas.gov.tr/santraller/afsin-elbistan-lynit-sahasi>

40 Yücel, M. (2019) *Elbistan'da Nüfus ve Yerleşme*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

41 <https://aeli.tki.gov.tr/hakkimizda>

42 <https://www.enerjiatlas.com/komur/>

43 CAN (Climate Action Network) Europe (2021) *Türkiye'de Kömüre Dayalı İstihdamın ve Ekonominin Analizi*

44 https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/depremlerden-etkilenen-afsin-elbistan-b-termik-santrali-yeniden-uretime-geci

Hem eğitim durumları hem de çalışma süresince elde ettikleri deneyim ve uzmanlık sayesinde, kömür sektöründe istihdam edilen çoğu çalışanın kömür sektörü dışında da, özellikle montaj ve kaynak işlerinde istihdam edilebilirliklerinin çok yüksek olduğu da dile getirilmektedir.

sıralamaya giren bir ilçe olmadığı belirtilmektedir.⁴⁵ Aynı kaynakta, kömür sektörünün Kahramanmaraş'ta istihdam yaratma potansiyelini yitirmiş bir sektör görünümü verdiği; kömür sektörünün istihdam oluşturma düzeyi daha yüksek gözüktüğü de alınacak bölgesel kalkınma ve istihdam önlemleri ile göç, yoksulluk gibi toplumsal sorunların önüne geçecek şekilde yeni sektörlerde yeni istihdam olanakları yaratmanın mümkün olduğu iddia edilmektedir. Bu kapsamda istihdam önlemleri alınırken kömür sektörünün doğrudan yarattığı istihdam dışında emlak, inşaat, lojistik, tarımsal üretim ve perakende gibi bir dizi farklı sektöre de doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağladığı da göz önüne alınmalıdır.

Türkiye'de kömüre dayalı ekonomilerin önemli olduğu illerin bulunduğu bölge grubu üzerine yapılan bir analizde,⁴⁶ bu bölgelerdeki kömür ve linyit çıkarılması sektöründeki istihdamda ortaokul ile genel ve mesleki lise mezunlarının oranının diğer sektörlerle kıyasla yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmada kömür ve linyit sektöründe istihdam edilenlerin yüzde 66'sının 25-44 yaş arasında ve yüzde 52'sinin genel veya mesleki ortaokul, genel lise veya mesleki lisesi mezunu olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada kömür ve linyit çıkarılması sektörü kadın çalışan oranının Türkiye ortalamasına kıyasla çok düşük olduğu, iş kazası ve meslek hastalıklarının ise görece daha sık karşılaşıldığı

ve yıllar içinde azalmadığı ve giderek artan oranda taşeronlaşmanın görüldüğü bir sektör olarak tanımlanmıştır. Nitekim Afşin-Elbistan B Termik Santrali'ne kömür temin eden Çöllolar Kömür Havzası'nda 10 Şubat 2011 tarihinde yaşanan göçükte 9 işçi hayatını kaybetmiştir. 20 Eylül 2024 tarihinde ise Afşin-Elbistan A Termik Santrali'ne kömür temin edilen Kışlaköy sahasında bir göçük yaşanmış, can kaybı olmamıştır.

Saha görüşmeleri bu çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Afşin ve Elbistan ilçelerinde kömür sektöründe istihdam edilenlerin çoğunluğunun meslek lisesi mezunu olduğu ve lise sonrası üniversiteye devam edemeyen gençlerin kömür sektöründe çalışmayı tercih ettiği söylenmektedir. Ayrıca, santrallerde çalışan kadınların oranının çok düşük olduğu, kadınların çoğunlukla sadece yemek hazırlama ve idari hizmetlerde görevlendirildiği paylaşılmıştır.

İlçelerde yer alan iki termik santral arasında çalışma koşulları arasında fark olduğu da ilgililer tarafından dile getirilmektedir. Her iki santralde de çalışanların en az asgari ücret aldığı, A Termik Santrali'nde asgari ücretle çalışanların çoğunlukta olduğu, B Termik Santrali'nde ise çalışanların elde ettikleri gelirin, özellikle mesleki deneyim süresi ile orantılı olacak şekilde, daha yüksek olabildiği belirtilmektedir.

Hem eğitim durumları hem de çalışma süresince elde ettikleri deneyim ve uzmanlık sayesinde, kömür sektöründe istihdam edilen çoğu çalışanın kömür sektörü dışında da, özellikle montaj ve kaynak işlerinde istihdam edilebilirliklerinin çok yüksek olduğu da dile getirilmektedir.

4.3. İlçelerdeki Diğer Ekonomik Faaliyetler

Afşin ve Elbistan ilçelerinde bitkisel üretim, hayvancılık, enerji sektörü ve yerel ticarete dayalı bir ekonomik yapı bulunmaktadır. Bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalı sanayileşmenin ise yeterince gelişmiş olmadığı görülmektedir. Bölgede ayrıca önemli bir turizm potansiyeli de olmakla birlikte turizm öne çıkan ekonomik faaliyetler arasında görülmemekte, özellikle 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında kapasitesini önemli oranda yitirdiği belirtilmektedir.

4.3.1. Bitkisel Üretim

Kahramanmaraş genelinde 2 milyon 942 bin 590 dekar; Afşin-Elbistan bölgesinde ise 639 bin 827 Afşin'de, 971 bin 276⁴⁷ dekar Elbistan'da olmak üzere toplam 1 milyon

45 SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2024) *Adil Dönüşüm ve Bölgesel İstihdam: Türkiye İçin Politika Seçenekleri*

46 CAN (Climate Action Network) Europe (2021) *Türkiye'de Kömüre Dayalı İstihdamın ve Ekonominin Analizi*

47 <https://cip.tuik.gov.tr/?il=46>

TABLO 7.

Afşin ve Elbistan İlçelerindeki Tarım Alanları (dekar-2023)

Tarım alanı	Afşin	Elbistan	Toplam	Dağılım (%)
Meyveler, içecek, baharat bitkileri alanı	10.810	122.967	133.777	8,30
Nadas alanı	90.050	120.700	210.750	13,08
Sebze alanı	10.000	16.440	26.440	1,64
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı	528.967	711.169	1.240.136	76,97
Toplam	639.827	971.276	1.611.103	100,00

611 bin dekar tarım alanı bulunmaktadır. Bu da Kahramanmaraş ilinin tarım alanlarının yarısından fazlasının (yüzde 54) Afşin ve Elbistan'da bulunduğunu göstermektedir. Afşin-Elbistan bölgesi üç büyük nehir ve onların birçok kolları ile sulanan Türkiye'nin dördüncü büyük ovasının içinde yer almaktadır.⁴⁸ Afşin ve Elbistan'da bulunan tarım alanının yüzde 77'si tahıl ve şeker pancarı, silajlık mısır, yem bitkileri ve benzeri diğer bitkisel ürünlerin yetiştirildiği alanlardan oluşmaktadır (Tablo 7).⁴⁹ Tarım genelde örtüsüz olarak yapılmakta olup, her iki ilçede de örtü altı tarım⁵⁰ olmadığı bildirilmektedir.

Tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarına bakıldığında 2023 yılında 344 bin ton üretimle şeker pancarı ilk sırada yer almaktadır. Bunu hayvancılıkla ilişkili olacak silajlık mısır (166 bin ton) ve genellikle makarna, bulgur ve irmik imalatında kullanılan durum buğdayı (148 bin ton) izlemektedir. Bitkisel üretimin çok büyük kısmı şeker, besi odaklı hayvancılık için kaba yem ile protein değeri yüksek buğday üretimine odaklanmaktadır (Tablo 8).⁵¹

Afşin ve Elbistan ilçelerinde en fazla toplu olarak yetiştirilen

kayısı, ceviz ve badem meyve bahçeleri yer almaktadır. Elbistan'ın Malatya sınırına yakın kırsal alanında 108 bin dekarlık bir alanda kayısı bahçeleri mevcuttur (Tablo 9).⁵²

Bu iki ilçenin, sahip olduğu tarım, mera ve orman arazisi ile Kahramanmaraş ilinin agro ekolojik⁵³ ikinci alt bölgesini oluşturduğu belirtilmektedir.⁵⁴ Bu nedenle tarım, Afşin ve Elbistan'ın kalkınmasıyla ilgili değerlendirmelerde göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.

2022 yılı verilerine göre, Türkiye'deki 1,42 milyon dekar kayısı alanının yüzde 7,4'ü Kahramanmaraş'ta⁵⁵ yer almakta, Kahramanmaraş ilinde yetiştirilen kayısının yüzde 98'i de Elbistan'da yetiştirilmektedir.⁵⁶ Dolayısıyla kayısı, Elbistan'da 2024 yılında 60 bin yaş, 11-12 bin ton kuru kayısı rekoltesi⁵⁷ beklenen bölge ekonomisi açısından önemli bir tarım ürünüdür. Buna karşın Elbistan'da üretilen kayısının işlenmesi ve depolanması için yeterli tesis bulunmadığı, bu nedenle işlenmek üzere Malatya'ya gönderildiği dile getirilmektedir. 2023 yılında dönemin kaymakamının desteği ile bir kooperatif kurularak kurutma ve paketleme tesisi için bir girişim başlatılmış⁵⁸ olması da bu

48 <https://www.elbistan.bel.tr/tyapi/tarihi-elbistan-15.html>

49 TÜİK, 2024

50 Örtü altı tarım, bitkilerin yetiştirilmesi için doğal çevre koşullarının kontrol altına alındığı, genellikle seralar veya benzeri yapılar kullanılarak yapılan tarım yöntemidir. Bu yöntem, özellikle mevsimsel sınırlamaları aşmak, üretimi yıl boyunca sürdürmek ve verimi artırmak amacıyla kullanılır. Örtü altı tarım sayesinde sıcaklık, nem, ışık ve sulama gibi faktörler daha hassas bir şekilde düzenlenebilir, bu da bitkilerin daha sağlıklı ve hızlı büyümesine olanak tanır.

51 TÜİK, 2024

52 TÜİK, 2024

53 Agro ekolojik bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, potansiyel verim ve arazi uygunluğu benzer olan özelliklere sahip alt alanlara bölünmesini ifade eder.

54 Kahramanmaraş Tarım Master Planı (2006) (sf. 26, 34)

55 Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Kayısı Ürün Raporu (2023) (sf. 11)

56 Uzundumlu, A.S. (2020) Kayısı Üretiminde Önde Gelen İllerin 2019-2025 Üretim Tahminleri. İIBAD Sosyal Bilimler Dergisi (özel sayı), 561-563.

57 <https://www.elbistankaynarca.com/haber/20833196/elbistanda-kayisi-hasadi-baslatildi-60-bin-ton-rekolte-bekleniyor>

58 <https://www.elbistaninsesi.com/haber/16825151/elbistan-kayisisina-kurutma-ve-paketleme-tesisinin-ilk-adimi-atildi>

TABLO 8.

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarı (ton-2023)

Tarımsal ürünler	Afşin	Elbistan	Toplam
Şeker pancarı	101.111	243.757	344.868
Mısır (silaj)	31.688	135.000	166.688
Durum buğdayı	75.840	72.935	148.775
Buğday (durum buğdayı hariç)	35.716	42.406	78.122
Arpa	29.478	39.652	69.130
Mısır	16.169	35.033	51.202
Yonca (yeşilot)	14.438	17.625	32.063
Patates (tatlı patates hariç)	23.114	5.109	28.223
Korunga (yeşilot)	3.360	10.140	13.500
Diğer ürünler (nohut, çerezlik ayçiçeği tohumu, fasulye, bezelye, fiğ, mercimek, aspir tohumu, çavdar, mürdümük, lavanta, yağlık gül)	11.261	7.621	18.882

alandaki ihtiyacı göstermektedir. Bilecik ili için yapılan bir meyve-sebze kurutmacılığı ön fizibilite raporuna göre yılda 700 ton üretim kapasitesi olan bir işletme 21 kişiye geçici istihdam sağlayabilecek olup, 801 bin dolarlık bir yatırım maliyeti gerektirmektedir.⁵⁹ Buna göre örneğin, yıllık 11-12 bin ton kuru kayısı rekoltesi beklenen Elbistan ilçesinde kurulabilecek 17 adet kayısı işleme tesisinde 350'nin üzerinde geçici işçi istihdam olanağı sağlayabilecektir ve aynı zamanda bu tesiste kurutulmuş erik, üzüm vb. ürünlerin de işlenmesi ve paketlenmesi mümkün olabilecektir.⁶⁰

Elbistan'da, Türkiye'nin cin mısır üretiminin de yüzde 83'ü

gerçekleşmektedir.⁶¹ Patlamış mısır üretiminde kullanılan cin mısırın 26 ülkeye ihraç edildiği bildirilmektedir.⁶² Ancak cin mısır üretiminin plansız olmasının hem toprağın yapısını bozduğu hem de fazla üretimin fiyatları düşürmesi sebebiyle çiftçilerin zarara uğramasına neden olduğu belirtilmektedir. Bölge ve ülke için önemli bir yer tutan bu yetiştiriciliğin toprak ve su varlıklarını dikkate alarak verimi artırmaya⁶³ yönelik çalışmalar yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Öte yandan Elbistan için yeni bir ürün olduğu ifade edilen cin mısırın diğer ürünlere nazaran tamamen makineleşmiş olması nedeniyle işçi maliyetinin düşük olduğu dile getirilmiştir.

59 T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2021) *Bilecik İli Meyve Sebze Kurutma Tesisi Ön Fizibilite Raporu*

60 T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2019) *Model Kayısı Fabrikası Fizibilitesi* (sf. 35)

61 <https://www.marasmanet.com/cin-misiri-uretim-merkezi-elbistan>

62 <https://www.topcuogluas.com.tr/cin-misir>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/elbistanda-cin-misiri-mesaisi-/1619355>

<https://www.elbistanolay.com/haber/7857778/elbistanda-uretilen-cin-misiri-26-ulkeye-ihrac-ediliyor>

<https://www.yesilafsin.com/elbistan-ovasidan-cikan-cin-misiri-26-ulkeye-satiliyor>

<https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/kahramanmaraş/kahramanmaraşta-cin-misiri-hasadi-basladi-2150030>

63 İdikut, L., Zülkadir, G., Yürürdurmaz, C. ve Çölkesen, M. (2015) *Yerel Cin Mısır Genotiplerinin Kahramanmaraş Koşullarında Tarımsal Özelliklerinin Araştırılması*, KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, 18(3): 1-8.
Öztürk, A., Özata, E., Erdal, Ş. ve Pamukçu, M. (2019) *Türkiye'de Özel Mısır Tiplerinin Kullanımı ve Geleceği*, Uluslararası Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi, 2(1): 75-90.

Bölgenin önemli bir diğer tarım ürünü ise ayçekirdeğidir.⁶⁴ Elbistan dışında yoğun olarak Konya ve Denizli gibi diğer illerde de yetiştirilen ayçekirdeğinin işlenmesi ve ihracatı da yapılmaktadır. Elbistan'da 19 bin ton⁶⁵ ayçekirdeği üretildiği ve yurt dışına ihracat⁶⁶ yapıldığı bildirilmektedir. Saha görüşmelerinde ayçekirdeğinde de cin mısırdaki olduğu gibi makineli tarım yapıldığı ancak çiftçinin teknik bilgi sınırlılığından dolayı verim kaybı yaşandığı dile getirilmiştir.

Öte yandan tarım için gerekli makinelere sahip olma bakımından da örneğin Afşin Türkiye genelinin gerisinde kalmaktadır. 1.000 hektara düşen traktör sayısının 26 adet olduğu ve bu sayının Türkiye ortalamasının altında seyrettiği tespit edilmiştir.⁶⁷ Bu da bölgenin tarımının çok yönlü desteklenmeye ihtiyacı olduğunu göstermesi bakımından

önemlidir. Çevre kirliliğinin bu alanda yeni yatırımları önlediği de sahada dile getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Örneğin Fransız kökenli büyük bir kozmetik firması ile ilçelerde planlanan zambak yetiştiriciliğinin, hava kirliliği nedeniyle gerçekleştirilemediği ileri sürülmüştür.

Çiftçinin bir yıl çok satan ürünü ertesi yıl talep fazlası olacak şekilde yetiştirmesi, piyasada bir ürünü satın alan az sayıda firma olması ve bunların kendi aralarında fiyat konusunda anlaşmaları gibi nedenlerle çiftçinin yeterince gelir elde edemediği, bunun da tarımla uğraşan çiftçi sayısında azalmaya neden olduğu da söylenmektedir.

İlçelerdeki sulanan arazi miktarı konusunda net veri elde edilememiştir. Şeker pancarı, silajlık mısır, patlamış mısır

64 Tarım ve Orman Bakanlığı (2023) *Çerezlik Ayçiçeği Tescil Raporu*

65 <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/elbistanda-19-bin-ton-aycicegi-uretiliyor-662189.html>

66 <https://kahramanmaraş.tarimorman.gov.tr/Haber/707/Elbistandan-40-Ulkeye-Aycekirdegi-Ihracaati>
<https://rekolteedunyasi.com/roportaj/bol-aybaklar-tarim-urunleri-a-s-dunyanin-29-ulkesinde/>

67 *Afşin Belediye Başkanlığı 2020-2024 Stratejik Planı* (sf. 26)

TABLO 9.

Afşin ve Elbistan İlçelerinde Toplu Meyvelik Alanlar (dekar-2023)

Meyveler	Afşin	Elbistan	Toplam
Kayısı	450	108.000	108.450
Ceviz	5.500	6.000	11.500
Badem	253	5.065	5.318
Elma (Starking)	350	1.300	1.650
Sofralık üzüm, çekirdekli	1.000	600	1.600
Elma (Granny Smith)	1.050	500	1.550
Armut	30	500	530
Elma (Golden)	240	250	490
Kiraz	50	250	300
Diğer elmalar	1.500	200	1.700
Vişne	0	180	180
Ayva	0	120	120

için kullanılan cin mısır, yonca ve patates, sulu tarımın oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Saha gözlemleri de bunu doğrulamaktadır. Sulu tarım yer altından çekilen ve akar derelerden elde edilen sularla gerçekleştirilmektedir.

Afşin-Elbistan Ovası'nın sulama kapasitesini geliştirmek amacıyla üç barajın inşa edilmesi öngörülmüştür: Adatepe, Karakuz ve Kavaktepe barajları. Adatepe Barajı Göksun İlçesinin 20 km kuzeydoğusunda Göksun Çayı üzerinde olup, Afşin-Elbistan Ovası'nı sulama amacıyla Şubat 1995 inşaatına başlanmış ve Aralık 2013 yılından itibaren su tutulan bir barajdır. Afşin-Elbistan Ovası'nda yaklaşık 200 bin dekarlık tarım arazisini sulayacak olan bu barajının kesin kabulü 2015 yılında gerçekleştirilmiştir. 1. etap sulama altyapısı tamamlanmış, ancak henüz işletmeye açılmamıştır. 2. etabın inşaatının altyapısı yüzde 50 oranında tamamlanmış olup, 3. etap ise henüz ihale edilmemiştir. Adatepe Barajı'nın 1. kısmının bölgeye su vermesine 2025 yılında başlanacağı öngörülmektedir.⁶⁸ Adatepe Barajı ilk planlandığında 400 bin dekarı sulama ihtiyacını karşılayacağı hesaplanmış, 200 bin dekarlık alan kömür madeni olarak tahsis edildiği için B Termik Santrali'nin yapımı sonrasında barajın sulama kapsamı dışına çıkarılmıştır. Kömür madeni işletmeciliği için EÜAŞ'ın potansiyel kamulaştırma alanı kapsamında olan bu alanda halen tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir.

Hurman Çayı⁶⁹ üzerine inşa edilmekte olan Karakuz Barajı'nın ise Afşin İlçesinin kuzey kısımlarını sulaması öngörülmektedir. Baraj inşaatının yüzde 15'i tamamlanmıştır. Sulama altyapısının 2025 yılında ihale edileceği dile getirilmiştir. Yatırım programında çok kısıtlı bir bütçe tahsis edilmesinden dolayı baraj inşaatının tamamlanma süresi belirsizliğini korumaktadır.

Kavaktepe Barajı'nın ise Elbistan'da Söğütlü Çayı üzerine inşa edilmesi ve Elbistan'ın doğu kısımlarında 113 bin dönüm araziye sulaması hedeflenmektedir. Kavaktepe Barajı henüz yatırım programına alınmamıştır.

Termik santraller için linyit kömürünün temin edildiği maden sahasındaki yer altı suyunun linyit kömüründeki su miktarını azaltmak amacıyla sürekli çekilerek derelere verilmesi sonucu yörede taban suyu seviyesi sürekli düş-

mekte, çiftçiler yer altı suyu ile gerçekleştirdikleri sulama için her yıl daha derinden su çekme ihtiyacı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu da su koçu (koçbaşı)⁷⁰ gibi nispeten maliyeti daha düşük sulama sistemlerinin kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Bölgenin sulu tarım alanlarının genişletilmesinin mevcut barajlarla karşılanması yakın ve orta vadede tam olarak mümkün görünmemektedir.

İlçelerde tarım faaliyetlerinin verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar başlı başına bir ekonomik faaliyet alanı oluşturur niteliktedir. Toprak, su ve havanın termik santrallerin neden olduğu kirlilikten temizlenmesi, tarımda makineleşmenin yaygınlaştırılması, sulama sistemlerinin geliştirilmesi, hem AR-GE çalışmaları hem de bu alanlarda üretim ve pazarlama alanlarında istihdam yaratacak niteliktedir. Ancak sektör bilançoları verilerine göre⁷¹ Türkiye genelinde maden ve taşocağı işletmeleri, tarımı destekleyici faaliyetler ve hasat sonrası bitkisel üretim alanının 9,4 katı fazla istihdam olanağı yaratmaktadır. Bu oranın Afşin ve Elbistan'da da benzer olacağı varsayılacak olursa halihazırdaki tarımı destekleyici faaliyetler ve bitkisel üretim işletmelerinin sağlayacağı istihdamın bölgede uygulanabilecek diğer istihdam artırıcı çalışmalarla desteklenmesi gerektiği ortadadır. Tarım işletmelerinin önemli bir çoğunluğunun sınırlı sayıda istihdam yarattığı dikkate alındığında⁷² yeni istihdam yaratması için tarımsal işletme yapısını yeniden ele alınmasına yönelik kapsamlı bir değerlendirme yapılmasına da ihtiyaç bulunmaktadır.

4.3.2. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Afşin ve Elbistan ilçelerinde bitkisel üretimle güçlü bir ilişkisi bulunan büyükbaş hayvan varlığının temelinde süt ve besi hayvancılığı ağırlıklıdır. Ayrıca ova çevresindeki kırsal yerleşimlerde meraya bağlı küçükbaş hayvancılık ve özellikle koyun yetiştiriciliği de oldukça yaygındır (Tablo 10).⁷³

Elbistan, Göksun, Afşin, Ekinözü, Nurhak Kırmızı Et Üreticileri Birliği ile yapılan görüşmede yörenin büyükbaş hayvancılığının temelini yurtiçi ve yurtdışından temin edilen besi materyaline dayandığı belirtilmiştir. Özellikle Latin Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinden Türkiye'ye et üretimi amacıyla beslenmek üzere ithal edilen besi hayvanlarının yüzde 7'si bu yöreye gelmekte ve yoğun besiye

68 <https://www.elbistaninresi.com/haber/21275591/adatepenin-suyu-2025-yilinda-topraklarla-bulusuyor>.

69 Aksu, N. ve Uçan, K. (2012) *Hurman Çayı Havzasında Ölçülen ve Ampirik Yöntemlerle Hesaplanan Sediment Verimlerinin Karşılaştırılması*. KSÜ Doğa Bil. Derg., 15(3).

70 *Su koçu pompası*, kırsal alanlarda elektrik enerjisi olmadan suyun bir noktadan diğer noktaya transfer edilmesi için çeşitli tesisat malzemeleri ile yapılan, hidrolik olarak sıkıştırılan hava basıncının suyu itmesi sonucu çalışan bir düzendir. Su koçları genellikle kendi cazibesi (mevcut basıncı) ile akan suyu belli bir yüksekliğe transfer etmek için oluşturulur.

71 <https://www3.tcmb.gov.tr/sektor/#/tr>

72 <https://www3.tcmb.gov.tr/sektor/#/tr/A/016/tarimi-destekleyici-faaliyetler-ve-hasat-sonrasi-bitkisel-urunler-ile-ilgili-faaliyetler>

73 TÜİK, 2024

TABLO 10.

Afşin ve Elbistan İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı (adet-2023)

Hayvan türü	Afşin	Elbistan	Toplam
Süt Sığırları	21.743	16.820	38.563
Sığır	5364	20.148	25.512
Buzağı ve dana	9890	18.485	28.375
Koyun	83.461	100468	183.929
Keçi	4.590	10.004	14.594

alınmaktadır. İlçeler kaba ve konsantre yemle beslediği hayvanları çok büyük oranda karkas⁷⁴ olarak satmakta, Elbistan'da bulunan bir adet et işleme tesisi küçük ölçekli mamul et işlemektedir. 2010 yılında Elbistan ilçesinde planlanan hayvancılık odaklı organize sanayi bölgesi fikri henüz uygulamaya geçmemiştir.

Besiciler kendilerine destek verilmesi yerine özellikle süt üreticilerine destek verilmesinin kendileri için daha önemli olduğunu, böylece yerelden besi hayvanı temin edebileceklerini dile getirmektedirler.

Ayrıca bölgede küçük kapsamlı da olsa yumurta tavuğu yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Afşin'de 34 bin 617, Elbistan'da 48 bin 760 yumurta tavuğu olduğu bildirilmektedir.⁷⁵

4.3.3. Sanayi

Elbistan ilçesinde sanayileşmenin Afşin ilçesine göre daha gelişmiş olduğu, ancak her iki ilçede de bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetlerinin sanayileşmenin önüne geçtiği görülmektedir.

Elbistan'da yer alan büyük sanayi işletmeleri arasında 1985 yılında faaliyete geçmiş ve 2018 yılında özelleştirilmiş şeker fabrikası ile yine 1985 yılında faaliyete geçmiş bir un fabrikası ve 1993 yılında faaliyete geçmiş bir tuğla fabrikası bulunmaktadır. Ayrıca yakın zamanda faaliyete

başlayan iki mermer işleme fabrikası, bir tarım aletleri imalatı fabrikası ve bir ambalaj imalatı fabrikası mevcuttur.

Elbistan'da 30 parselli bir organize sanayi bölgesi yer almaktadır. Ancak parsellerin 7'si boş durumda olup, ağırlıklı olarak mobilya, tekstil, gıda, tarım aletleri ve yapı malzemeleri imalatı yapan firmalara tahsis edilen 23 sanayi parselinde ise izin-ruhsat ve inşaat çalışmaları halen devam etmektedir.⁷⁶

Saha görüşmelerinde, deprem sonrasında ilçelerde inşaat faaliyetlerinin artması sebebiyle maliyetlerin de arttığı, bu durumun da firmaları organize sanayi bölgesine yatırım yapma konusunda caydırdığı dile getirilmiştir. İlgililer tarafından paylaşılan bilgilere göre, halihazırda tahsis edilen arsalarda bulunan işletmeler arasında Elbistan Belediyesi'ne ait iki özel tekstil fabrikası, bir pencere imalatı atölyesi, iki tarım aletleri satışı yapan firma, bir karton ambalaj imalatı atölyesi, üç mermer işleme atölyesi, üç ayçekirdeği paketleme atölyesi, bir çöven işleme atölyesi⁷⁷ ve bir özel mesleki ve teknik anadolu lisesi bulunmaktadır.

Afşin'de de organize sanayi bölgesi kurulması planı Aralık 2024'te onaylanmıştır.⁷⁸ Ancak Elbistan'daki organize sanayi bölgesinin kurulmasının 25 yılı aşkın bir sürede gerçekleştiği ve bu nedenle de Afşinlilerin bu projenin yakın zamanda sonuca ulaşması konusunda çok ümitli olmadıkları dile getirilmektedir.

74 The carcass is the body of the slaughtered butchered animal after the skin, internal organs, head and tail are removed according to the type.

75 <https://cip.tuik.gov.tr/?il=46>

76 <https://www.kahramanmarastayatinim.com>

77 Dondurma, lokum ve helva yapımında kullanılmak üzere aynı adla anılan bir bitkiden üretilen bir köpük olan çövenin Elbistan'da İstanbul Tarım Ürünler A.Ş. tarafından kurulan bir işletmede Afganistan'dan getirilen bitkilerden üretildiği ve ilçelerde yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir.

78 <https://www.elbistaninsesi.com/haber/22859561/afsin-organize-sanayi-bolgesi-kuruluyor>

Elbistan'da ayrıca 300 işletme ve 60 bin büyükbaş hayvan kapasiteli hayvancılığa dayalı ihtisas (besi) organize sanayi bölgesi projesi planlama çalışmaları da devam etmektedir.

Küçük sanayi bölgelerine bakıldığında ise Kahramanmaraş'ta bulunan 6 faal küçük sanayi bölgesinin ikisinin Elbistan ve Afşin'de yer aldığı görülmektedir.⁷⁹ Ağırlıklı olarak mobilya imalatı, otomotiv tamir ve bakım ile metal işleme alanında faaliyet gösteren işyerlerinin bulunduğu küçük sanayi sitelerinde Elbistan'da 419, Afşin'de 178 işyeri mevcut olup, toplam iki bine yakın kişi istihdam edilmektedir.⁸⁰

4.3.4. Turizm

Kahramanmaraş ilinin kuzeyinde yer alan Afşin ve Elbistan ilçeleri tarihi ve doğal zenginlikleriyle dikkat çekmektedir. Afşin ilçesinde tarihi ve kültürel miras olarak inanca dayalı turizmin merkezi niteliğinde olan, Hristiyanlık ve İslamiyet başta olmak üzere dünyanın değişik kültürlerinde anlatılan, halkını terk ederek Efes şehrinin (günümüzde Selçuk, İzmir, Türkiye) dışındaki bir mağarada saklanan bir grup Romalı gencin hikayesine konu olan *Eshab-ı Kehf Mağarası*⁸¹ (Yedi Uyurlar) ziyaretçilere açık konumdadır. Ayrıca ilçede bulunan 12 kaleden biri olan *Hurman Kalesi*⁸² ve *Dedebaba Türbesi*⁸³ gibi yapılar tarih ve kültür meraklıları için ilgi çekmektedir. Yaşar Kemal'in "*Binboğalar Efsanesi*" romanında Toros Dağları'nın Binboğa Dağı eteklerinde yaşayan yörüklerin yaşamını ve bu yaşamın geleneksel yapıdan modern dünyaya geçişte karşılaştığı zorlukları anlattığı romandaki Binboğa Dağı'nın bir kısmı da Afşin ilçe sınırlarındadır. Bu dağ ilçenin doğal güzellikleri kapsamında en meşhur dağdır.⁸⁴ Bu ve diğer dağlarda, yörede bulunan yaylalar doğa etkinliklerine uygundur. Ayrıca *Emirilyas Köyü Mağarası*⁸⁵ alternatif turizm olanakları da sunmaktadır. Yöresel lezzetler kapsamında organik olarak üretilen ve coğrafi işarete sahip olan *Koçovası sarımsağı*⁸⁶ yemek ve yiyecek turizmi kapsamında değerlendirilmektedir.

Elbistan ilçesinin tarihi ve kültürel mirası olarak *Ulu Cami*,⁸⁷ *Elbistan Kızkalesi*⁸⁸ ve *Himmet/Ümmet Baba Türbesi*⁸⁹ gibi kültür ve inanç turizmine konu olacak yapıları mevcuttur. Türkiye'nin dördüncü büyük nehri olan Ceyhan Nehri'nin kaynağı konumunda bulunan Pınarbaşı da hem iç hem de dış turizm bakımından önemli doğal kaynaklardan. Engizek Dağı ve çevresindeki yaylalar kırsal turizm ve doğa sporları için cazip bir yöredir. Ayrıca Elbistan ilçesine yakın konumda bulunan Ekinözü ilçesi içmelerinin zengin mineralli sularının tamamlayıcı tedavi amaçlı daha etkin kullanımı mümkündür.⁹⁰

4.3.5. Arıcılık

TÜİK 2024 yılı verilerine göre Afşin ve Elbistan ilçelerinde 2023 yılında 362 arıcılık faaliyeti gerçekleştiren işletmede yaklaşık 20 bin arılı kovan bulunmaktadır. Ayrıca gezgin arıcılar yaklaşık 150 bin kovayı yaz aylarında bu ilçelerin sınırlarında bulunan Binboğa Dağları ve yaylalarına getirmektedir.⁹¹

Afşin Belediyesi ve Hacettepe Üniversitesi 3,5 yıl süren işbirliği kapsamında Afşin ilçesinde yaklaşık 400 dekarlık bir lavanta bahçesi içine Türkiye'de ilk kez bir arı evi ve arı turizmi kapsamında apiTURroute merkezi kurulmuş, arı turizmi rotaları belirlenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Ayrıca arı evinin yanına iki adet yarım küre şeklinde ev (domehouse) inşa edilmiş olup, bu evler apiterapi turizmi için planlanmıştır. Üniversitenin gerçekleştirdiği bal analizleri yöre balının kalitesinin yüksek olduğunu belgelemektedir. Uluslararası işbirliği ile arı turizmi çalışmaları başlatılmış olup, arı turizmi konusunda dünyada örnek uygulamalara sahip Slovenya ile bu kapsamda bir işbirliği süreci ilerlemektedir.

Afşin Bal Üreticileri Birliği girişimiyle depremin etkilerini azaltma kapsamında Kızılay tarafından desteklenen petek işleme, arı keki ve arı yemi üretimi tesisi kurma çalışmaları başlatılmıştır. Kahramanmaraş Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ile bal ormanı kurma çalışmaları ilerlemektedir. Birliğin,

79 <https://www.kahramanmarastayatirim.com>

80 <https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/kahramanmaras/kucuk-sanayi-siteleri>

81 *Eshab-ı Kehf Mağarası*, İslam'da Kehf Suresinde geçen ve "Yedi Uyurlar" olarak bilinen gençlerin hikayesi ile ilişkilendirilir. İnançlarına bağlı kalarak zulümden kaçan bu gençler, Allah'ın izniyle bir mağarada uzun yıllar uyutulmuş ve uyandıklarında Allah'ın kudretini gösteren bir mucizeye tanık olmuşlardır. Bu olay, Allah'a iman, sabır ve teslimiyetin önemini vurgular. İslam dünyasında bu mağara, ibret ve tefekkür mekanı olarak görülür.

82 <https://www.yesilafsin.com/afsin-hurman-kalesi-tarihi>

83 <https://www.yesilafsin.com/afsin-dedebaba-turbesi-tarihi-ve-efsus-afsin-da-dedebaba-zaviyesi-vakiflari>

84 https://tr.wikipedia.org/wiki/Binbo%C4%9Fa_Da%C4%9Flar%C4%B1

85 <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/kahramanmarasta-magara-gozu-dogal-guzelligiyle-ilgi-cekıyor.MkcKMxJt20i52vhlLK0Exw/RyEsM9OvGUaA9TqJvoRYwQ>

86 <https://marasavucumda.com/afsin-kocovasi-sarimsagi/>

87 https://tr.wikipedia.org/wiki/Elbistan_Ulu_Camii

88 <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/roma-donemine-ait-elbistan-kizkalesi-turizme-katki-saglayacak-380957.html>

89 <https://www.evliyalar.net/ummet-baba-himmet-baba-turbesi/>

90 <https://www.ekinozu.bel.tr/sayfa/icmeler.html>

91 Tarım ve Orman Bakanlığı *Türkiye İl-İlçe Balı ve Polenli Bitkiler ile Çiçeklenme Dönemleri* (sf. 38)

müzecilik⁹² gibi ek çalışmalar ile bölgede bal üretimi konusunda farkındalık arttırmayı ve buna bağlı turizmi desteklemeye yönelik önemli çabalar sarf ettiği gözlemlenmiştir.

Afşin ilçesinde bal üretimini desteklemek amacıyla yetiştirilen ve bir Japon firması işbirliğinde alıç, Çin sumacı, kekik, lavanta yetiştiriciliğinin planlandığı, halihazırda mevcut lavanta yetiştiriciliği ile bağlantılı olarak da aromatik yağ üretimi için distilasyon merkezi kurulduğu,⁹³ Efsus markası ile kolonya, oda spreyi, duş jeli, el ve vücut kremi, parfüm ve sabun üretildiği dile getirilmiştir.⁹⁴ Bu örnek, arıcılığın bal üretimi dışında birden çok alanda istihdam ve üretim olanağı sağlama potansiyelini göstermesi bakımından önemlidir.

- Yöredeki arıcılık sorunları Türkiye'deki arıcılık sorunlarıyla çok benzer özellikler taşımaktadır:
- Gezgin arıcılıktan dolayı arı hastalıkları yörede oldukça yaygın durumdadır.
- Arı yetiştiricilerin teknik bilgi düzeyi ortalama seviyededir.⁹⁵
- Arı ürünlerinden bal üretimi öncelikli olup, diğer arı ürünleri gündemde yeterince bulunmamaktadır.
- Arı ürünleri pazarlama sıkıntıları yüksektir. Yörenin arı ürünlerine dair tanıtım, bireysel, doğrudan ve dijital pazarlama kapasitesi oldukça yetersizdir.

4.3.6. Leonardit ve Gıdya İşletmeciliği

Afşin ve Elbistan ilçelerindeki saha görüşmelerinde, linyit kömür yataklarının aynı zamanda *leonardit*⁹⁶ ve *gidya*⁹⁷ kaynakları açısından da zengin alanlar olduğu ve ilçelerde bu kaynakların işlenmesiyle ilgili küçük ve orta ölçekli çeşitli girişimlerin bulunduğu da dile getirilmiştir.

Leonardit ve gidyanın başta tarımda organik gübre hammaddesi⁹⁸ ve toprak düzenleyicisi olmak üzere, insanlar için

gıda takviyesi, hayvan yemi, kozmetik, ilaç ve filtre sistemleri⁹⁹ üretimi dahil olmak üzere birçok kullanım alanı olduğu bilinmektedir.¹⁰⁰ Leonardit ve gidyanın en önemli kullanım alanı olan tarımsal üretimde kullanılması çevreye herhangi bir zarar vermediği, aksine toprağın zararlı, kirlenici ve zehirli maddelerden temizlenmesini sağladığı ve arazi yapısına önemli katkılar sağladığı ileri sürülmektedir.¹⁰¹

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2020 yılında hazırladığı “Kahramanmaraş İli Leonardit ve Gıdyadan Organomineral Gübre İmalatı Ön Fizibilite Raporu”nda¹⁰² Türkiye’de en büyük leonardit ve gıdya rezervinin Afşin-Elbistan Linyit İşletmesi bölgesinde olduğunu rapor etmektedir. Ancak, bölgede uzun yıllardır linyit işletmeciliği yapılmasına rağmen leonardit çalışmalarının çok yeni olduğu hem görüşülen kişilerin beyanlarından hem de bölgeye ilişkin planlardan anlaşılmaktadır. Bu konuda görüşmelerde enerji sektörünün önde gelen paydaşlarının leonardit işletmeciliğine sıcak bakmadığı ve bu kapsamda yapılacak yeni girişimlerin engellendiği iddia edilmiştir.

Bu çerçevede leonardit, ilçeler için önemli bir gelir ve istihdam kaynağı olma potansiyelini taşımakla birlikte madencilikle ilişkili bir ürün olması ve barındırdığı yüksek karbon oranı nedeniyle alternatif bir gelir ve istihdam seçeneği olarak desteklenmesi riskli bir alan olarak görülmektedir. Leonardit madenciliği ile ilgili temel çevresel endişelerden biri de arazi bozulmasıdır. Leonardit yatakları genellikle yüzeye yakın olup ve çıkarma işlemi genellikle şerit madenciliği veya açık ocak madenciliği denilen madencilik yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemlerin de üst toprağın ve bitki örtüsünün kaldırılması sebebiyle toprak erozyonuna neden olmak, çıkarıldığı arazilerin verimini azaltmak ve bu nedenle yerel gıda güvenliğini ve ekonomilerini etkileyen tarımsal üretkenliğin kaybına yol açmak gibi riskleri bulunmakta ve bu kapsamda hakkında daha çok araştırma yapılmasına gereksinim bulunmaktadır. Bu nedenlerle yöredeki bu kaynağın yeşil adil dönüşüm için bir alternatif olarak değerlendirilmesi mümkün olamamıştır.

92 Benli, G. ve Karaçar, P. (2023) *Arıcılık Ziyaretçi Merkezi Örneği: “Afşin Anı Dünyası Müzesi” Projesi*. Mimari Tasarım, Tarihi Kentler Gelecek ve Sürdürülebilirlik.

93 <https://www.yesilafsin.com/ari-evi-ile-aromatik-yaglar-distilasyon-tesisinin-acilisi-gerceklestirildi/>

94 <https://www.yesilafsin.com/efsus-urunleri-650-bin-lira-ciro-sagladı-hedef-yurtdisi-gelir-3-milyon>

95 <https://dergipark.org.tr/en/pub/hayuretim/issue/55317/669098>

96 *Leonardit*, linyitin kömürleşme esnasında yüksek oranda oksidasyona uğramış hali olup, yüzde 35-85 arasında değişen miktarlarda hümit asit, karbon, makro ve mikro besin elementleri içeren, henüz kömür düzeyine ulaşmamış tamamen doğal organik madde olarak da tanımlanmaktadır.

97 *Gıdya*, leonardit gibi linyit tabakasının üzerinde yer almakta olup, organik madde ve hümit asit içeriğinin yanında milyonlarca yıllık süreçte deniz tabanına çöken balık ve kabuklu su canlılarının kalsiyum ağırlıklı tortularını da barındıran doğal bir materyaldir.

98 Engin, V. T. ve Cöcen, E. İ. (2012) *Leonardit ve Hümit Maddeler*. Yer Altı Kaynaklar Dergisi (2), 13-20.;

Namlı, A., Akça, M.O., Akça, H. (2017) *EÜAŞ Afşin-Elbistan Havzası Kışlaköy Linyit İşletmesinde Bulunan Organik Materyallerin Tarımda Kullanım Olanaklarının Belirlenmesi*. Toprak Su Dergisi, 46-54.

99 Engin, V. T. ve Cöcen, E. İ. (2012) *Leonardit ve Hümit Maddeler*. Yer Altı Kaynaklar Dergisi (2), 13-20.

100 Şengüler, İ. (2024) *Türkiye’de Tarım Madenciliği: Kömürlerin Leonardit/Gıdya Özellikleri, Önemi ve Ekonomik Değeri*. Bilimsel Madencilik Dergisi.

101 <https://www.siamad.org/leonarditin-kullanim-alanlari>

102 T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı *Kahramanmaraş İli Leonardit ve Gıdyadan Organomineral Gübre İmalatı Ön Fizibilite Raporu* (sf. 25)

05

Depremi Afşin- Elbistan İlçeleri Üzerindeki Etkileri

Şubat 2023 günü, önce saat 04:17'de merkez üssü Pazarcık (Kahramanmaraş) olan 7,7 büyüklüğünde, ardından saat 13:24'te ise merkez üssü Elbistan (Kahramanmaraş) olan 7.6 büyüklüğünde iki deprem meydana gelmiştir.

Elbistan Afet Koordinasyon Birimi tarafından 20 Şubat 2023 tarihinde, depremde sadece Elbistan'da 924 kişinin hayatını kaybettiği, kurulan 2 bin 817 çadırdaki 7 bin 830 kişinin konakladığı, ilçe genelinde 96 ahırın yıkıldığı, 193 ahırın zarar gördüğü, 102 büyükbaş, 1165 küçükbaş hayvanın öldüğü ve bölgede 78 hayvan çadırı kurulduğu rapor edilmiştir. Aynı açıklamaya göre depremin ardından Elbistan'dan 19 bin 574 kişi tahliye edilmiştir.¹⁰³

Elbistan'da, 775 binanın tamamen veya kısmen yıkıldığı, 612 binanın ise ağır hasar gördüğü rapor edilmiştir.¹⁰⁴ 127 bin nüfuslu bir ilçe olduğu düşünülüğünde toplam 1387 yıkılmış veya ağır hasarlı bina bulunması, ilçe nüfusunun ve yaşamının depremden ne kadar olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır. İlçe merkezinde bulunan "sembolik ve manevi değeri yüksek tarihi-kültürel mirasın ve mahalle, sokak, çarşı, pazar, yeme-içme yerleri ve gezinti alanları gibi gündelik kültürü yaşatan ve yeniden üreten" yerlerin de büyük tahribata uğradığı rapor edilmiştir.¹⁰⁵ Yapılan görüşmelerde de özellikle çarşı merkezinin yıkılmış olmasının ilçe ekonomisi ve esnafın geçim koşulları üzerinde çok olumsuz bir etki yarattığı, deprem sonrası esnafa tahsis edilen konteynerlerin ise esnafın çalışması için uygun bir ortam sağlayamadığı (örneğin su ve kanalizasyon bağlantısı olmayan konteynerlerde kuaför, berber vb. dükkanların işletilmesinin mümkün olmadığı) belirtilmiştir.

103 <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/elbistanda-4-bin-500-personele-895-aracla-depremin-izleri-silinmeye-calisiliyor-/2825172#:~:text=Depremin%20ard%C4%B1ndan%20il%C3%A7ede%203%20bin.ki%C5%9Finin%20de%20defin%20il%C5%9Flemeleri%20tamamlan-d%C4%B1>

104 Eskişehir Üniversitesi (2023) *Kahramanmaraş Depremlerine İlişkin Elbistan İlçe Merkezindeki Yıkılmış Binaların Tespiti ve Afet Yönetim Süreçleri Ön Değerlendirme Raporu*

105 Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) *Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu* (sf. 53)

Depremde, Elbistan ilçe merkezinde çok fazla binanın hasar görmesi sebebiyle, depremin etkileri halen gözle görülebilir niteliktedir. Yıkılmayı bekleyen ağır hasarlı hâlâ birçok bina bulunmaktadır.

Afşin ilçe merkezi Elbistan'a göre çok daha iyi durumdadır. Bu ilçede depremin etkilerinin daha çok kırsalda olduğu söylenmektedir. Fay hattının geçtiği yer nedeniyle Afşin'in güneyinin daha fazla etkilendiği bildirilmektedir. 400'den fazla ahır ve ağılın kullanılamaz hale geldiği, kırsalda yaygın olarak kullanılan altı ağıl/ahır üstü ev olan kerpiç yapıların büyük ölçüde zarar gördüğü, bu nedenle de özellikle düşük alt gelirli ailelerin bu durumdan daha çok etkilendiği vurgulanmaktadır.

Deprem sonrasında hasarlı olduğu tespit edilen binaların yıkılması ve yerlerine yeni binaların yapılması süreci bölgede inşaat sektörü bakımından bir hareketlenmeye neden olmuştur. Depremler sonrasında tahrip olan mekanların halkın alışkanlıkları üzerindeki etkileri de dikkate alınarak, "deprem sonrası yapılacak kentleşme çalışmalarının, kent kültürünü mahalle ve sokak düzeyinde yeniden ihya edecek, toplumun hatıralarının biriktiği alanları yeniden inşa edecek ve tarihi-kültürel mirası tenhalaşma ve çöküntü alanlarına dönüşme riskinden koruyacak bir

yaklaşım ile yapılması" ihtiyacına ve bu durumun "büyük ölçüde yıkılmış olan kent merkezlerinde gerekli düzenlemelerin yapılarak, simgesel ve estetik değeri yüksek kamu binaları; kütüphane, kültür merkezi gibi kültür sanat alanları; şehir parkı, sosyal etkileşim alanları ve hafızayı canlı tutacak anıtlarla yeni kent meydanlarının tasarlanması" için bir fırsat olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁰⁶

Depremden bu kadar büyük ölçekte etkilenmiş bir bölgenin, ülke geneli için de örnek teşkil edecek bir çevre dostu inşaat planı ve malzemesi üretimine yönelmesi bir fırsat olarak görülebilir ancak bölgede böyle bir fikir veya isteğin olduğu gözlemlenmemiştir. Saha görüşmelerinin çoğunda deprem sonrası yeniden yapılanma için mevcut çalışmalar ve fırsatlar da gündeme getirilmiş ancak birçok görüşmeci "o trenin kaçtığını", kısır tartışmalar ve siyasi çekişmeler nedeniyle her iki ilçenin de bu süreçten sağlıklı bir şekilde istifade edemediğini belirtmiştir.

Depremin fiziksel yıkım kadar sosyal yaşam açısından da zarar verici etkileri bulunduğu ve buna bağlı olarak da anne-babasını kaybeden veya depremde fizik veya ruh sağlıkları zarar gören çocukların, engellilerin, hastaların, yaşlıların ve kadınların psiko-sosyal destek ihtiyacının ortaya çıktığına dikkat çekilmektedir.¹⁰⁷

106 Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) *Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu* (sf. 54)

107 Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) *Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu* (sf. 127)

06

Afşin- Elbistan İlçelerinin Yeşil Adil Dönüşümü İçin Fırsatlar ve Gerekliklikler

970'li yıllarda, ilk olarak işçi sendikaları tarafından dile getirilmeye başlanan *adil geçiş* talebi, fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminden yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji sistemine geçişle birlikte, çalışanların işlerini kaybetmeleri ile ortaya çıkan işsizlik sorununa çözüm bulunması için ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸ 2000'lerin başından itibaren ise, iklim politikalarıyla ilgili aktörlerin farklı perspektif ve talepleri ile birlikte adil geçiş tanımı da çeşitlenmiş, sosyal, çevresel ve ekonomik adaleti sağlama araçlarıyla birlikte yapılandırılmış bir politika çerçevesine dönüşmüştür.¹⁰⁹

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 2015 yılında yayınlanan “Herkes için Sürdürülebilir Ekonomiler ve Toplamlar için Adil Geçiş Rehberi”, adil geçiş konusunda izlenmesi gereken önemli bir çerçeve oluşturmuştur. Rehberde herkes için insana yakışır işlerin oluşturulmasına yönelik *tüm tarafların etkin katılımıyla* çalışma hayatında hakların güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve uygun ve uygulanabilir bir politika çerçevesi oluşturulmasını kapsayan temel ilkelere yer verilmiştir.

Bu çerçevede gerçekleşecek adil geçişlerin, ülkeler, ırklar, cinsiyetler ve sosyo-ekonomik gruplar arasında ve içinde derin eşitsizliklerin var olduğu sürdürülemez mevcut toplum yapısından, daha adil, sürdürülebilir bir toplum yapısına doğru bir geçiş sağlayarak toplum genelinde bir dönüşüm yön vermesi beklenmektedir.¹¹⁰ Bu kapsamda da “*adil dönüşüm*”, iklim hedefleriyle uyumlu bir politikaya geçişi ekonomi çapında bir dönüşüm süreci olarak ele almaktadır. Adil dönüşüm tüm işlerin ekolojiyle ve iklimle uyumlu, insana yakışır olduğu, yoksulluğun ortadan kaldırıldığı, tüm toplum kesimlerinin kalkındığı ve dirençlerinin artırıldığı bir geleceği mümkün kılan planlar, politikalar ve yatırımlar bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹¹¹

¹⁰⁸ CAN (Climate Action Network) Europe ve DİSK (2024) *Sendikalar ve Adil Geçiş: Mevcut Durum, Potansiyel ve Kısıtlar*

¹⁰⁹ İstanbul Politikalar Merkezi (2024) *Türkiye’de Adil Geçiş Algısı ve Politikalar Yerel Vaka Çalışmaları: Yatağan ve Çan*

¹¹⁰ CAN (Climate Action Network) Europe *Vizyon Belgesi - Adil Dönüşüm*

¹¹¹ SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2022) *Enerji Dönüşümünde Ana Eksen: Adil Dönüşüm*

Afşin ve Elbistan bölgesi özelinde bakıldığında, yeşil adil dönüşümün sağlanabilmesi için buna yönelik oluşturulacak istihdam politikaları ve desteklenecek yatırım alanları ile birlikte bölgenin *daha yaşanabilir* olmasının sağlanmasına yönelik çalışmaların bir bütün olarak planlanması gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda öncelikle bölgedeki istihdam olanaklarının kısıtlılıkları da dikkate alınarak bölgenin sahip olduğu bütün olanakları en etkili biçimde kullanmayı mümkün kılacak bir yatırım ve istihdam politikası oluşturulmalıdır. Aynı zamanda da planlanan yatırımların gerektirdiği insan kaynakları sorununun çözülebilmesi için bölgenin daha yaşanabilir hale getirilmesine yönelik destekleyici çalışmaların planlanması gerekmektedir.

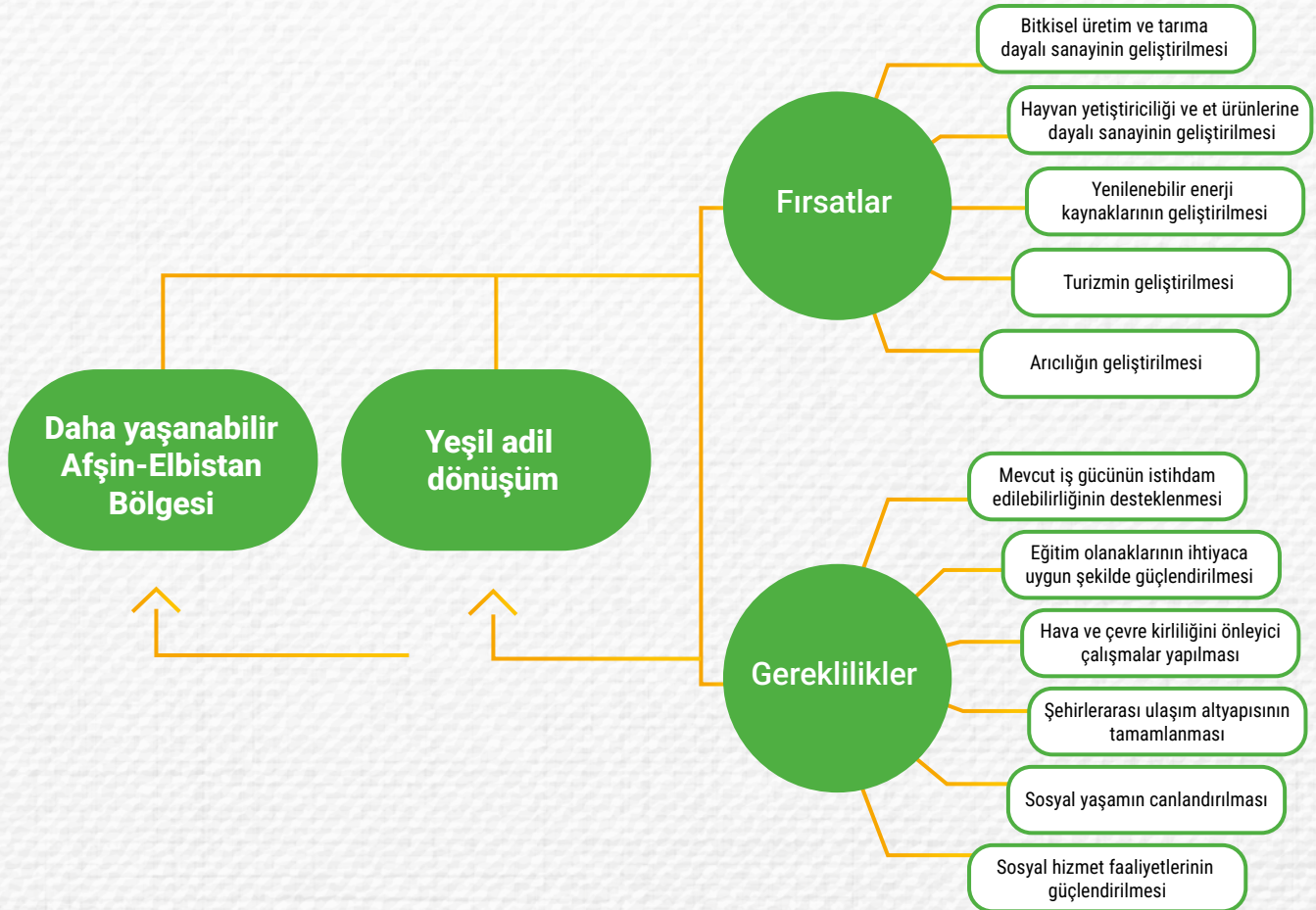
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye genelinde üç yerde planlanan Entegre Havza Rehabilitasyon

Projeleri'nden ikisini Afşin ve Elbistan havzaları için öngörmektedir. Havza bütünlüğünü dikkate alınarak yapılan bu planlamada; “*orman, mera, toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması, çeşitli gelir getirici ve refah artırıcı faaliyetlerle yöredeki hayat kalitesinin ve gelir seviyesinin artırılarak tabii kaynaklar üzerindeki baskının hafifletilmesi, bozulan tabii dengenin rehabilite edilerek meydana gelen ya da gelmesi muhtemel tabii afetlere karşı tedbirlerin alınması, iklim değişikliğinden kaynaklı küresel ısınmadan doğacak değişikliklere karşı uyum sağlanması, arazi tahribatının dengelenmesi, biyolojik çeşitliliğin geliştirilmesi ve toprak organik karbonun tutumunun yükseltilmesi*” amaçlanmaktadır.¹¹² Böyle bir hedefin ve planın bulunması bu alana yönelik çalışmalar için önemli bir destek olabilecektir. Ancak bu projelerin içeriklerine ve uygulama alanlarına ilişkin bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır.

112 Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2024) 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu (sf. 213)

GRAFİK 4

Afşin ve Elbistan İlçelerinin Yeşil Adil Dönüşümüne Yönelik Fırsatlar ve Gereklilikler

Bu çalışmada yer verilen öneriler için aşağıdaki temel ilkeler gözetilmiştir:

Sürdürülebilirlik

- Doğal varlıkların korunması ve geliştirilmesi.
- Ekonomik faaliyetlerin insanın ve doğanın refahına hizmet etmesi
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi.

Yeşil İşler ve İstihdam

- Çevre dostu teknolojilerin ve yeşil istihdamın artırılması.
- Yeşil işler için eğitim ve beceri geliştirme programlarının desteklenmesi.
- İşgücü piyasasında yeşil dönüşüme uyum sağlayacak politikaların geliştirilmesi.

Çevre Dostu Uygulamalar

- Çevresel kirliliğin azaltılması ve atık yönetiminin iyileştirilmesi.
- Biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekosistemlerin iyileştirilmesi.

Adil Kalkınma

- Gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması.
- Dezavantajlı grupların (kadınlar, gençler) gelişme süreçlerine dahil edilmesi.

Katılımcılık ve Şeffaflık

- Karar alma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin dahil edilmesi.
- Projelerin çevresel ve sosyal etkilerinin şeffaf bir şekilde değerlendirilmesi.
- Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle işbirliği yapılması.

Döngüsel ve Verimli Kaynak Kullanımı

- Enerji, su ve diğer kaynakların verimli kullanımının sağlanması.
- Tarım ve sanayide sürdürülebilir üretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması.

Uluslararası İşbirliği

- Küresel çevre sorunlarına yönelik uluslararası işbirliklerinin desteklenmesi.
- Yeşil finansman mekanizmalarına erişimin kolaylaştırılması.
- İklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uyumlu politikaların benimsenmesi.

Bu çerçevede, aşağıdaki bölümde önce Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümü için fırsatlar, ardından da buna yönelik gereklilikler ve destekleyici faaliyetlere dair öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda, yapılan masabaşı ve saha çalışması sonucu Afşin ve Elbistan ilçelerinin mevcut kaynakları ve potansiyeli değerlendirildiğinde fırsat olarak değerlendirilebilecek beş konu olduğu, bu konuların seçilecek herhangi birinde gelişme sağlanabilmesi için de altı alanda mevcut şartların iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir (Grafik 4).

6.1. Yeşil Adil Dönüşüm İçin Fırsatlar

6.1.1. Bitkisel Üretim ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi

Türkiye'nin dördüncü büyük ovasının içinde yer alan Afşin ve Elbistan ilçelerinin ekonomisinde ve kalkınmasında bitkisel üretim önceki bölümlerde de açıklandığı üzere önemli bir rol ve potansiyele sahiptir. Bitkisel üretimin geliştirilmesi ve tarıma dayalı sanayinin büyümesi, sadece ekonomik kalkınma için değil, aynı zamanda doğa dostu ve sürdürülebilir bir yaklaşımın benimsenmesi ve yeşil adil dönüşüm açısından da büyük önem taşımaktadır. Buna yönelik yapılacak yatırımların çevresel etkileri dikkate alınarak planlanması, hem bölgenin doğal varlıklarını koruyacak hem de uzun vadede daha verimli ve sürdürülebilir bir tarım sektörü oluşturacaktır. Ayrıca yörede kömür eko-

nomisinde istihdam imkanı bulamayan öncelikle kadınlar olmak üzere gençlerin de bitkisel üretim sürecinde öncelikli olarak desteklenmesi ve özellikle tarım ürünleri işleme ve pazarlama konusunda aktif rol üstlenmeleri yeni istihdam imkanı yaratma potansiyeli içermektedir.

Ancak bitkisel üretim ve tarıma dayalı sanayinin geçim kaynağı olarak güçlü bir potansiyel oluşturabilmesi için termik santralin çevresel etkilerini ve iklim değişikliğinden kaynaklanan dezavantajlarını ortadan kaldıracak ve doğa dostu uygulamaları teşvik edecek aşağıdaki noktalar dikkate alınmalıdır:

- Kömür madenciliği ve termik santrallerin çalışması sonucu kirlenen ve bozulan alanların rehabilitasyonu.
- Halihazırda stres altında olan su varlıklarının korunması, kirlenmiş suların iyileştirilmesi ve sulama alternatiflerinin oluşturulması.
- Böcek ve hastalıklarla mücadelede biyoteknik yöntemlerin geliştirilmesi.
- Ürün deseninin alansal olarak dağılımı ve dönüşümlü üretilmesini sağlayacak bir planlama yapılması.
- Sanayide döngüsel ekonomi yaklaşımlarının benimsenmesi.

Ayrıca, bu sürecin en önemli ayağı olan çiftçinin üretime istekli olması için emeğin karşılığını alabilmesini sağlayacak planlı üretim konusunda bilinçlenmesi ve çiftçinin korunmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bunların başında da çiftçi eğitimleri, yerel kırsal örgütlenmenin desteklenmesi, yeni kırsal girişim finans modelleri, doğrudan pazarlama yöntemlerinin geliştirilmesi gelmektedir.

Doğa Dostu Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi

Doğa dostu tarıma¹¹³ yapılan yatırımlar, konvansiyonel tarıma kıyasla daha fazla istihdam yaratırken, daha az sera gazı emisyonu ve daha az enerji ihtiyacı ile çevre üzerinde daha az baskı oluşturmaktadır.¹¹⁴ Bu nedenle, Afşin ve Elbistan'da doğa dostu tarımın yaygınlaştırılması için destekler ve teşvikler artırılmalı, çiftçilere doğa dostu tarım teknikleri konusunda eğitimler verilmeli, özellikle sebze ve meyve gibi doğal ürünlerin çiftçi tarafından işlenerek doğrudan pazarlanması için dijital altyapı oluşturulmalıdır.

Afşin ve Elbistan'da bitkisel üretimin geliştirilmesi çevre dostu ve sürdürülebilir bir yaklaşımla ele alındığında, hem

bölgenin ekonomik kalkınmasına hem de doğal kaynakların korunmasına katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, su varlıklarının etkin kullanımı, yenilenebilir enerji kaynaklarının tercih edilmesi ve çevre dostu teknolojilerin benimsenmesi, bölgenin uzun vadede sürdürülebilir bir tarımsal üretime kavuşmasını sağlayacaktır. Bu tür yatırımlar tarımsal üretimde aile işletmeciliğini öne çıkarma, gençlerin kendi işlerini kurma ve geliştirme imkanı sağlama, yörede ürün işleme ve pazarlama imkanı yaratması bakımından yöredeki ilave enerji yatırımlarından daha fazla istihdam yaratma potansiyeli içermektedir. Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, bu ürünlerin işlenerek hammadde üretimi, gerektiğinde mamul üretime dönüştürülmesi, Taşova sarımsağı, kayısı, ceviz, dağ çayı vb. mevcut ürünlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi amacıyla küçük atölyelerin desteklenmesi yörede istihdam yaratma avantajı sağlayacaktır.

Yörenin mevcut potansiyeli dikkate alınarak bu kapsamda desteklenecek alanlar arasında doğa dostu tarım standartlarına uygun şekilde sebze, meyve ve çok yıllık bitki yetiştiriciliği, yem üretimi ve sulama sistemlerinin geliştirilmesi öne çıkmaktadır.

Sebze Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi

Afşin ve Elbistan Ovası'nın iklim koşulları, özellikle Adana ve Antalya gibi bölgelerde açık alan sebzeciliğinin azaldığı dönemlerde, iç ve dış piyasaya yönelik sebze üretimi için büyük bir avantaj sunmaktadır. Bu potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla, üretim planlaması yapılırken toprak sağlığını koruma odaklı ve suyu etkin kullanan doğa dostu tarım teknikleri benimsenmelidir. Örneğin, doğa dostu tarım yöntemleri gibi uygulamalarla toprak sağlığı korunabilir, kimyasal ilaç kullanımı azaltılabilir ve su varlıkları daha verimli kullanılabilir. Ayrıca, sulama tesisleri için yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılabilir. Bu kapsamda çiftçilerin güneş panelleriyle kendi elektrik ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamak üzere destekler verilebilir. Ayrıca, sebzelerin, örneğin domatesin, kurutularak bu şekilde pazarlanması öncelikli olarak ele alınabilir ve ilçelerdeki küçük sanayi tesisleri bu kapsamda desteklenebilir.

Meyvecilik ve Çok Yıllık Bitki Yetiştiriciliğinin Desteklenmesi

Kayısı, badem, ceviz gibi meyve türlerinin yetiştiriciliği, bölgede markalaşma ve pazarlama stratejileriyle desteklenmelidir. Bu süreçte, organik tarım sertifikasyonu gibi

¹¹³ Doğa dostu tarım yöntemleri, bitki yetiştiriciliğinde kimyasal girdilerin (sentetik gübreler, pestisitler, herbisitler vb.) kullanılmadan, doğal süreçlere ve ekolojik dengeye dayalı bir tarım anlayışını ifade eder. Bu yöntem, toprağın doğal yapısını korumayı, biyolojik çeşitliliği desteklemeyi ve çevreye zarar vermeden sürdürülebilir bir şekilde üretim yapmayı hedefler.

¹¹⁴ WWF ve S360 (2022) *Net Sıfıra Giden Yolda Adil Dönüşüm İçin Yol Haritası Önerisi*

çevre dostu uygulamalar teşvik edilerek, ürünlerin hem yerel hem de ulusal pazarlarda daha fazla değer kazanması sağlanabilir. Ayrıca, tarım-orman sistemleri gibi karma yöntemlerle, meyve ağaçlarının yanı sıra orman alanları da korunarak ekosistemin karbon tutma kapasitesi artırılabilir ve iklim değişikliğine karşı dayanıklı bir tarım sistemi geliştirilebilir. Ayrıca aktif olarak kullanılmayan arazilerde çok su tercih etmeyen yerel kavak türü ile kavak yetiştiriciliği desteklenerek hem gelir elde etme hem de karbon bağlama miktarı artırılabilir.

Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi

Afşin-Elbistan yöresinin yeraltı ve yer üstü su kaynakları bölgede yer alan termik santraller nedeniyle stres altındadır. Santrallere kömür sağlayan alanlarda kömürün su-suzlaştırılması amacıyla yer altı suları çekilmekte ve termik santrallerde soğutma suyu olarak kullanılmak için yerüstü su kaynakları kullanılmaktadır. Bu nedenle sulu tarım uygulamalarında ovada kullanılan sulama sistemlerinin modernize edilmesi, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle yağmur suyu hasadı, damla sulama ve yağmurlama gibi su tasarrufu sağlayan teknolojiler yaygınlaştırılmalıdır. Suyun etkin kullanımına yönelik eğitim programları düzenlenerek, çiftçiler bu konuda bilinçlendirilmelidir.

Tarıma Dayalı Sanayinin Desteklenmesi

Afşin-Elbistan Ovası'nda doğa dostu tarımın desteklenmesinin yanı sıra tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması için organize sanayi bölgelerinin daha etkin hale getirilmesi, yöredeki ürünlerin mamul ürüne dönüştürülmesi bölgenin ekonomik kalkınmasına ve özellikle istihdamına önemli katkı sağlayacaktır. Ancak, bu sanayi tesislerinin çevre dostu teknolojilerle donatılması ve atık yönetimi konusunda sıkı denetimler yapılması gerekmektedir. Özellikle meyve ve sebze kurutma tesislerinde enerji verimliliği yüksek sistemler kullanılmalı ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlar teşvik edilmelidir. Ayrıca, organik tarım ürünlerinin işlenmesine yönelik tesislerin kurulması çevre dostu üretimi destekleyeceği gibi yerel istihdam imkanları da yaratacak, yörenin marka değerini artıracaktır. Örneğin yukarıda da değinildiği gibi 700 tonluk bir kuru kayısı işleme tesisi 21 kişilik geçici istihdam yaratmaktadır. Bu tesislerden 10 adet kurulması durumunda

210 kişilik doğrudan istihdam imkanı yaratılacaktır.

Kahramanmaraş ilinde yer alan tarıma dayalı sanayi işletmelerinin il genelinde bir yatırım alanı olmaya başladığı görülmektedir.¹¹⁵ Bu açıdan çok daha az işletmeye sahip iki ilçe olan Afşin ve Elbistan, mevcut tarımsal üretim varlığı ile bu yönde önemli bir gelişme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

Bu kapsamda, tarım ve tarıma dayalı bir sanayi planlaması yapılacaksa önemli bir yatırım alanı da *ürünlerin depolanması ve muhafazası için kurulacak sistemlerdir*. Kahramanmaraş İli 2024 Tarımsal Yatırım Rehberi de bu alanı başlı başına yatırım için uygun sektörel bir alan olarak tarif etmektedir.¹¹⁶ Saha ziyareti sırasında gerçekleşen Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi tanıtımına katılan köylülerin talepleri arasında da kuru ve yaş ürün depolanması için uygun sistemlerin geliştirilmesi ve soğuk hava tesislerinin yapılması önemli bir yer tutmuştur.

Sahada yapılan görüşmelerde, ürünlerin nakliyesi için karbon ayak izini azaltıcı etkisi nedeniyle işleme sonrası hacmi küçülen ürünlerin (örneğin un, konsantre ürün, kurutulmuş gıda) hammaddenin üretim yerinde, işleme sonrası hacmi büyüyen ürünlerin ise (örneğin, mısır patlağı) pazarlama yerine yakın yerde üretilmesi önerilmektedir. Bu prensibe uygun olarak bölgede çokça üretilen durum buğdayı, elma, kayısı, dut, ceviz vb. meyvelerin un, konsantre ürün gibi ürünlere dönüştürülmesi ve paketleme işleminin bu ilçelerde yapılması ülke genelinde gelişen vegan, vejetaryen, glutensiz, rafine şekersiz beslenme pazarı dikkate alındığında alternatif bir yatırım alanı olarak önceliklendirilebilecek bir alan niteliğindedir.

Kurutma gibi işlemler için hava kirliliği nedeniyle doğrudan güneş enerjisinin tercih edilmemesi ve mutlaka kurutma tesisleri kurulması gerektiği de dile getirilmiştir. Elbistan'ın özellikle doğusunda Malatya kayısına eşdeğer kayısı yetiştirici yapılmasına rağmen ilçede işlemeye uygun paketleme tesisinin kurulmamış olması, bu alanda desteklenmeye ihtiyaç duyan çok fazla çalışma alanı olduğunu düşündürmektedir.

Son olarak, tarıma dayalı bir başka olası sanayi alanı ise ayçiçeği ve mısır saplarından üretilmeye çalışılan ve deneme üretimi yapılan yalıtım malzemesidir.¹¹⁷ Mevcut tek-

¹¹⁵ Tarım ve Orman Bakanlığı (2024) *Kahramanmaraş Tarımsal Yatırım Rehberi* (sf. 5-6)

¹¹⁶ Tarım ve Orman Bakanlığı (2024) *Kahramanmaraş Tarımsal Yatırım Rehberi* (sf. 5)

¹¹⁷ Binici, H., Sevinç, A.H. ve Eken, M. (2012) *Ayçiçek Sapi ve Tekstil Atıkları İle Yalıtım Malzemesi Üretimi*. KSU Mühendislik Bilimleri Dergisi 15(1).

<https://bigumigu.com/haber/surdurulebilir-bir-urun-malzemesi-olarak-aycicegi-thomas-vailly/>
<https://www.marasgundem.com.tr/egitim/aycicegi-sapi-yalitim-malzemesi-odu-182237h>

Yaşar, M. ve Altunok, M. (2023) *Orman ve Tarım Atıklarından Sürdürülebilir Bitkisel Lifli Düşük Yoğunluklu Kompozit İzolasyon Levhası Üretimi*. Fırat Üniversitesi Müh. Bil. Dergisi 35(2), 699-712.

Yüksek, İ. ve Atalan, Ö. *Yapıda Sürdürülebilir Malzeme Kullanımına Bir Örnek*. Konuttan Kente Mimari Araştırmalar.

noloji ile bu malzemelerin toplanması ve işlenmesi maliyetinin çok yüksek olması sebebiyle etkili bir yatırım alanı olmadığı ileri sürülmektedir. Bu konuda da araştırma ve geliştirme çalışmalarına destek verilmelidir.

6.1.2. Hayvan Yetiştiriciliği ve Hayvan Ürünlerine Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi

Afşin Elbistan bölgesinde hayvancılığın geliştirilip alternatif bir gelir ve istihdam kaynağı olarak görülebilmesi için bitkisel üretim ve tarıma dayalı sanayide olduğu gibi toprak, su ve hava kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, su varlıklarının doğru ve etkin kullanımı büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında fabrikasyon çiftlikler ve kapalı sistem hayvancılık uygulamalarını içeren endüstriyel hayvancılıktan kaçınılmalıdır. Endüstriyel hayvancılık, iklim değişikliği, çevre kirliliği, tarım arazilerinin ve su kaynaklarının aşırı kullanımı nedeniyle kaybı gibi farklı yönlerden çevre tahribatına neden olmaktadır. Bu nedenle bölgede geliştirilmesi planlanan hayvancılık faaliyetleri ve hayvan ürünlerine dayalı sanayi için fırsatlar ve yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

- Mera bazlı, düşük yoğunluklu (ve hektar başına düşen hayvan sayısını sınırlayan), yerel ırkları koruyan, karma ürün ve hayvancılık sistemlerine entegre edilmiş, bölgenin doğal ekosistemiyle uyumlu hayvancılık uygulamaları desteklenmelidir.
- Bölgedeki hayvancılığın, büyük ölçekli yem ithalatına (özellikle de ormansızlaştırma ile bağlantılı bölgelerden

gelecek) bağımlı hale gelmemesi üretilecek projelerde gözetilmelidir.

- Hayvan yemi üretiminde endüstriyel mono kültürler yerine agro-ekolojik yem üretimi ile yerel tahıl ve baklagil üretimi ve gıda atıklarından üretilen yemler desteklenmelidir.
- Hayvanların doğal ortamlarına uygun şekilde yetiştirilmesi sağlanmalı ve hayvan refahı gözetilmelidir.
- Hayvancılık kaynaklı metan emisyonlarını azaltmak için gübre yönetimi stratejileri geliştirilmeli, mera bazlı otlatma ve doğal gübreleme teknikleri desteklenmelidir.
- Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde, özellikle koyunculuk için meraların ıslahı ve münavebeli otlatma sisteminin uygulanması, toprak erozyonunu önleyebilir, meraların verimliliğini ve toprakta karbon tutulumunu artırabilir.
- Mera alanlarında biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla yerel bitki türlerinin korunması ve yeniden yetiştirilmesi sağlanabilir. Mera çevresindeki ormanların iyileştirilmesi kapsamında da ağaçlandırma çalışmaları yapılarak, karbon emisyonlarının azaltılmasına katkıda bulunabilir.
- Mevcut süt üreticilerine yönelik eğitim programları düzenlenerek, doğal, organik ve çevre dostu hayvancılık uygulamaları teşvik edilebilir. Bu kapsamda, hayvan-

Bitkisel üretim ve hayvancılık uygulamalarına birlikte ele alan bütüncül yönetim ve onarıcı tarım uygulamaları için Türkiye'den bir örnek:

Anadolu Meraları

Anadolu Meraları, iklim değişikliğiyle mücadele ve adaptasyon süreçlerini onarıcı sistemler kurarak güçlendirmeyi hedefleyen bir sosyal girişimdir.

Anadolu Meraları, özellikle meraların ve otlakların doğal yapısını koruyarak ve onararak, hem hayvanların doğal beslenme ihtiyaçlarını karşılamayı hem de toprağın verimliliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu sayede, kimyasal girdilere bağımlılık azaltılır, toprak erozyonu önlenir ve karbon tutulumu artırılır. Ayrıca, yerel tohumların ve geleneksel hayvan ırklarının kullanımı teşvik edilerek, biyolojik çeşitlilik korunur.

Anadolu Meraları, çiftçileri ve hayvancılık yapanları eğiterek, onarıcı tarım uygulamalarını yaygınlaştırmayı ve doğayla uyumlu bir üretim modelini benimsetmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, hem çiftçilerin geçim kaynakları iyileştirilir hem de ekosistemin sürdürülebilirliği sağlanır.

<https://www.anadolumera.com/>

ların beslenmesinde yerel ve doğal yem kaynaklarının kullanılması, yurtdışından besi hayvanları ithalatı yerine yöredeki besi hayvanlarının tercih edilmesi önem taşımaktadır.

- Mevcut hayvancılık atıklarının toprak ıslahında kullanılması için tesisler kurularak hayvan atıkları yönetimi çevre dostu bir şekilde gerçekleştirilebilir.
- Yörede gençleri hedef alan aile işletmeciliğine dayalı süt ve besi hayvancılığı desteklenebilir. Buna yönelik yöresel süt ürünleri üretimi ve doğrudan pazarlama imkanlarının geliştirilmesi önemlidir.

6.1.3. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Geliştirilmesi

Kömürden çıkış ve yeşil adil dönüşüm kaçınılmaz olarak enerjide dönüşümü ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımı beraberinde getirmektedir. Yenilenebilir enerji yatırımları, kömür sektörünün yerine geçerek enerji arzını güvence altına alırken, insanlar için yeni istihdam olanakları, halihazırda kömür sektöründe çalışanlar için yeni beceriler ve kariyer alanları, küçük ve orta ölçekli işletmeler için ekonomik ve sektörel çeşitliliğe katkıda bulunabilme potansiyeline sahiptir.

Uluslararası örnekler kömürden adil çıkış kapsamında terk edilen kömür sahalarının ve elektrik üretim tesislerinin yenilenebilir enerji alanlarına dönüştürüldüğünü göstermektedir. Örneğin, Almanya'nın Lusatia bölgesinde kömür madenleri ve termik santrallerinin işletmecisi olan LEAG şirketi, 2030 yılına kadar Lusatia'da Almanya'nın rüzgar ve güneş enerjisine dayalı en büyük yenilenebilir enerji merkezini kurmayı planlamaktadır. Bu projenin toplam yatırım tutarının 10 milyar Euro'nun üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.¹¹⁸ Benzer şekilde Kanada, bir zamanlar Kuzey Amerika'nın en büyük kömürlü termik santrali olan Nanticoke'u 260 dönümlük alana yayılan 192 bin 431 panelle 44 MW enerji üreten bir güneş santraline dönüştürmüştür. Yaklaşık 7 bin 200 evin elektrik ihtiyacını karşılayacak kapasitedeki santralin ortakları bölgede yaşayan yerli halktır ve bu dönüşüm onlara uzun vadeli bir gelir kaynağı sağlamaktadır.¹¹⁹ Bu örnekler, kömürden adil çıkışın yenilenebilir enerji yatırımlarıyla desteklenmesinin, ekonomik ve sosyal faydalar sağladığını göstermektedir.

Türkiye, coğrafi konumu ve iklim koşulları nedeniyle yenilenebilir enerji kaynakları açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Ülke, yıllık yaklaşık 2.741 saat güneşlenme süresi ve 1.527 kWh/m² güneş ışıması ile güneş enerjisi açısından oldukça elverişlidir.¹²⁰ Türkiye, 2023 yılında elektrik

¹¹⁸ <https://ticaret.gov.tr/blog/sektor-haberleri/alman-komur-santrali-isletmecisi-leag-yesil-enerjiye-10-milyar-euro-yatirim-yapacak>

¹¹⁹ https://e360.yale.edu/digest/canadian-nanticoke-coal-fired-power-plant-transformed-in-solar-farm?utm_source=chatgpt.com

¹²⁰ <https://gepa.enerji.gov.tr/pages/46.aspx>

üretiminde yenilenebilir kaynakların payını yüzde 42,3'e çıkararak küresel ortalamanın üzerinde bir performans sergilemiştir.¹²¹ Bu dönemde, hidroelektrik enerji ile rüzgar ve güneş enerjisi yatırımları hız kazanmış, özellikle güneş enerjisi kurulu gücü 12.425 MW'a ulaşmıştır.¹²² Bu potansiyel, hem enerji bağımsızlığı hem de karbon emisyonlarının azaltılması için stratejik bir fırsat sunmaktadır.

Afşin ve Elbistan ilçeleri, yenilenebilir enerji kaynakları açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Özellikle güneş enerjisi konusunda her iki ilçe de yatırım yapılabilir durumdadır.¹²³ Bölgede hali hazırda kurulu çeşitli büyüklüklerde güneş enerjisi santralleri bulunmakta ve yeni yatırımlar söz konusu olmaktadır.¹²⁴ 2023 yılında bölgede, Afşin ve Elbistan ile Sivas-Gürün ve Kayseri-Sarız ilçelerini de içine alan biri 119 km² diğeri 124 km² alan yenilenebilir enerji kaynak alanı (YEKA) olarak belirlenmiştir. Saha çalışmasında görüşülen yerel paydaşlar özellikle Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeniden *yaşanabilir yerler* olması için de yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Verimli tarım ve mera arazilerinin bu kapsamda değerlendirilmemesi ve gerekli denetimlerin yapılması özellikle ziraat odaları tarafından dile getirilen en önemli konulardan birisi olmuştur.

"Kömür Sahalarının Güneş Potansiyeli" adlı rapor¹²⁵, Türkiye'deki kömür sahalarının ve kömürlü termik santral alanlarının güneş enerjisi projelerine dönüştürülme potansiyelini incelemiş ve bu alanların mevcut altyapıları, arazi büyüklükleri ve şebeke bağlantı kapasiteleriyle yenilenebilir enerjiye geçiş için stratejik bir fırsat sunduğunu ortaya koymuştur. Rapor, Afşin ve Elbistan termik santrallerini de incelemiştir. Mevcut termik santral ve kömür sahalarında yapılacak olan güneş enerjisi yatırımlarının tek başına Kahramanmaraş iline yeteceği hesaplanmıştır. İstihdam açısından da bu yatırımların doğrudan ve dolaylı olarak farklı iş kollarında 6 binin üzerinde istihdam yaratma potansiyeli olduğu tahmin edilmiştir.¹²⁶

Bu kapsamda;

- Yenilenebilir enerji yatırımlarını desteklemek amacıyla eğitim, etüt, fizibilite ve ekipman alımı desteği sağlanabilir.

- Bölgenin deprem bölgesi olması ve yeniden yapılanma sürecinde bulunmasından dolayı yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik daha özendirici teşvik mekanizmalarının oluşturulması için savunuculuk yapılabilir. Bu noktada yerel halkın bilinçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin bilgilendirilmesi başlangıç noktası olabilir.
- Kamu kurumlarından, bölgede yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi için düşük faizli krediler, vergi indirimleri ve hibe programları talep edilebilir.
- Yenilenebilir enerji projelerine halkın katılımını artırmak için yerel enerji kooperatifleri kurulabilir. Bu kooperatifler, özellikle küçük girişimcilerin yatırımlara ortak olmasını ve proje gelirlerinden faydalanmasını sağlayabilir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de ağırlıklı güneş enerjisi olmak üzere kurulmuş 40'ın üzerinde enerji kooperatifi bulunmaktadır.¹²⁷ Bölgede bu konuda ilgi uyandırmak ve insanları bilgilendirmek amacıyla bu kooperatiflerin deneyimleri, çalışma modelleri, öğrendikleri dersleri içeren etkinlikler düzenlenebilir. Deprem sonrası yeniden yapılanma kapsamında çalışan ulusal ve uluslararası STK'ların proje ve hibe desteklerinin bu alana çekilmesi sağlanabilir.
- Bölgede bitkisel üretim, hayvancılık, küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş teşvik edilerek bu alanda planlama, kurulum, işletme, bakım ve onarım alanlarında istihdam yaratılabilir.
- İlçelerde yer alan meslek liseleri ve meslek yüksekokullarında yenilenebilir enerji bölümlerinin kurulması ile vasıflı işgücü yetiştirilmesi sağlanabilir. Aynı zamanda bu kurumlar kömür sektöründe çalışan işçilerin yenilenebilir enerji sektöründe istihdam edilebilmesi için yeniden eğitim programları düzenleyebilir.
- Yenilenebilir enerji yatırımlarının tarıma uygun olmayan marjinal arazilerde ve tahrip olmuş mera alanlarında gerçekleşmesi için bilgilendirme, bilinçlendirme ve savunuculuk çalışmaları yapılabilir.

121 SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2023) Türkiye Enerji Dönüşümü Görünümü

122 <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21270>

123 Taşkın, O. ve Korucu, T. (2014) Kahramanmaraş İli Güneş Enerjisi Potansiyeli ve Kullanım Olanakları. KSÜ Doğa Bil. Derg. 17(4.)
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (2017) Kahramanmaraş İli FV Güneş Elektrik Fizibilite Çalışması

124 https://birlesimgrupenerji.com/tr/yatirimlarimiz/uluder-ges?utm_source=chatgpt.com
<https://www.yesilafsin.com/afsi-ne-1-milyar-tlik-gunes-enerjisi-yatirimi>
<https://www.yesilafsin.com/afsi-ne-7-mwlik-ges-elektrik-tesisi-kuruluyor>

125 Kömürün Ötesinde Avrupa (Europe Beyond Coal), Avrupa İklim Eylem Ağı (CAN Europe), Ekosfer, WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), Greenpeace Akdeniz, 350.org, İklim Değişikliği Politika ve Araştırma Derneği ve Yuva Derneği için Solar3GW (2022) Kömür Sahalarının Güneş Potansiyeli

126 Solar3GW'ın Kömür Sahalarının Güneş Potansiyeli ve İstanbul Politikalar Merkezi'nin Future Skills and Job Creation Through Renewable Energy in Turkey çalışmaları çıktıları kullanılarak Bengisu Özenc (SEFİA) tarafından hesaplanmıştır.

127 https://temizenerji.org/2023/05/16/enerji-kooperatifciligi-temiz-enerjiye-odaklaniyor/?gad_source=1&qclid=Cj0KCQIAv628BhC2ARIsAJIiK9IXuvNrPrWQ-5CibdVdqj7c2dwyWRDF3L9tYULi-cQt4Fy8gqgCTVAaArgQEALw_wcB

6.1.4. Turizmin Geliştirilmesi

İlçelerdeki kömür ekonomisine alternatif olabilecek geçim kaynakları kapsamında, yeşil ve çevre dostu istihdam olanaklarının yaratılması, geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi, özellikle genç kadın ve erkeklerin kendi işlerini kurma imkanı vermesi ve bu ilçelerin daha yaşanabilir hale getirilmesi için doğal, kültürel ve tarihi kaynakların öncelikli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'nın doğal, kültürel ve tarihi kaynakları değerlendiren turizm konusunda bir plan¹²⁸ hazırlamış olması, bölgenin güçlü yönlerinden biridir. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin desteklenmesi, kalkınma fonlarının turizm odaklı iş geliştirme süreçlerine yönlendirilmesi, insan kaynaklarının bu alanda geliştirilmesi ve genç kadın ve erkek girişimcilerin turizm yatırımları konusunda teşvik edilmesi önerilmektedir. Desteklenecek faaliyetlerin, Afşin-Elbistan ilçelerini merkez alarak çevrelerindeki Göksun, Ekinözü ve Nurhak ilçelerini de kapsayacak şekilde planlanması düşünülmelidir.

Turizm sektörü, konaklama, sağlık, gastronomi, ulaşım, rehberlik ve benzeri alanlarda gelişim sağlayarak hem yerel ekonomiye katkıda bulunabilir hem de kültürler arası iletişimi güçlendirebilir. Yöredeki turizm çalışmalarında, yurtdışında yaşayan Afşin ve Elbistan ile çevresindeki topluluklar önceliklendirilmeli ve yaz tatillerinde yöreye yapacakları ziyaretler odak noktasına alınmalıdır. Bunun yanı sıra, yurtiçi ve yurtdışı turistler için özelleştirilmiş doğa yürüyüşleri, fotoğraf safari, baraj göllerinde kamp alanları, su sporları ve benzeri çevre dostu turizm aktiviteleri planlanmalıdır.

Afşin ve Elbistan ilçelerindeki tarihi ve kültürel yapıların korunması, restorasyonu, sürdürülebilir turizm amaçlı kullanımı önem taşımaktadır. Özellikle inanç ve kültür turizmi kapsamında önemli bir merkez olan Eshab-ı Kehf Mağarası ve ilçedeki diğer tarihi yapılar, kültürel ve çevresel etkilere zarar vermeyecek şekilde ilave tesisler yapıp restore edilerek ulusal ve uluslararası turizmi canlandıracak bir çekim merkezi haline getirilebilir.

Sahada yapılan görüşmelerde, Ekinözü ilçe sınırlarında bulunan ve Elbistan'a yakın konumdaki İçmeler bölgesinin, deprem öncesinde konaklama için küçük pansiyon ve otel işletmeleriyle yüksek ilgi gören bir merkez olduğu paylaşılmıştır.¹²⁹ Depremde konaklama alanları ve su yatakları zarar görmüş olsa da, bu bölgede iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. İçmeler, bölgenin turizm açısından en güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilebilir ve

yeniden canlandırılması için çevre dostu turizm projeleri geliştirilebilir. Özellikle ileri yaştakilere yönelik tamamlayıcı sağlık uygulamaları için çözüm olabilir.

Afşin ve Elbistan ilçelerinin sahip olduğu doğal alanlar çeşitli temalar için yürüyüş parkurları oluşturmaya da elverişlidir. Binboğa Dağları, endemik bitki çeşitliliği ile öne çıkan doğal parkurlara sahiptir. Kahramanmaraş, Türkiye ormanlarının yüzde 3,9'una sahip olması ve Akdeniz'den Doğu Anadolu'ya geçiş noktasında bulunması nedeniyle Türkiye'nin önemli biyolojik çeşitlilik alanlarından biridir. Bu özellikler, bölgenin fotokamp (fotoğrafçılık ve kamp) turizmi için potansiyel taşıdığını göstermektedir. Ceyhan Nehri'nin kaynağında bulunan Elbistan-Pınarbaşı da yerel turizm açısından ilgi çekici bir yöredir. Doğa turizmi altyapısı kapsamında, geri dönüştürülebilir malzemelerle yapılmış yürüyüş yolları ve küçük konaklama tesisleri inşa edilebilir.

Ayrıca ekoturizm ve macera turizmi kapsamında, trekking ve baraj göllerinde su sporlarına yönelik etkinlikler planlanabilir. Enerji verimli butik oteller ve yerel yemeklere odaklanan restoranlar kurulması için proje, arsa tahsis, vergi indirimi ve teknik-finansal destek sağlanması için savunu çalışmaları yapılabilir. Bu konuda özellikle genç kadınlara kendi işlerini kurmaları ve geliştirmeleri konusunda öncelik verilmesi ve destek sağlanması önemli olacaktır.

Gastronomi etkinlikleri kapsamında da, Taşovası sarımsağının üretiminin artırılması ve tanıtımının yapılması önemlidir. Bu faaliyetler ve ürünün pazarlanması için özellikle Afşin ve Elbistan ile çevre il ve ilçelerden yurtdışına göç etmiş toplulukların yaz aylarında yöreye gerçekleştirdikleri ziyaretler önemli potansiyel içermektedir. Afşin ve Elbistan'ın kültür ve doğa değerlerine uygun yöresel festivaller tasarlanarak turizm ve tanıtım faaliyetleri çeşitlendirilebilir ve gelir kaynaklarına katkı sağlanabilir. Buna yönelik olarak sosyal medya başta olmak üzere, çevre dostu turizm vurgusu yapan tanıtım çalışmalarına önem verilmesi düşünülebilir. İlçe halkına, küçük ölçekli turizm girişimleri hakkında bilgilendirme odaklı eğitim programları da düzenlenebilir. Yöre halkına ayrıca turizmin alternatif bir gelir kaynağı olabileceği konusunda da cesaretlendirici faaliyetlere öncelik verilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları ve belediyeler işbirliği yapılacak öncelikli kurumlardır. Ayrıca yörenin yurtdışında kurulmuş hemşehri dernekleri de bu süreçte dahil edilebilir.

¹²⁸ Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Kahramanmaraş Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2024)

¹²⁹ <https://www.maraskimlik.com/guncel/ekinozu-icmelerine-bayram-tatilinde-100-bin-ziyaretci-h17043.html>

Sonuç olarak, bölgede çevre dostu ve yeşil işlerin istihdamını artırmak için turizm sektörüne yönelik sürdürülebilir projeler geliştirilmeli, yerel kaynaklar etkin şekilde kullanılmalı ve halkın bu sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, hem ekonomik kalkınmayı hem de çevrenin korunmasını destekleyecektir.

Yukarıda belirtilen önerilere ilave olarak aşağıdaki proje fikirleri önerilmektedir:

Ekoturizm ve Doğa Turizmi Geliştirme Projeleri

- Binboğa Dağları'nda yürüyüş parkurları ve fotokamp alanları oluşturulması.
- Ceyhan Nehri ve Pınarbaşı bölgesinde doğa yürüyüşü, fotoğraf safari ve su sporları aktiviteleri düzenlenmesi.
- Geri dönüştürülebilir malzemelerle yürüyüş yolları ve küçük konaklama tesisleri inşa edilmesi.

Termal Turizm ve İçmeler'in Yeniden Canlandırılması

- Ekinözü İçmeler bölgesindeki termal tesislerin çevre dostu yöntemlerle yenilenmesi.
- Termal turizme yönelik küçük ölçekli konaklama tesisleri ve sağlık turizmi merkezleri kurulması.

Genç Girişimcilerin Desteklenmesi

- Genç kadın ve erkek girişimcilere yönelik turizm yatırımları için proje, arsa tahsisi, vergi indirimi ve finansal destek sağlanması.
- Enerji verimli butik oteller ve çevre dostu konaklama tesisleri kurulmasına yönelik eğitim ve mentorluk programları.

Eğitim ve Kapasite Geliştirme Projeleri

- Yöre halkına turizm sektöründe istihdam sağlamak için bilgilendirme ve eğitim programları düzenlenmesi.
- Turizm rehberliği, konaklama yönetimi ve gastronomi alanlarında mesleki eğitimler verilmesi.

Çevre Dostu Altyapı ve Sürdürülebilir Turizm

- Doğa turizmi altyapısının çevreye duyarlı malzemelerle geliştirilmesi.
- Atık yönetimi ve geri dönüşüm sistemlerinin turizm tesislerinde yaygınlaştırılması.
- Yenilenebilir enerji kaynakları (güneş enerjisi, rüzgar enerjisi) kullanılarak turizm tesislerinin enerji ihtiyacının karşılanması.

Tanıtım ve Pazarlama Projeleri

- Sosyal medya ve dijital pazarlama araçları kullanılarak bölgenin çevre dostu turizm potansiyelinin tanıtılması.
- Yurtiçi ve yurtdışı turistler için özel tur paketleri ve etkinlikler hazırlanması.
- Afşin-Elbistan bölgesinin doğal, kültürel ve tarihi değerlerini öne çıkaran tanıtım materyalleri hazırlanması.

Alternatif Gelir Kaynakları Oluşturma

- Yöre halkına turizmin alternatif bir gelir kaynağı olabileceği konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması.
- Küçük ölçekli turizm girişimlerinin (el sanatları, yöresel ürün satışı, rehberlik hizmetleri) desteklenmesi.

Bu proje fikirleri, Afşin ve Elbistan ile çevresinde çevre dostu ve sürdürülebilir turizmi geliştirerek, hem bölgenin ekonomik kalkınmasına hem de istihdam olanaklarının artırılmasına katkı sağlayabilir.

6.1.5. Arıcılığın Geliştirilmesi

Afşin ve Elbistan ilçeleri ve çevresi, arı yetiştiriciliği ve buna bağlı çeşitli arı ürünleri üretimi için yüksek potansiyele sahiptir. Bu bölge, sürdürülebilir ve çevre dostu tarım uygulamalarıyla arıcılığın geliştirilmesi ve yeni istihdam alanları yaratılması için ideal bir ortam sunmaktadır. Afşin Belediyesi tarafından, Hacettepe Üniversitesi ve Afşin Bal Üreticileri Birliği ile birlikte gerçekleştirilen arı evi ¹³⁰ ve lavanta bahçesi bölgenin bu alanda gelişime açık olmasını göstermesi bakımından önemli bir adım olarak dile getirilmektedir. Bölgedeki Binboğa Dağları'nın sahip olduğu bi-

130 <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/afsinde-lavanta-tarlasina-kurulan-ari-evi-depremde-zarar-gormedi/2883780>
https://www.haritahaber.com/haber/turkiye-nin-ilk-ari-evi-afsin-de-kuruldu_770/
<https://www.yesilafsin.com/afsindeki-aricilik-bolgeye-model-oldu>
<https://www.yesilafsin.com/afsin-mor-bereketi-lavanta-ile-turkiyenin-en-buyugu-olmayi-hedefliyor>

yoçeşitliliğin¹³¹ de hem arıcılık hem de arı turizmi açısından çok büyük bir olanak sunduğu ileri sürülmektedir.¹³²

Bu kapsamda özellikle gençlerin ve kadınların istihdamı için aşağıdaki çevre dostu faaliyetler önerilmektedir:

Kapsamlı ve entegre yaklaşım: Afşin ve Elbistan ilçeleri ile Kahramanmaraş ilinin kuzeyindeki diğer ilçeleri de kapsayacak şekilde, arı yetiştiriciliğinin tüm boyutlarını içeren entegre bir arıcılığı geliştirme programı hazırlanabilir. Bu program, ana arı yetiştiriciliği, bal, propolis, arı sütü, polen, arı zehiri, arı ekmeği, bal mumu gibi çeşitli arı ürünlerinin üretimini ve tarımsal ilaç ve gübre kullanımını azaltacak polinasyon hizmetlerinin etkinleştirilmesini, markalaşma, tanıtım ve pazarlama alanlarını kapsayacak şekilde tasarlanabilir. Bu programın odağında özellikle genç kadınların ve erkeklerin istihdamına odaklanmak yer almaktadır.

Kadın ve genç istihdamı: Özellikle kadınlar ve gençler için arı yetiştiriciliği ve arı ürünleri pazarlaması alanlarında istihdam fırsatları yaratılabilir. “Kendi İşini Kur ve Geliştir” programları ile arıcılık odaklı genç girişimciliğinin desteklenmesi düşünülebilir.

Çeşitlendirilmiş ürünler: Bal üretiminin yanı sıra propolis, arı sütü, arı ekmeği, ana arı yetiştiriciliği, arı zehiri, arı turizmi ve tozlaşma gibi diğer arı ürünleri ve hizmetlerinin geliştirilmesine de öncelik verilebilir.

Markalaşma ve pazarlama: Markalaşma ve pazarlama platformları oluşturularak mevcut arı yetiştiricilerinin daha verimli olmaları ve özellikle Binboğa Dağları’ndan elde edilecek çeşitli arı ürünlerini doğrudan pazarlamaları sağlanabilir. Bu kapsamda, e-ticaret platformlarına erişim ve sosyal medya üzerinden pazarlama imkanı oluşturulabilir. Böylece arıcılığın yörenin geçim kaynakları arasında önemli bir yer tutabileceği de anlatılabilir.

Organik arıcılık: Arı yetiştiricilerine organik arıcılık yöntemleri konusunda eğitimler verilebilir ve organik sertifikasyon süreçleri desteklenebilir. Özellikle Binboğa Dağları’nda gerçekleştirilen arı yetiştiriciliği bu potansiyeli içermektedir.

Arı turizmi: Afşin ve Elbistan ilçeleri ile çevresinde arı turizmini geliştirmeye yönelik çalışmalar da yapılabilir. Hacettepe Üniversitesi Arı ve Arı Ürünleri Uygulama Merkezi,¹³³

131 <https://dogadernegi.org/wp-content/uploads/2018/11/akd069-binboga-daglari-onemli-doga-alanlari-kitabi.pdf>

132 <https://www.yesilafsin.com/afsin-177-endemik-bitkiye-ev-sahipligi-yapiyor>

Kocabaş, Y.Z. (2020) *Kahramanmaraş Yöresinde Doğal Olarak Yayılış Gösteren Bazı Endemik Bitki Türleri Üzerine Taksonomik Gözlemler*. ALKU Journal of Science 2(1), 26-33.

İçim, A., Kocabaş, Y.Z. ve Başaran, H. (208) *Şekeroba Çevresinin (K.Maras) Floristik Yönden İncelenmesi*. KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi 11(1), 13-22.

Kocabaş, Y.Z. (2020) *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kampüs (Avşar) Alanı Florası ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri*. Recep Tayyip Erdogan University Journal of Science and Engineering 1(1), 16-27.

Kocabaş, Y.Z., Çömlekçiöğlu, N., İçim, A. (2016) *Bazı Odunsu Bitki Türlerinin Kahramanmaraş İl Merkezi Ölçeğinde Etnobotanik Yönleri*. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi 12, 60-69.

Kısakürek, Ş., Doygun, H., Gözcü, M. *Kahramanmaraş – Ahır Dağı Bitki Örtüsünün Biyoklim Katları Doğrultusunda İncelenmesi*.

Demir, N., Yavuz, H., Perendeci, A., Çakıroğlu, C., et al. (2003) *Pınarbaşı Göleti’nde Afşin-Elbistan, Kahramanmaraş Su Bitkileri Biyokütlesinin İncelenmesi ve Yönetim Metotlarının Değerlendirilmesi*. Journal of Agricultural Sciences 09(02), 153-161.

Çenet, M. (2006) *Kahramanmaraş Afşin-Elbistan Kömür Havzasının Paleofloristik Yönden İncelenmesi*. KSÜ. Fen ve Mühendislik Dergisi 9(2).

Vermez, Y., Dindaroğlu, T., Rızaoğlu, T. (2018) *Karstik Orman Ekosistemlerinin Bazı Petrografik, Toprak ve Vegetasyon Özellikleri; Kahramanmaraş-Andırın Sarımsak Dağı Örneği*. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi 21(1), 32-43.

133 <https://harum.hacettepe.edu.tr>

Sivil ve yerel inisiyatifli örnek bir uygulama: Ekmek ve Bal Festivali

Kanada’nın Toronto kentine bağlı Mississauga şehrinin Streetsville bölgesinde 1973 yılından bu yana her yıl düzenlenen Streetsville Founders’ Bread and Honey Festivali, bölgenin en uzun soluklu ve en büyük sivil inisiyatifle başlatılmış festivallerinden biridir. Festival, 1973 yılında Streetsville Bölge Ticaret Odası himayesinde ve Streetsville Kasabası Tanıtım Komitesi tarafından organize edilmektedir.

Günümüzde her yıl Haziran ayının ilk hafta sonunda gerçekleştirilen Ekmek ve Bal Festivali yaklaşık 50 binden fazla ziyaretçiye ağırlamaktadır. Festival kapsamında sanat performansları, çocuklar için oyun alanları, palyaçolar, yüz boyama etkinlikleri, satıcılar, zanaatkarlar ve sokak sanatçıları gibi çeşitli aktiviteler düzenlenmektedir. Ayrıca, ziyaretçilere ücretsiz olarak sunulan taze ekmek ve bal, festivalin en önemli özelliklerinden biridir.

Kaynak: <https://www.breadandhoneyfestival.ca/>

Afşin Bal Üreticileri Birliği ve Afşin Belediyesi tarafından başlatılan ApiTURroute projesi gözden geçirilerek, sürdürülebilir turizm uygulamaları ile yeniden ele alınabilir.¹³⁴ Sürdürülebilir arıcılık uygulamaları için uluslararası işbirlikleri geliştirilebilir ve bu alanda bilgi ve teknoloji transferi sağlanabilir.

Apitur rotaları: Afşin-Elbistan bölgesinde Apitur¹³⁵ (arı turizmi) rotaları oluşturularak, hem arıcılık hem de turizm sektörüne katkı sağlanabilir. Bu rotalar, doğal güzellikler ve arıcılık faaliyetleri ile birleştirilerek, ziyaretçilere eşsiz bir deneyim sunabilir. Binboğa Dağları bu kapsamda önemli potansiyel içermektedir.

Ekoturizm: Arı turizmi ile birlikte ekoturizm faaliyetleri

de desteklenebilir, böylece bölgenin doğal kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı da sağlanabilir. Bu kapsamda özellikle aile işletmeciliğini ve küçük, butik konaklama işletmelerini önceleyen girişimlerin desteklenmesi önerilir.

Yukarıda ele alınan öneriler, Afşin-Elbistan bölgesinde arıcılığın sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesini, doğa dostu uygulamaların yaygınlaştırılmasını ve mevcut arı yetiştirici sayısının en az iki katına yakın (yaklaşık 500 arı yetiştiricisi) olacak şekilde istihdam yaratılmasını hedeflemelidir. Bu sayede, bölge hem ekonomik hem de ekolojik açıdan gelişirken, doğal kaynakların geliştirilmesi ve korunması da sağlanacaktır.

134 <https://www.yesilafsin.com/apiturizm-rotayi-afsine-cevirdi>

135 Çalhan, H. (2024) *Apiturizmin Avrupa ve Türkiye'deki Gelişiminin Değerlendirilmesi*. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi 21(2), 271-291

Örnek bir uygulama: Slovenya Arı Turizmi

Slovenya, arıcılık geleneği ve arı ürünleriyle zengin bir geçmişe sahip olup, arı turizmi konusunda önemli bir ülkedir. Ülkede arı turizmi kapsamında, ziyaretçilere arıcılık deneyimleri sunan çeşitli aktiviteler düzenlenmektedir. Örneğin, Ljubljana'dan düzenlenen turlarda, katılımcılar arıcılık ürünlerini tatma, geleneksel arı kovanı panelleri oluşturma ve kendi hediyelik eşyalarını yapma fırsatı bulmaktadır.

Slovenya'da arı turizmi, bölgenin kırsal kalkınmasına katkı sağlamakta ve yerel halk için yeni istihdam olanakları yaratmaktadır. Ayrıca, apiterapi uygulamalarıyla sağlık turizmi alanında da önemli bir rol oynamaktadır. Slovenya'nın doğal güzellikleri, zengin bitki örtüsü ve geleneksel arıcılık yöntemleri, arı turizmini ülkenin önemli bir turistik aktivitesi haline getirmiştir. Bazı örnekleri aşağıda yer almaktadır:

Arıcılık Müzeleri ve Eğitim Merkezleri:

- Slovenya'da arıcılıkla ilgili birçok müze ve eğitim merkezi bulunmaktadır. Özellikle Radovljica Arıcılık Müzesi, arıcılık tarihini ve kültürünü yakından tanımak isteyenler için ideal bir yerdir.
- Bu müzelerde, geleneksel arıcılık ekipmanları, arı kovanları ve arıcılıkla ilgili tarihi bilgiler sergilenmektedir.

Arı Ürünleri ve Tadım Etkinlikleri:

- Slovenya'da arı turizminin önemli bir parçası da bal ve diğer arı ürünlerinin tadımıdır. Yöresel ballar, farklı bitki örtüsünden elde edilen aromalarıyla dikkat çeker.
- Bal tadım etkinlikleri, ziyaretçilere farklı bal türlerini deneyimleme ve arı ürünlerinin sağlık faydalarını öğrenme fırsatı sunar.

Doğa Yürüyüşleri ve Arı Yolları:

- Slovenya'nın doğal parkları ve kırsal alanları, arıların doğal yaşam alanlarını keşfetmek için idealdir. Ülkede, arıcılıkla ilgili bilgi panoları ve yürüyüş yolları bulunmaktadır.
- Özellikle Gorenjska Bölgesi, arıcılık ve doğa yürüyüşleri için popüler bir destinasyondur.

Detaylı bilgi için:

<https://www.authentic-routes.com/>

<https://www.apiturizem.si/en/apiturizem/>

<https://www.beeourquest.eu/apitourism/>

<https://www.slovenia.info/en/stories/a-rendezvous-with-the-api-experience>

6.2. Yeşil Adil Dönüşüm İçin Gereklilikler

Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümünün sağlanabilmesi için, oluşturulacak istihdam politikaları ve desteklenecek yatırım alanları ile birlikte bölgenin daha yaşanabilir hale getirilmesine yönelik çalışmaların bir bütün olarak ele alınması ve etkili bir planlama yapılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, saha çalışması sırasında görüşmelerde dile getirilen öncelikli sorun alanlarından biri bölgenin termik santrallerin yarattığı çevresel sorunlar ve ulaşım altyapısının yetersizliği ile sosyal ve kültürel faaliyetlerin kısıtlılığından kaynaklı yaşamak için tercih edilen bir yer olmaması olmuştur.

Görüşmelerde bitkisel üretim, hayvancılık ve bunlara bağlı imalatlar için bazı girişimler yapılmışsa da bu girişimlerin genellikle sonuçsuz kaldığı, yerel işletmelerin ya dışarıya göç ederek büyüdüğü ya da büyüyemedikleri ve hatta küçülerek kapandıkları dile getirilmiştir. Gerçekleşmeyen ya da yarım kalmış girişim sayısının çokluğu dikkate alınarak, bunun sebebi sorulduğunda birçok kişinin bu soruya anlamlı ve ikna edici bir yanıt veremediği, bir sebep bulamadığı veya sadece siyasi çekişmeleri gerekçe olarak sunduğu görülmüştür. Bu gerekçe doğru olsa bile tam olarak meseleyi açıklayıcı nitelikte değildir. Buna karşın dile getirilen, bölgenin yaşamak için tercih edilen bir yer olmamasından kaynaklı insan kaynağı yetersizliği ve istihdam sorunları daha gerçekçi ve anlaşılabilir sebepler sunmaktadır.

Afşin ve Elbistan'da işyeri sahipleri yöneticilik, pazarlama, muhasebe, finans gibi uzmanlık gerektiren alanlarda bölgeden veya bölge dışından yeterli beceri ve tecrübeye sahip çalışan bulmakta çok zorlandıklarını dile getirmektedir. Bu durum her iki ilçenin yüksek okullarında da kendini göstermektedir. Afşin'de bulunan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu'nda¹³⁶ da, Elbistan'da bulunan Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu'nda¹³⁷ da kıdemli öğretim üyesi sayısı oldukça azdır.¹³⁸

Oysa ki kalkınmayı destekleyici bütün çalışmalar, hem bilgi ve tecrübe sahibi çalışanların varlığına hem de yatırım yapılacak alanlarda uygulamaları destekleyecek araştırmalar ile nitelikli çalışan yetiştirecek eğitimleri yürütecek bir akademik kadronun varlığına ihtiyaç göstermektedir.

Bu nedenle, bu bölümde Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümü için öncelikle kömürden çıkış kapsamında mevcut işgücünün istihdam edilebilirliğinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik gereklilikler, ardından alternatif yatırım alanlarının geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan insan kaynakları bakımından yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik gereklilikler ele alınmıştır.

Bu çerçevede birden çok alanda birlikte yürütülmesi gereken çalışmalardan söz edildiği için bütün bu alanlar için kapsamlı bir fizibilite çalışması ile bütüncül bir planlama yapılması gerekmektedir. Birçok alan birbiri ile bir döngü yaratacak biçimde birleştigi için, hangi yatırımın önceliklendirileceği, diğer yatırım alanlarına etkisinin ne olacağı, birbirine bağımlı yatırım alanlarında farklı sektörlerin aynı anda hareket etmesin nasıl sağlanacağı gibi sorulara cevap verecek bir planlamaya ihtiyaç bulunmaktadır. Fizibilite ve planlama yapılması, her yeni yatırım için bir gerekliliktir. Ancak Afşin ve Elbistan'da alternatif bir çıkış yolu konusunda öğrenilmiş çaresizlik denilebilecek bir tutum yaygın görüldüğü için ciddi bir fizibilite ve planlama ile hareket edilmesi, bu zincirin kırılmasını sağlamak açısından da çok önemlidir.

6.2.1. Mevcut İşgücünün İstihdam Edilebilirliğinin Desteklenmesi

Termik santraller ile ilgili bölge halkının söylediği tek olumlu ifadenin, santrallerin sağladığı gelirin hem bireyler ve aileler için önemli bir geçim kaynağı olmasını hem de ekonomik hayatı canlandırmaya hizmet etmesini anlatan “öleceksek de tok ölelim” sözü olduğu görülmüştür. Bu nedenle bölgede yeşil adil dönüşümün sağlanabilmesi için hem termik santralin kapanması ile işsiz kalacak olan kişiler ve onların aile üyelerinin hayat standartlarını hem de termik santralin yarattığı dolaylı ekonomik hareketliliği koruyucu bir yol bulmak gerekmektedir.

Ancak bu kapsamda bölgenin önünde önemli engeller bulunmaktadır. Öncelikle, bölgedeki mevcut yüksek işsizlik oranı, bölgenin daha yaşanabilir hale gelmesi için sadece kömürden çıkış sürecinde işsiz kalacak olanlara istihdam alanı açmakla yetinilemeyeceğini göstermektedir. Öte yandan Kahramanmaraş ilindeki açık iş pozisyonları ve bu pozisyonlar için işverenlerin cinsiyet ve yaş tercihlerine bakıldığında kadınların ve 35 yaş üzeri çalışanların bu konuda oldukça dezavantajlı olduğu görülmektedir.¹³⁹

¹³⁶ <https://afsinmyo.ksu.edu.tr/>

¹³⁷ <https://www.istiklal.edu.tr/emv>

¹³⁸ Afşin MYO'da bir profesör ve bir doçent; Elbistan MYO'da ise iki doçent görev yapmaktadır. Geri kalan akademik personel öğretim üyesi kadrolarından oluşmaktadır.

¹³⁹ Türkiye İş Kurumu İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu (sf. 26)

İstihdamda cinsiyet tercihlerine bakıldığında Türkiye genelinde mevcut açık işler için kadın istihdam tercihi oranı yüzde 5,7 iken, Kahramanmaraş'ta bu oranın yüzde 1,6 olduğu tespit edilmiştir.¹⁴⁰ Özellikle kadın işçi talep edilen alanların da çağrı merkezi elemanı, temizlik görevlisi, bulaşıkçı, çaycı, sekreter, aşçı yardımcısı gibi hizmet alanlarına ilişkin olduğu görülmektedir.¹⁴¹ Bu termik santrallerin halihazır istihdam biçimleri ile uyumlu olmakla birlikte, kadın istihdamı açısından hedeflenen sonuçtan tamamen uzak bir yaklaşımın göstergesidir.

Bu nedenle, bu bölgede hem kadınların işgücüne katılımını ve girişimciliği destekleyici mesleki eğitimlerin yapılmasına hem de kadınların istihdam edilebilecekleri alanlara dair önyargıları kırıcı, öngörülerini genişletici ve kadınların çalışmalarını destekleyici (baba doğum izni, gündüz çocuk bakım desteği gibi) çalışmalar yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Kadın istihdamı konusu ülke genelinde önemli bir konu olmakla birlikte bu bölgede ülke geneline göre daha fazla önceliklendirilmeye ihtiyaç gösteren bir alandır. Bu konuda farkındalığın hızlı ve güvenceli bir şekilde geliştirilebilmesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşlarınca yürütülecek çalışmalar yanında bölgedeki firmaların insan hakları standartlarına uyma yükümlülüğü taşımalarını sağlamaya yönelik çalışmalar önemli bir rol oynayacaktır.

İstihdamda yaş tercihlerine bakıldığında ise, açık işlerin yüzde 49,7'sinin 35 yaş altını tercih etmekte olduğu, 35-44 yaş aralığını tercih edenlerin oranının yüzde 4,7 ile sınırlı kaldığı, 45 üstünü ise tercih eden bulunmadığı bildirilmektedir.¹⁴² Termik santral çalışanlarının yaşları ilerledikçe, özellikle 45 yaş üstü çalışanlar bakımından mevcut koşullarda iş bulma imkanının çok kısıtlı olacağı dikkate alınmalıdır. İşe giriş tarihlerine bağlı bazı istisnalar olmakla birlikte kadınlar için emeklilik yaşının 58, erkekler için 60 olarak belirlendiği dikkate alınırsa, işsizlik oranının yüksekliği ve işgücü arayışında olan şirketlerin yaşa bağlı tercihlerine ilişkin bu durum önemli bir risk alanı oluşturmaktadır.

Bu nedenle toplumda ileri yaştaki kişilerin üretme kapasitesi ve üretken olma ihtiyacına saygı anlayışını geliştirecek çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bunun yanında kömürden çıkış sürecinde 45-60 yaş aralığında olanlar için yeniden eğitim ve işe yerleştirme veya erken emekli olmaya

Bu bölgede hem kadınların işgücüne katılımını ve girişimciliği destekleyici mesleki eğitimlerin yapılmasına hem de kadınların istihdam edilebilecekleri alanlara dair önyargıları kırıcı, öngörülerini genişletici ve kadınların çalışmalarını destekleyici çalışmalar yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

dair bir seçenek sunulması, bununla birlikte özellikle işsizlik oranlarının, istihdam edilebilirlik açısından risk grubundaki çalışanların veya bağımlı nüfusun yüksek olduğu yerlerde destekleyici sosyal politikaların hane ölçeğinde uygulanacağı bir planlama yapılması önerilmektedir. Bu programlar için gerekli finansal kaynağın Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) gelirlerinin adil dönüşüm destekleri kapsamında bu alana da yönlendirilmesi ve uluslararası finansal kaynakların değerlendirilmesi suretiyle yaratılması önerilmektedir.¹⁴³

Kömür sektöründeki mevcut işgücünün becerilerine bakıldığında ise yetenek gerektirmeyen işlerde çalışanlar hariç mevcut santral çalışanları arasında makine operatörleri ve montajcılar, olası bir geçişte yeni bir iş bulma konusunda en avantajlı olan grup olduğu görüşmeler sırasında sıkça söylenmiştir. Nitekim, İş Kurumu verilerine göre 2024 yılında açık iş ilanlarında birinci sırada makine operatörleri ve montajcılar bulunmaktadır.¹⁴⁴ Gelişmesi planlanan istihdam alanlarında da makine operatörlüğü öne çıkmaktadır.¹⁴⁵ Ancak bunların önemli bir kısmının da konfeksiyon ma-

¹⁴⁰ Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu*

¹⁴¹ Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 30)

¹⁴² Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 26)

¹⁴³ SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2024) *Adil Dönüşüm ve Bölgesel İstihdam: Türkiye İçin Politika Seçenekleri* (sf. 19)

¹⁴⁴ Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 28)

¹⁴⁵ Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 35)

kineleri alanına özgü bir ihtiyaç olduğu ve toplam açık iş ilanlarının 1.471 kişi ile sınırlı olduğu dikkate alınmalıdır. Bir başka deyişle termik santralleri ve madenlerin kapanması halinde işsiz kalacak kişilere yönelik il genelinde bile büyük bir istihdam kapasitesinin varlığından söz edilememektedir.

Bütün bu veriler ışığında, termik santrallerdeki mevcut iş-gücünün yeniden istihdam edilebilirliğinin desteklenmesi için bir *beceri dönüşümü*¹⁴⁶ programına ihtiyaç olacaktır. Bu kapsamda hem mevcut çalışanların becerilerine yakın beceriler araması hem de büyüyen bir işgücü talebine sahip olması bakımından en yakın sektörün imalat sektörü olduğu belirtilmektedir. İŞKUR da il genelinde temininde güçlük çekilen elemanlar bakımından imalat sektörünün yüzde 68,7'lik oranla birinci sırada geldiğini belirtmektedir. İmalat sektörünü yüzde 12,9 ile inşaat, yüzde 8,9 ile toptan ve perakende ticaret sektörü izlemektedir.¹⁴⁷

Öte yandan beceri dönüşümünün, işsizlik oranı yüksek olan bir yerde güvenceli olabilmesi için bazı araçlara ihtiyaç olduğu da dile getirilmektedir: “*Dönüşüm neticesinde işini kaybedebilecek işgücünün imalat sanayisinde istihdam edilmesini cazip kılacak sigorta prim teşvikleri, vergi teşvikleri gibi araçlar geliştirilebilir.*”¹⁴⁸

Bu çerçevede özetle, adil dönüşüm için yeni istihdam alanlarının yaratılmasının yeterli olmayacağı; gerekli becerilerin dönüşümüne yönelik programlara ihtiyaç duyulduğu, yaşı ve becerileri nedeniyle iş bulma olanağından yoksun kalacaklar için bir emeklilik ve sosyal destek paketinin oluşturulması gerektiği, kadınlar ve çalışmak isteyen 45 yaş üstü kişilere yönelik istihdam edilebilirlik imkanlarının artması için öncelikle alan açmak ve beceri geliştirmek gerektiği ancak aynı zamanda da toplumsal bakış açısını değiştirmeye yönelik çalışmalara ihtiyaç bulunduğu görülmektedir.

Bu kapsamda etki yaratabilecek çalışmalar arasında aşağıdakiler de değerlendirilebilir:

- Bölgedeki kadın girişimcileri destekleme konusunda çalışma alanlarına göre, çevreci örgütler, kadın örgütleri, tüketicici kooperatifleri ve üniversiteler ile işbirliği yapılması.
- Gençler ve orta yaş üzerindeki kişilerin üretme ihtiyacına saygı duyulmasını sağlamak, bu gruplar hakkında

olumlu bakış açıları geliştirmek üzere benzer çalışmalar yapacak yerel örgütleri destekleyebilecek kuruluşlar ile işbirliği yapılması.

- Sanatçı örgütlerini, genç girişimcileri veya ileri yaştaki üreticileri destekleyen bankalar ve benzeri kurumlara burada oynayabilecekleri rolü anlatarak savunularına destek sağlanması.

6.2.2. Eğitim Olanaklarının İhtiyaca Uygun Şekilde Güçlendirilmesi

Adil dönüşümüne ilişkin bütün alternatifler uzmanlık gerektiren alanlardır. Yerel kalkınmaya hizmet edebilmek için, Afşin ve Elbistan gençlerinin bu uzmanlıkları edinmesini sağlamak gerekmektedir. Buna yönelik olarak bölgedeki çocuk ve gençlerin ülke ve dünya ile bağlarını güçlendirecek, yeni teknolojiler ve gelişmelerle iç içe olmalarını sağlayacak eğitim ortamlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu kapsamda gelişecek alanlar için meslek eğitiminin güçlendirilmesi ve alanla ilişkilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Halihazırda meslek eğitimi ile bölgedeki işgücü piyasası arasında çok ilişki bulunmadığı söylenmektedir. Yüksek okulların öğrencilerinin yüzde 70-80'nin dışarıdan geldiği ve eğitimlerini bitirdikten sonra da burada kalmayı tercih etmedikleri dile getirilmektedir. Bu çerçevede ilçelerin kalkınmasının desteklenmesi bakımından sosyal hareketliliği destekleyici en önemli faaliyetlerden biri olan eğitimin¹⁴⁹ özellikle aşağıdaki alanlarda çalışmalarla güçlendirilmesi gerekli görülmektedir:

- Kalkınma planına alınan alan ile ilgili meslek lisesi açılması.
- Meslek yüksek okullarının alan ile ilişkisinin artırılması.
- Meslek yüksek okullarının eğitimci kapasitesinin güçlendirilmesi.

Bölgede yüksek öğrenim imkanlarının sınırlı olması, gençlerin çevre illere yönelmesine de neden olmaktadır. Üniversitelerin güncel ihtiyaçlara yanıt verecek şekilde kendini güncellemesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Üniversiteler, özellikle yapay zekanın da kullanılması ile birlikte geleceğin

¹⁴⁶ SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2024) *Adil Dönüşüm ve Bölgesel İstihdam: Türkiye İçin Politika Seçenekleri* (sf. 17)

¹⁴⁷ Türkiye İş Kurumu *İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu* (sf. 31)

¹⁴⁸ SHURA (Enerji Dönüşümü Merkezi) (2024) *Adil Dönüşüm ve Bölgesel İstihdam: Türkiye İçin Politika Seçenekleri* (sf. 18)

¹⁴⁹ Mian, L. *The Role of Education in Promoting Social Mobility*. Sociology and Criminology: Open Access, Opinion Article.

12 punto

İnsanların bu bölgede yaşamayı tercih edebilmeleri için termik santrallerin yarattığı çevre tahribatını giderici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bunların başında termik santralin kapatılması, geçiş sürecinde çalıştığı süre boyunca filtre ve arıtma sistemlerinin uygun şekilde çalışmasının sağlanması ve denetlenmesi, yeni kurulacak işlerin termik santralin yarattığı kirlilikten etkilenmeyecek bir mesafede planlaması gibi termik santral ile ilgili tedbirler gelmektedir.

meslekleri ve yapılanmasına uygun dizayn edilen ve dünyada 4. nesil üniversiteler olarak tanımlanan bir yapılanmaya doğru dönüşüm içindedirler. 4. nesil üniversitelerin öğrencileri sadece öğrenen konumunda sınırlı kalmayıp sorumluluk olarak fikirleriyle topluma faydalı projeler üretme yoluyla fikirlerini hayat geçirmek için fırsatlar bulmaktadır.

Bu süreçte bireylerin farklı sektörlerde iş bulmalarını kolaylaştıracak ve işgücünün güncel bilgilerle eğitilmesini sağlayacak girişimcilik eğitimlerinin rolü de önemli olacaktır. Girişimcilik eğitimleri, yerel ekonomilerin canlanmasına katkıda bulunur. Yeni işletmeler, yerel topluluğun ekonomik faaliyetlerini artırabilir ve yerel tedarik zincirlerini destekleyebilir. Eğitimler, çevre dostu iş modellerini ve yenilikçi çözümleri geliştirecek şekilde tasarlanırsa bölgenin kömürden bağımsız gelişmesine önemli katkılar sunabilir. Eğitimlerin hedef kitlesine özellikle kadınlar, gençler ve dezavantajlı gruplar gibi yoğunluklu arkada bırakılan grupların dahil edilmesi işgücüne katılımı teşvik etmesi açısından sosyal ve ekonomik açılardan daha adil bir bölge oluşmasına katkı sunabilir.

Gençler ve girişimciliğin bölgede üzerinde çalışılan bir alan haline geldiğini gösteren Tarım ve Orman İl Müdürlüğü'nün Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi kap-

samında İş Becerileri Dahil Genç Girişimciler Eğitimi¹⁵⁰ bu kapsamda ümit verici bir adım olarak görülebilir. Ancak, il müdürlüğü yetkilileri, diğer ilçelerde gençlerin çok ilgi gösterdiklerini ve yaratıcı girişimci fikirler üzerinde çalıştıklarını, ancak Afşin ve Elbistan'dan çok az başvuru aldıklarını (1 kişi) dile getirmektedirler.

Eğitim çalışmaları kapsamında kız çocukların ve kadınların eğitime de ayrıca önem verilmesi ve bunu sağlamak için de bazı desteklerin ayrıca planlanması gerekmektedir. Kahramanmaraş İşgücü Piyasası Araştırması sonuçlarında yer alan "Kadınların eğitim seviyesinin artırılması, düşük eğitim seviyesine sahip kadınların mesleki eğitim kurslarından yararlandırılması, kadın istihdamına yönelik teşviklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kadın girişimcilere ait işyerlerinde kadın istihdamının diğer işyerlerine kıyasla daha fazla olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle kadın girişimciliğini teşvik etmek önem arz etmektedir." önerisi, bu alandaki çalışmalar için önemli bir dayanak teşkil eder niteliktedir.¹⁵¹

6.2.3. Hava ve Çevre Kirliliğini Önleme ve Rehabilitasyon Çalışmaları Yapılması

Saha çalışması esnasında görüşülen bütün işletmeciler

¹⁵⁰ Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi 2024 Yılı Eğitim İş Planları Genç Girişimci Eğitimi Çağrısı

¹⁵¹ Türkiye İş Kurumu İşgücü Piyasası Araştırması Kahramanmaraş İli 2023 Yılı Sonuç Raporu

hava ve çevre kirliliğinin bölgede insan kaynakları bakımından yaşanan sıkıntının öncelikli nedenlerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Hava kirliliği ve bunun yarattığı kanser riski nedeniyle olanağı olan herkesin bölgeden göç etmeyi tercih ettiği, özel uzmanlık gerektiren alanlarda da dışarıdan bölgeye çalışan getirmekte zorluk yaşandığı çok sık dile getirilmiştir. Hava kirliliğine bağlı kanser riski olduğu sürece ilçe merkezlerinde veya termik santral yakınlarında kurulacak işletmeler için uzman personel ihtiyacının karşılanmasının çok zor olacağı konusunda neredeyse herkes hemfikirler.

İnsanların bu bölgede yaşamayı tercih edebilmeleri için termik santrallerin yarattığı çevre tahribatını giderici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Elbette bunların başında termik santralin kapatılması, geçiş sürecinde çalıştığı süre boyunca filtre ve arıtma sistemlerinin uygun şekilde çalışmasının sağlanması ve denetlenmesi, yeni kurulacak işlerin termik santralin yarattığı kirlilikten etkilenmeyecek bir mesafede planlaması¹⁵² gibi termik santral ile ilgili tedbirler gelmektedir. Ancak aynı zamanda aşağıdaki alanlarda da iyileştirici müdahaleler yapılması önerilmektedir:

- Tarım arazileri ve meralarda rehabilitasyon çalışmaları yapılması.
- Kömür madeni sahalarının rehabilitasyonu ve rehabilite edilen alanların uygun şekillerde kullanıma açılması.
- Santralin toprak ve su varlıklarına verdiği zararın değerlendirilmesi ve iyileştirmeye yönelik projeler.
- Çevre kirliliği ve burada yaşayacak insanların güvenliği konusunda düzenli bilgilendirici çalışmalar yapılması.
- Santrallerin sağlık etkileri nedeniyle düzenli sağlık kontrollerinin yapılması, sağlık etkileri izleme ve değerlendirmesi yapılması
- Çalıştıkları süre boyunca santrallerin emisyonlarının düzenli olarak izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu bilgilerin şeffaf olarak kamuya paylaşılması.

6.2.4. Şehirlerarası Ulaşım Altyapısının Tamamlanması

Ekonomik yaşam ile ilgili dezavantajlar konusunda dile

getirilen sorunlardan bir diğeri de *ulaşımın zorluğudur*. Elbistan, en yakın şehir merkezi olan Malatya'ya 134 km, Kahramanmaraş'a ise 141 km uzaklıktadır. Afşin ise Malatya'ya 162 km, Kahramanmaraş'a 119 km uzaklıktadır. Her iki ilin havalimanları da benzer mesafelerde yer almaktadır.

Afşin ve Elbistan'ın çevre illere bağlantısını sağlayan karayolunun yapımı ile ilgili plan ve bütçe tahsisi yapılmış olmakla birlikte,¹⁵³ gerçekleştirilmesinde gecikmeler olduğu dile getirilmektedir.¹⁵⁴ Afşin ve Elbistan'dan Malatya ve Kahramanmaraş'a ulaşımı sağlayan mevcut karayolunun rahat ve hızlı bir ulaşım sağlama özelliğine sahip bulunmadığı, Göksun-Elbistan arasındaki ana yolun bir bölümünün yenilenmesinin henüz tamamlanmadığı, Elbistan-Malatya karayolu tek şerit olarak işlediği görülmektedir. Ürünlerin pazarlaması, ilçelerin ihtiyaç duyduğu yatırımların ve insan gücünün yöreye gelmesi için, ilçelerin şehirlerarası ulaşımının kolaylaşması gerekmektedir.

6.2.5. Sosyal Yaşamın Canlandırılması

Görüşmeler esnasında en çok dile getirilen şikayetlerden biri de bölgedeki *sosyal yaşam olanaklarının sınırlılığıdır*. Görüşmeciler bunu,

“Dışardan bir misafiriniz gelse yemeğe götüreceğiniz bir restoran dahi yok.”

“Kadınların kendi başlarına gidebilecekleri bir yer yok, 17.00'den sonra sokakta tek başına dolaşmaları bile uygun görülmez.”

“Benim için iyi bir iş olanağı olsa bile çocuğumun gidebileceği iyi bir okul yoksa neden burada kalayım?”

“Ortalamanın çok üstünde maaş veriyoruz, bir iki sene kalsa bile sonra eşim gelmek istemiyor, çocuklarının okul çağı geldi, burada okumaları mümkün değil, diyerek işi bırakıyorlar.”

şeklinde ifade etmektedir.

Kalkınmanın desteklenmesi için sosyal yaşamın canlandırılması bir yandan işgücü piyasası için bölgeyi cazip hale getirmenin bir aracı diğer yandan da önemli bir istihdam kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu yönü ile de, önerilecek yatırım projelerinin bir bileşeni olarak tasarlanmalıdır.

Fiziksel yapıların ve sosyal yaşamı canlandıracak hizmet alanlarının yeniden yapılanmasına yönelik çalışmaların

¹⁵² Gürbüz, M. ve Özdemir, Y. (2016) *Afşin-Elbistan Termik Santrallerinin İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkilerinin Mesafe Tabanlı Algı Analizi*. Türk Coğrafya Dergisi (66), 43-50.

¹⁵³ <https://www.yesilafsin.com/elbistan-afsin-goksun-yolunun-2024-odenegi-belli-oldu>

¹⁵⁴ <https://www.elbistaninsesi.com/haber/10005493/kayseri-tamamladi-marasta-ses-yok>

deprem sonrasında bölgenin ihtiyaçları arasında görülmesi ve planlamalara dahil edilmesi¹⁵⁵ bu alanda önerilecek çalışmalara önemli bir destek sağlayacaktır.

Afşin ve Elbistan'ın gerek eğitimli yerel çalışanlar gerekse dışarıdan gelecek kişiler için cazip bir alan haline gelmesini sağlamak için sosyal yaşamın canlandırılmasına yönelik öncelikli olarak planlanması gereken alanlar arasında kültürel ve sportif faaliyetleri saymak mümkündür. Bölgenin turizm potansiyeli önceki bölümlerde ele alınmış ve turizm yeşil adil dönüşüm için bir fırsat olarak sunulmuştur. Bu kapsamda turizm alanları sadece dışarıdan turist gelmesi ve buradan bir kazanç elde edilmesine değil, aynı zamanda Afşin-Elbistan halkının sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayacak restoran, kafe gibi işletmelerin açılmasını sağlamak bakımından da önem ifade etmektedir. Bölgede halkın spor yapmasını sağlayacak tesislerin de olmadığı beyan edilmektedir. Gençlik Spor Bakanlığı'nın Afşin'de yaptığı gençlik merkezi bir öncü çalışma olarak görülebilir. Ancak bundan daha fazlasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda yüzme havuzu, futbol, basketbol sahaları, atletizm pisti veya koşu ve yürümeye elverişli çevre düzenlemeleri gibi alanların inşası önemli bir ihtiyacı giderecektir.

Bölgede yaratılacak iş imkanlarını kullanacak yetişkinlerin sadece kendi sosyalleşmelerine ilişkin imkanlarla ilgilenmeyecekleri, aynı zamanda çocuklarının eğitimi ve sahip oldukları sosyal olanakları da önemseyecekleri varsayıldığında, çocuklar için kaliteli eğitim olanaklarının da planlama kapsamına alınması gerekir. Bu çerçevede, öncelikle okul öncesinden orta öğretime kadar nitelikli bir örgün eğitim için planlama yapılmalı, proje okulları gibi eğitimin kalitesini artırıcı çalışmalar ile örgün eğitim mutlaka güçlendirilerek, çalışanların çocuklarının sahip olacağı eğitim olanaklarının yetersizliğinden endişe etmeleri önlenmelidir.

6.2.6. Sosyal Hizmet Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi

Termik santrallerin olduğu bölgelerde alternatif iş olanaklarının kısıtlılığı, tek cinsiyetin istihdamından kaynaklanan eşitsizlikler, sosyal hayatın gelişmemiş olması ve eğitim olanaklarının zayıflığı yaygın olarak rastlanan durumlardır. Bu nedenle yeşil adil dönüşüm politikalarında gençler ve kadınların desteklenmesinin özel olarak dikkate alınması önerilmektedir.¹⁵⁶

Termik santralin neden olduğu sağlık problemleri nedeniyle anne-baba bakım kapasitesinin nasıl etkilendiğine dair bir araştırma bulunmamaktadır, ancak ilçelerde görüşülen herkes her evde bir kanser hastası olduğunu söylemektedir.¹⁵⁷ Hastalıklar ve ölümler nedeniyle anne-babaların bakım kapasitelerinde düşüş olması beklenen ve bilinen bir sonuç olduğu için elde sayısal veri olmasa da bu alanı dikkate alan bir planlama yapılmasına ihtiyaç olduğunu söylemek mümkündür.

Çocukların nitelikli eğitime erişimleri ve eğitimden yararlanarak yoksulluk döngüsünü kırabilmeleri için yeterli beslenme, tıbbi bakım, anne-babaların veya bakım verenlerin duygusal ve sosyal desteklerinden yararlanabilmelerini sağlamak gerekir. Bilindiği üzere yoksulluk sadece maddi olanakların yetersizliği değildir, aynı zamanda eğitime, sağlık hizmetlerine, temiz suya, sanitasyona ve sosyal korumalara sınırlı erişim ve cinsiyet eşitsizliğine, ayrımcılığa maruz kalma demektir.¹⁵⁸

Yoksullukla mücadele için eğitime yatırım kadar sosyal koruma harcamalarına¹⁵⁹ da bütçe ayırmak gerekmektedir. Bu kapsamda şartlı nakit transferleri, temel gelir güvencesi gibi mali kaynak aktarımını gerçekleştirecek çalışmaların yanında hem kadın istihdamını hem de çocuk gelişimini desteklemek üzere alternatifli gündüz bakım programları (kreş, anasınıfı, oyun sınıfı vb.) gibi sosyal hizmet faaliyetleri ile anne-baba becerilerini güçlendirici eğitim ve danışmanlık çalışmalarının bölgede yaygın biçimde planlanması gerekmektedir. Buna yönelik olarak yöreye özgü ve amacı "*kırsal nüfusu olumsuz etkileyen eşitsizlik, hizmetlerin erişilebilirliğinin kısıtlı olması, dışlanma gibi sorunları çözmek ve aynı zamanda kırsal alanda yaşayan kırılgan ve risk altındaki insanları savunmak ve desteklemek*"¹⁶⁰ olarak tanımlanan bir "kırsal sosyal hizmet" planlaması yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Dezavantajları, eşitsizlikleri gidermeye yönelik sosyal hizmet faaliyetleri aynı zamanda bir istihdam da yaratacak ve hem bu faaliyetler için yarattığı istihdam ile hem de bu suretle desteklenen nüfusun işgücü piyasasına katılımı ile adil dönüşüme destek sağlayacaktır.¹⁶¹

155 Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) *Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu* (sf. 127)

156 İstanbul Politikalar Merkezi (2024) *Türkiye'de Adil Geçiş Algısı ve Politikalar Yerel Vaka Çalışmaları: Yatağan ve Çan*. (sf. 41)

157 <https://www.gazeteduvar.com.tr/marasa-iki-yeni-termik-santral-unitesi-kanser-olmayan-ev-yok-haber-1679866>

158 https://www.graygroupintl.com/blog/helping-the-poor#google_vignette

159 Bozkaya, G. (2014) *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü*. International Conference on Eurasian Economies.

160 Yüksel, D. (2022). *Kırsal Alanlarda Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet İlişkisi*. Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi (22)57, 745-773.

161 İlkaracan, İ., Kim, K. ve Kaya, T. (2015) *Sosyal Bakım Hizmetlerine Kamu Yatırımlarının İstihdam, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yoksulluğa Etkileri: Türkiye Örneği*

6.3. Yeşil Adil Dönüşümde Rol Oynayabilecek Aktörler

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen masabaşı araştırma ve saha görüşmelerinden elde edilen veri ve bilgilere göre Afşin ve Elbistan ilçelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmesine doğrudan ve dolaylı katkı sağlayan, kömürden adil çıkış sürecinde yer alan/alabilecek olan temel aktörlerin kendi aralarında mevcut ilişkileri dikkate alınarak graphcommons açık kaynak yazılımıyla bir haritalandırma çalışması gerçekleştirilmiştir (Grafik 5).¹⁶²

Bu verilere göre Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'na bağlı Kahramanmaraş Yatırım Ofisi ilçelerin gelişmesi kapsamında araştırma, planlama ve küçük desteklerde öne çıkan bir kamu kurumu niteliğindedir. Bu nedenle yeşil adil

dönüşüm kapsamında ilgili tarafları bir araya getirmek için yatırım ofisi önemli bir rol üstlenebilir.

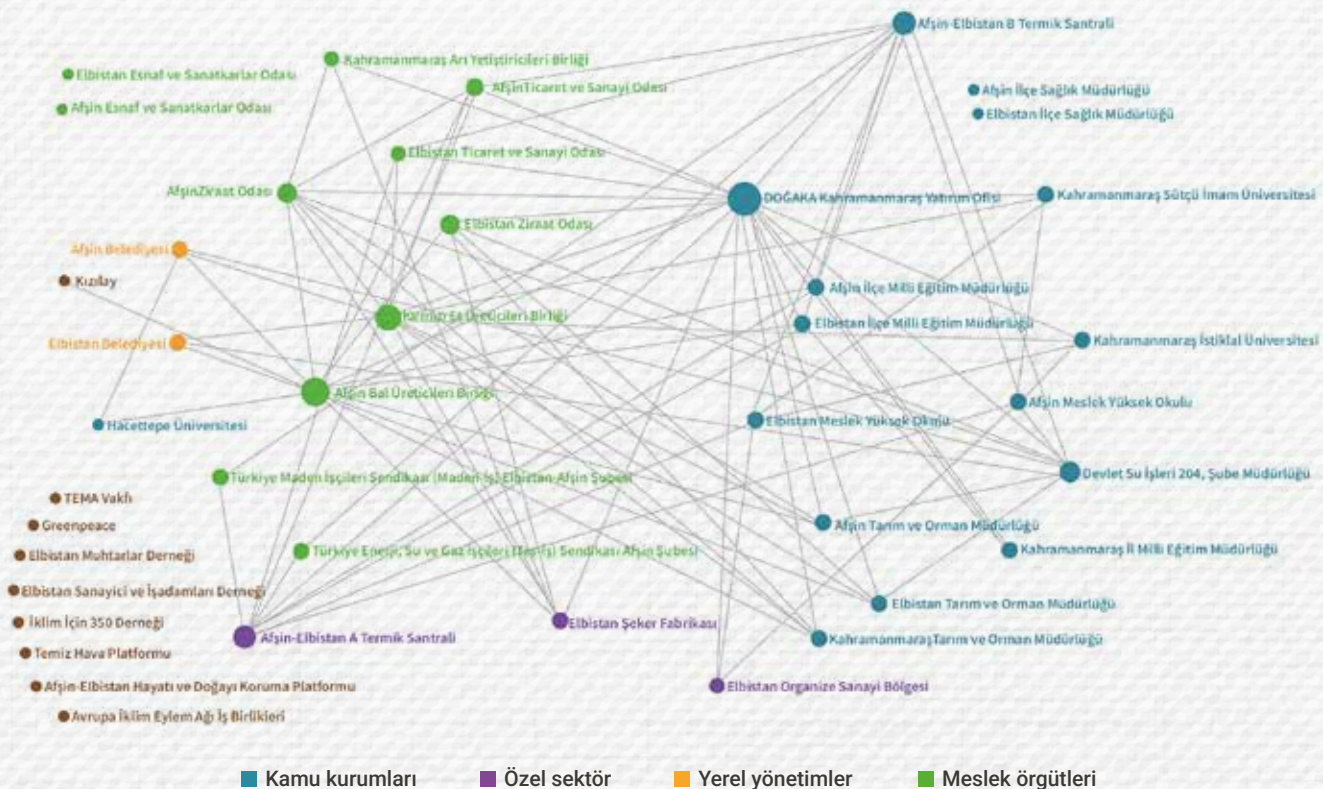
Yerel yönetimler yaşanılabilir ilçeler yaratma kapsamında en aktif kurumların başında gelmektedir. Afşin ve Elbistan belediyeleri, ilçelerinin gelişimine katkı sağlamak amacıyla tekstil atölyeleri kurmak, lavanta yetiştiriciliğiyle çeşitli kozmetik ürünler geliştirmek ve tarımsal üretimi desteklemek gibi projeler yürütmektedir. Bu çalışmalar değerli olmakla birlikte, ilçelerin kalıcı ve sürdürülebilir gelişmesini sağlamak ve daha fazla istihdam yaratmak için yeni stratejiler belirlemeleri ve fikirler geliştirmeleri gerekmektedir. Yerel yönetimlerin adil dönüşüm sürecinde halkın katılımı, sivil toplumun desteklenmesi, mekansal planlama süreçlerinde oldukça kolaylaştırıcı ve önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır.

162 <https://graphcommons.com/graphs/26efff9f-b13f-4dda-bebd-a3313cd506f7>

163 Bu işbirliği ve ilişki ağı haritası kısa sürede hazırlandığı için eksiklikler içermektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi için daha uzun ve detaylı çalışmalar gerektiğinden, bu haritanın gelecekte yenilenmesi önerilmektedir.

GRAFIK 5

Afşin ve Elbistan İlçeleri Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Gelişmesinde Temel Aktörler İşbirliği ve İlişki Ağı¹⁶³

İlçelerdeki sivil toplum kuruluşlarının sosyal, ekonomik ve çevresel gelişme süreçlerinde etkileri yok denecek kadar azdır. İlçelerde girişimciliği desteklemek ve sanayiye dayalı yatırımlar için temel aktör ticaret ve sanayi odalarıdır. İki ilçede de bulunan ticaret ve sanayi odası ilçedeki organize sanayi bölgelerinin kurulması ve aktif hale getirilmesi için uğraş vermektedir. Afşin Ticaret ve Sanayi Odası ilçe turizmini geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Tarımsal yatırımlar için ziraat odaları önde gelen meslek örgütlerindendir. Esnaf ve sanatkar odalarının üye işlemlerinin ötesinde kalkınma süreçlerinde yeterli etkileri bulunmamaktadır. İlçelerde bulunan sendikaların sadece termik santrallerle ilişki içinde olduğu gözlemlenmiştir. İlçelerin gelişmesi için il dışından katkı sağlayan kurum sayısı çok az olup, sadece Hacettepe Üniversitesi tespit edilebilmiştir.

Afşin ve Elbistan belediyelerinin stratejik planlarında, kadın istihdamının artırılması, sosyal yaşamın canlandırılması gibi bu raporda da yer alan bazı önerilerle eşleşen hedefleri bulunmaktadır. Ancak ilçelerde bu hedefleri destekleyecek ve izleyecek bir sivil toplum kuruluşu veya akademik çalışma da bulunmamaktadır.

Yukarıdaki tespitlere dayalı olarak Afşin ve Elbistan ilçelerinde yeşil adil dönüşüm için aşağıdaki alanlarda çalışmalar yapılması önerilebilir;

- Yerel yönetimlerin sürece daha aktif katılımı sağlamak amacıyla kurumsal kapasitelerini geliştirmek, finansal destek bulacakları imkanları onlara göstermek ve termik santrale ek ünitelerin yapılmasını engellemek ve adil dönüşüm için hazırlanacak bölge planında önemli bir aktör olarak yer almalarını sağlamak.
- Başta sendikalar olmak üzere ticaret ve sanayi odaları ve ziraat odalarının adil dönüşüm kapsamında uygulanacak çalışmalar için kurumsal kapasitesini geliştirmek. Gerekliğinde adil dönüşüm kapsamında başarılı ülkelerin çalışmalarını yerinde görmeleri için o ülkelere çalışma ziyaretleri planlamak.
- Kamu kurumları ile akademik kurumların bu sürece katkı sağlamaları için kurumsal stratejik planlarını, yıllık çalışma programlarını, geliştirecekleri proje fikirlerini adil dönüşüm süreçlerini destekleyecek şekilde odaklamalarını sağlamak, fikir geliştirme süreçlerine destek vermek.
- İlçelerde aktif yurttaşlık ve sivil katılımı destekleyerek kalkınma odaklı sivil toplum kuruluşlarının kurulması

için çaba sarfetmek, mevcut STK'ları bu yönde güçlendirmek için programlar oluşturmak.

- Toplumsal farkındalığın artırılması, toplum desteğinin sağlanması gibi alanlarda yerel sivil toplumu ve akademiyi güçlendirme konusunda bölgesel ve ulusal kurumların katkı vermesini sağlamak (Arıcılık konusunda Hacettepe Üniversitesi ve Afşin Belediyesi işbirliği bu öneriye iyi bir örnek teşkil eder niteliktedir).
- Bu grafikte yer verilmeyen ve Afşin ve Elbistanlılar tarafından yurt dışında kurulan dernek ve vakıfların adil dönüşüm sürecine destek vermelerini sağlamak amacıyla savunu çalışmaları yapmak.
- Bu ilçelerde adil dönüşüm için araştırma, planlama, savunu, yatırım ve yaşam kalitesini artırma çalışmaları yürütmek üzere bölge dışındaki sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, özel şirketler ve akademik kurumlarla doğrudan iletişim kurarak işbirliği yapma ve destek sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak.

Diğer yandan, bu süreçte yerel gelişmeyi belirleyen aktörlerinin katkılarının kalıcı olması ve gerçek bir değişim yaratması, merkezi kamu kurumlarının rol ve sorumluluklarını yerine getirmesine bağlıdır. Grafik 5'te Afşin ve Elbistan ilçeleri özelinde yerel gelişme aktörleri arasındaki işbirliği ve iletişim ilişkileri ele alınmıştır. Bu aktörlerin koordineli şekilde etkili olabilmesi için merkezi kamu kurumlarının yöreye dair gelişme çalışmalarına destek vermesiyle doğrudan ilişkilidir.

Merkezi kamu kurumları, yerel aktörlerle yalnızca yönlendirici ve denetleyici bir ilişki kurmak yerine, kapsayıcı bir diyalog mekanizması geliştirmeli ve ortak çözümler üretmelidir. Kamu kurumları; belediyeler, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak sosyo-ekonomik riskleri azaltmalı, yeni istihdam alanları yaratırken dezavantajlı grupların haklarını koruyacak politikalar oluşturmalıdır. Ayrıca, yerel yönetimlerin yetkinliğini artırarak merkezi kararların sahada uygulanabilir olmasını sağlamalı ve finansman mekanizmalarını yerel ihtiyaçlara göre uyarlamalıdır.

Gerçek anlamda yeşil adil bir dönüşüm için merkezi kamu kurumları, yalnızca düzenleyici bir rol üstlenmekle kalmamalı; ekolojik ve toplumsal dönüşümü mümkün kılan, katılımcı bir yönetim anlayışını benimsemelidir.

07

Sonuç ve Değerlendirme

Afşin ve Elbistan, çevresel etkileri nedeniyle hayvancılık ve hayvancılığa bağlı sanayi ve madencilik kapsam dışında bırakılırsa, termik santral ve linyit madenciliğinden yeşil adil dönüşüm için sınırlı olanaklara sahip bir bölgedir.

Bölgenin coğrafi özellikleri gereği ilk ve en önemli potansiyeli bitkisel üretim ve tarıma dayalı sanayidir. Akdeniz ve Doğu Anadolu iklim ve bitki koşullarının bulunduğu geniş arazileri ve sulama olanakları ile birden çok bitki yetiştirme olanağına sahiptir. Yetiştirme süreçlerinin iyileştirilmesine ve modernizasyonuna ve ürünlerin işlenmesine, depolanmasına, kurutulmasına yönelik çok az işletmeye sahip olması sebebiyle geniş bir bitki yetiştirme ve tarıma dayalı sanayi seçeneği bulunmaktadır.

Bitkisel üretimin yanında hayvan yetiştiriciliği ve et ürünlerine dayalı sanayi ile ilçe halklarının geliştirmeye çalıştığı, daha sınırlı olanaklara sahip olan turizm ve arıcılık gibi alanlarda da gelişim olanakları bulunmaktadır.

Ancak her bir seçeneğin kendi içinde bazı sınırlılıkları olduğu gibi bütün kalkınma stratejilerini ilgilendirecek ortak dezavantajlar da bulunmaktadır. Henüz bir fizibilite çalışması da bulunmadığı dikkate alınarak, Afşin ve Elbistan ilçelerinin yeşil adil dönüşümü ve kömürden adil çıkış sürecini desteklemek üzere yürütülecek savunuculuk çalışmalarında bir ürün veya üretim biçiminin öne çıkarılmasından ziyade ilçelerin bütün gelişim seçeneklerinin tanıtılmasına yönelik bir strateji izlenmesi ilçelerin koşullarına daha uygun görünmektedir.

Raporda dile getirilen alanların bazılarına ilişkin bölgede küçük veya büyük projeler yapıldığı ancak başarılı olmadığı çok sık dile getirilmiştir. Bu nedenle saha çalışmasında ilçelerde herhangi bir kalkınma hedefi taşıyan projeye inancın kalmadığı da fark edilmiştir. Bu çerçevede hem önerilerin hayata geçirilmesi için gerekli stratejileri belirlemek hem de bölge halkını bu konuda teşvik edebilmek için bir fizibilite çalışması yapılmasında yarar görülmektedir.

Öte yandan ilçelerin gelişmesine katkı verecek yatırım alanlarının hepsinin başarısı, öncelikle termik santralin sebep olduğu çevre tahribatının giderilmesine ve ilçelerdeki sosyal yaşamın canlandırılmasına bağlıdır. Bu iki alana dair yapılması gerekenler de başlı başına bir istihdam olanağı yaratmak ve gelir getirici seçenekler oluşturmak için kullanılabilir niteliktedir.

İlçelerin yakın zamanda depreme maruz kalmış olması ve hem fiziksel hem de sosyal yapısının zarar görmüş olması sebebiyle yeniden inşa çalışmalarının çok yönlü olarak planlanmasının halihazırda gündemde olan ve kaynak ayrılan bir alan olması, sosyal yaşamın canlandırılmasına dair önerilerin güçlü yanını oluşturmaktadır.

Önerilerin gerçekçi olması ve bölge halkının sahip olduğu kaynakları etkili ve verimli kullanabilmelerini sağlayacak bir yaklaşımın ortaya konulabilmesi için ilgili tüm tarafları bir araya getirecek bir strateji geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda geliştirilen önerilerin uygulanması için en önemli etken, merkezi ve yerel otoriteler,

sivil toplum ve yatırımcılar dahil tüm tarafların bir araya gelebilmesi, hemfikir olması, bu önerileri hayata geçirmeye istekli olması ve *birlikte planlama* yapabilmelerinin sağlanmasıdır. Her iki ilçenin de olası alternatifler ve bunları uygulamaya geçirme konusunda farkındalıklarını arttırıcı bu çalışmalara mutlaka ilçe ve il kalkınma planlarında da yer verilmesi gerekir. Bu aşamada gerçekçi ve uygulanabilir planlama konusunda destek sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu kapsamda yürütülecek çalışmalar planlanırken, halihazırda her iki ilçenin kurum ve kuruluşları arasında bir fikir ve eylem birlikteliğinin bulunmadığı, kişisel çatışmaların ortak planları engellediği ve bundan kaynaklanan hem tarafların birbirlerine hem de yeni plan ve projelere karşı güvensizliğin çok yaygın olduğu dikkate alınmalıdır. Burada bir yeni adım için güven ve motivasyon yaratmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bunu sağlamak için birbirinden farklı bakış açılarına ve çıkara sahip olan ilgili tarafları bir araya getirecek ve bu önerileri konuşmalarını sağlayacak bir moderatöre veya kolaylaştırıcı örgüte ihtiyaç bulunmaktadır. Bağımsız, tarafsız ve bölgede kabul görececek bir uzmanlık kuruluşu tarafından üstlenilecek böyle bir rol ile bir süre bu raporda yer alan öneriler ile bunların hayata geçirilmesinde izlenecek yolun, bütün taraflarca konuşulmasına zaman ayırmak gerekir. Aynı zamanda da önerilere ilişkin iyi uygulamaların tanıtıldığı çalışmalar yapılması, motivasyon arttırıcı olacaktır.

EKLER

Ek 1: Kömürden Adil Çıkış Üzerine Uluslararası Örnekler

Kömürden adil çıkış, karbon yoğun ekonomilerden sürdürülebilir enerji sistemlerine geçişte, etkilenen işçiler ve topluluklar için sosyal, ekonomik ve çevresel adaletin sağlanmasını ifade eder. İşçilerin, yerel toplulukların ve etkilenen farklı kesimlerin bu çerçevede haklarını koruyan, kayıplarını telafi eden ve geleceğe yönelik yeni fırsatlar oluşturmaya dayalı çeşitli gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerden çeşitli uluslararası örnekler ve deneyimler söz konusudur.

Hazelwood (Avustralya) ve Lusatia (Almanya) bölgeleri, kömürden çıkış sürecinde katılımcı ve demokratik bir adil dönüşüm yaklaşımı benimseyen iyi örnekler olarak görülmektedir. Her iki bölge de tarihsel olarak kömür madenciliği ve termik santral ekonomisine bağlı olmasına rağmen, işçiler ve topluluklar için sosyal adalet ilkelerine uygun şekilde dönüşüm süreçlerini planlamış ve bu sürece devam etmektedirler. Her iki örnek de farklı ölçek ve yaklaşımlarla, kömürden çıkışın sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilebileceğine dair çeşitli ipuçları barındırmaktadır. Bu deneyimler, benzer süreçlerden geçen ya da geçecek olan diğer ülkeler için akılda tutulması gereken dersler içermektedir. Burada bu iki deneyim örnek olması amacıyla kısaca aktarılmaya çalışılmıştır.

Avustralya'nın En Kirlisi: Hazelwood Termik Santrali

Hazelwood Termik Santrali, Avustralya'nın Victoria eyaletindeki Latrobe Vadisi'nde yer alan, 1970'li yıllarda inşa edilmiş ve 1600 MWe (net 1470 MWe) üretim kapasitesine sahip, ülkenin en eski elektrik üretim santrallerinden birisidir. Yüksek emisyon yoğunluğu göz önüne alındığında, Hazelwood yaygın olarak "Avustralya'nın en kirliliği elektrik santrali" olarak biliniyordu ve yılda tahmini 16 milyon ton CO2 eşdeğeri kirlilikten sorumluydu.

Özel sektör tarafından işletilen santral ve maden sahası 2017 yılında aniden kapatılmıştır. Santralin kapanışı, doğrudan çalışanları ve yerel halkı etkilemiştir. Kapanışı ilan edildiğinde Hazelwood 450 çalışan ve 300 yüklenici olmak üzere 750 işçiyi

doğrudan istihdam ediyordu. 2016 yılında şirket çalışanlarına yaklaşık yıllık 36 milyon dolar maaş ödemesi yapmıştı. Diğer taraftan yerel tedarikçilere yapılan 38 milyon dolarlık ödeme, yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlıyordu. Latrobe Vadisi, ekonomisi büyük ölçüde kömür madenciliği ve enerji üretimine dayanan bir bölgedir. Santralin kapanması, bölgedeki işsizlik oranlarını görece artırmış ve ekonomik durgunluğa neden olmuştur. Sosyal açıdan, kimi haneler geçim kaynaklarını kaybetmiş ve yerel hizmetlerde aksaklıklar yaşanmıştır.

Victoria hükümeti, federal hükümet ile işbirliği içinde bu olumsuz etkileri hafifletmek ve bölgedeki dönüşüm sürecine liderlik etmek amacıyla Latrobe Vadisi İdaresi (LVA) adlı özerk ve bölgesel kalkınmaya odaklı bir kurum kurmuştur. LVA tarafından sosyal ve ekonomik dönüşüm ve planlama için bölgesel ihtiyaçlar ve bölgenin güçlü yönleri ile uyumlu, kanıta dayalı öncelikler belirlenmiştir. LVA, işsiz kalan işçilere yeniden eğitim ve beceri geliştirme programları sunarak, onların farklı sektörlere geçişini desteklemiştir. Ayrıca, bölgedeki ekonomik çeşitliliği artırmak için küçük işletmelere finansal destekler ve danışmanlık hizmetleri sağlamıştır. Yerel halkın etkilenmesini en aza indirmek için altyapı projelerine yatırım yapılmış, ulaşım ve iletişim ağları iyileştirilmiş ve sosyal hizmetler güçlendirilmiştir. İlk çalışmalar, yaklaşık 1.500 kişinin yeni istihdam fırsatları bulmasını desteklemek için 12 milyon avroluk (20 milyon AUS) fonla desteklenmiştir. Bu kapsamda büyümekte olan sektörlerin temsilcileri, sendikalar, yetişkin eğitimi sağlayıcıları ve eğitim kuruluşları ile işbirliği yapılmıştır. Buna ek olarak, iş alanlarının genişletilmesi ve istihdamın artırılması için madenin kapatılmasından doğrudan etkilenen tedarik zinciri işletmelerine yönelik 25 milyon avroluk (40 milyon AUS) bir kalkınma programı desteği oluşturulmuştur. Kapalı Hazelwood Termik Santrali'nin bulunduğu alanın bir kısmı güneş ve rüzgar enerjisi projeleri için değerlendirilmiştir. Bu süreçte işçiler için yeniden eğitim programları başlatılmıştır. LVA, gerçek bölgesel ihtiyaç ve fırsatların belirlenmesine dayalı olarak yerel topluma hem özelleştirilmiş hem de kapsamlı destek paketleri sunmaya çalışmıştır.

Günümüzde, Latrobe Vadisi'nde yenilenebilir enerji projeleri ve diğer sektörlerde istihdam olanakları yaratılmaya devam etmektedir. Ancak, ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve toplulukların yeni ekonomik yapıya uyum sağlaması için sürekli çaba gerekmektedir. Hazelwood'un kapanışı, adil dönüşüm sürecinde sosyal ve ekonomik desteklerin önemini vurgulayan bir örnek teşkil etmektedir.

Almanya'nın Kömür ve Termik Merkezi: Lusatia

Almanya'nın Lusatia bölgesi, kömürden çıkış bağlamında adil dönüşümün önemli bir örneği olarak, sürdürülebilir enerji dönüşümleri arayışında olan gelişmekte olan ülkeler için ipuçları vermektedir. Lusatia, Almanya'nın doğusunda, Brandenburg ve Saksonya eyaletlerini kapsayan bir bölge olarak uzun yıllar boyunca kömür madenciliği ve termik santrallerin merkezi olmuştur. Bölge, özellikle linyit madenciliği ile Almanya'nın enerji üretiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Almanya'nın 2038'e kadar kömürden tamamen çıkma kararı çerçevesinde, Lusatia'daki kömür madenciliği ve termik santral faaliyetleri hızla azaltılmaktadır. Bölgedeki birçok maden ve santral ya kapatılmış ya da kapatılma sürecine girmiştir. Lusatia'da 8.000 kişi doğrudan, 14.000 kişi de dolaylı olarak kömür madenciliği ve enerji sektörlerinde istihdam edilmektedir. Lusatia kömürün sosyal açıdan kabul edilebilir bir şekilde kullanımdan kaldırılmasına ilişkin tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Halihazırda bölge, yüksek işsizlik, düşük ekonomik büyüme ve yüksek göç seviyeleri ile yapısal olarak zayıf kabul edilmektedir.

Lusatia'nın geçiş sürecinin temel taşlarından biri, hükümet ve kamu kurumları temsilcileri, enerji ve maden sektörleri temsilcileri, sendikalar ve sivil toplum da dahil olmak üzere paydaşlar arasında diyalogu kolaylaştıran Almanya Kömür Komisyonu (Commission on Growth, Structural Change and Employment) aracılığıyla kapsamlı destek mekanizmalarının geliştirilmesi olmuştur. Komisyonun tavsiyeleri, Lusatia da dahil olmak üzere kömür bölgelerini yirmi yıl boyunca desteklemek için 40 milyar avroluk bir federal yatırım paketinin hazırlanmasına yol açmıştır. Almanya'nın Kömür Bölgeleri Yapısal Güçlendirme Yasası (Strukturstärkungsgesetz) çerçevesinde, Lusatia gibi kömür bölgelerine ekonomik dönüşüm için mali destek sağlanmaktadır. Bu destekler kömüre dayalı bölgelerde ekonomik ve sektörel çeşitlilik, altyapıyı iyileştirme ve alternatif istihdam alanları yaratmayı amaçlamak-

tadır. Yatırımlar yenilenebilir enerji, sürdürülebilir üretim ve turizm gibi sektörlerle odaklanarak dayanıklılığı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Kömür sektöründe çalışanlar için sosyal destek bir öncelik olmuştur. Geçiş süreci, işçilerin yeni sektörlerle uyum sağlamalarına yardımcı olmak için yeniden eğitim programları, erken emeklilik planları ve işe yerleştirme hizmetlerini kapsamaktadır. Yerel düzeyde faaliyet gösteren kurumlarla yapılan işbirliği, bu programların işgücünün özel beceri ve ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlamıştır.

Lusatia'nın deneyimi bölgesel planlamanın önemini ortaya koymaktadır. Lusatia Bölgesel Kalkınma Ajansı gibi kurumların kurulması, ekonomik yeniden yapılandırmaya yönelik koordineli bir yaklaşımı kolaylaştırmıştır. Kurum yeni yatırımları çekmek, yenilikçiliği teşvik etmek ve yerel aktörlerin geçiş sürecini şekillendirmesini sağlamak için çalışmaktadır.

Lusatia'nın enerji dönüşümü, kömür bölgelerinin yenilenebilir enerji inovasyonunun merkezi olma potansiyelini ön plana çıkarmaktadır. Bölge, federal ve AB fonlarıyla desteklenen güneş ve rüzgar enerjisi projelerine yatırım yapmaktadır. Örneğin, bölgede önemli bir enerji operatörü olan LEAG şirketi kapatılan kömür sahalarında GigaFactory adını verdiği, rüzgar ve güneş enerjisine dayalı yenilenebilir enerji üretim ve depolama alanları inşaa etmektedir. Bu ve benzer yatırımlar kömürden çıkış sürecinin sosyal ve ekonomik etkilerini hafifletmek amacıyla hem işçilere yeni fırsatlar sunmayı hem de bölge ekonomisini yeniden inşa etmeyi hedeflemektedir.

Lusatia, kömürden çıkış sürecinde ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların entegrasyonunun önemini göstermektedir. Yatırım ölçeği gelişmekte olan ülkelere birebir uygulanamasa da paydaş katılımı, işgücü ve yerel halka sosyo-ekonomik destek ve bölgesel kalkınma vurgusu tekrarlanabilir bir model ortaya koymaktadır. Bölgenin deneyimi, ekonomik çeşitlendirme, inovasyon ve toplum katılımına odaklanan kapsamlı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bağımsız değerlendirmeler, bölgede kaydedilen ilerlemeyi kabul etmekle birlikte, işçilerin ve yerel toplulukların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için sürekli değerlendirmenin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Kısaca, Lusatia, gelişmekte olan ülkeler için adil dönüşümün nasıl yönetileceğine dair önemli dersler sunmaktadır.

Ek 2:**Kahramanmaraş Afşin-Elbistan İlçeleri Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeşil Adil Dönüşüm İmkanları Araştırması - Yarı-Yapılandırılmış Soru Formu****Sosyo-Ekonomik Durum:**

1. İlçelerdeki temel ekonomik faaliyetler nelerdir?
2. Hangi sektörler istihdamın büyük kısmını oluşturmaktadır?
3. Genç nüfus hangi işleri tercih ediyor?
4. İlçelerin göç alma/verme durumu nedir? Başlıca nedenleri nelerdir? Deprem nüfus hareketliliğini nasıl etkiledi?

Arıcılık:

1. Afşin ve Elbistan ilçelerinin arıcılık potansiyeli nedir?
2. İlçelerdeki arıcılık sorunları nelerdir?
3. Termik santrallerinin arıcılığa etkileri nelerdir?
4. Bu ilçelerde arıcılık ile ilgili gerçekleştirdiğiniz projeler ve faaliyetler hakkında kısa bilgi verir misiniz? Bunları gerçekleştirirken karşılaştığınız en büyük zorluklar nelerdir?
5. Arıcılık bu yörede gelişir mi? evetse, nasıl? Neler yapmak gerekir?
6. Arıcılıkla ilgili geleceğe yönelik planlarınız nelerdir?

Eğitim:

1. İlçelerde okul öncesi eğitime devam durumu nedir? Mevcut kurumların koşulları nasıl? Ailelerin okul öncesi eğitime ilgileri nasıl?
2. İlkokula devam durumu nedir? Devam konusunda yaşanan sıkıntılar nelerdir? Kız çocuklarının eğitime devamı konusundaki toplumsal bakış nasıl?
3. Aileler mevcut eğitim olanakları, eğitimin kalitesi ve eğitime güven hakkında ne düşünüyor?
4. İlçelerde bulunan meslek liselerinde hangi bölümler tercih ediliyor? Mezunların ne kadarı termik santrallerde çalışmak istiyor / çalışıyor?
5. Liseden sonra üniversiteye geçiş süreçleri nasıl? Akademik başarı oranları nasıl?
6. İlçelerde bulunan meslek yüksek okullarında hangi bölümler tercih ediliyor? Bölgedeki öğrencilerin ne kadarı bu okulları tercih ediyor? Mezunların ne kadarı termik santrallerde çalışmak istiyor / çalışıyor?

Sağlık:

1. Termik santrallerin çevre ve insan sağlığına etkileri konusunda toplumsal algı nasıl?
2. Termik santrallerin yarattığı sağlık sorunlarının işgücü üzerindeki etkisi nasıl?
3. Termik santrallerin yarattığı sağlık sorunlarından etkilenenlerin bakımına ve iyileştirilmesine dair ne tür hizmetlere ihtiyaç var?
4. İlçeye özgü ve/veya deprem sonrası oluşan sağlık sorunlarına yönelik sunulması / oluşturulması gereken hizmetler neler?

İstihdam:

1. İlçelerdeki istihdamın sektörel dağılımı nasıl? Hangi sektörde kaç kişi çalışıyor, çalışan profili nasıl?
2. İlçelerde istihdam için tercih edilen iş kolları neler?
3. Kadınların istihdamına yönelik bakış açısı nasıl?
4. İlçelerde sanayi yatırımları ve istihdama dair ne tür teşvikler var?
5. Hangi iş kolları gelişebilir ve bunun için ne tür teşviklere / desteklere ihtiyaç var?
6. Deprem sonrası ortaya çıkan yeni iş alanları neler?

Kahramanmaraş Afşin-Elbistan İlçeleri Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeşil Adil Dönüşüm İmkanları Araştırması - Yarı-Yapılandırılmış Soru Formu

Termik Santral Ekonomisi

1. Termik santrallerinin ilçedeki istihdama katkısı nedir? Buralarda kaç kişi çalışmaktadır?
2. Termik santrallerde çalışanların eğitim durumu nedir? Termik santral çalışanlarının ne kadarı bölgedeki meslek lisesi ve meslek yüksek okulu mezunu?
3. Termik santrallerde çalışanların yaşadıkları ilçe ve köy dağılımları nasıldır?
4. Termik santrallerde çalışanların cinsiyet dağılımı nedir?
5. Termik santrallerde çalışanların yaş ortalaması nedir?
6. Termik santrallerde çalışanların medeni durumu ve çocuk sayısı nedir?
7. Termik santrallerde çalışanların kıdem durumu nedir?
8. Termik santrallerde çalışanların meslekleri ve çalışma alanları nelerdir?
9. Termik santrallerde meslek içi eğitim veriliyor mu? Akademi var mı? Var ise hangi konuda eğitim veriliyor?
10. Termik santrallerde çalışma koşulları (çalışma saatleri, fazla mesai, ücretler, örgütlenme, kreş olanağı vb.) nasıl?
11. Termik santrallerde taşeron çalışma durumu nasıl? Var ise, hangi iş kolunda taşeronlaşma var? Koşulları (sözleşme durumu, asgari çalışma yaşı vb.) nasıl?
12. Termik santrallerde çalışanların tasarruf ve borçlanma eğilimleri (varsa tasarruflarını değerlendirme alanları) nasıl?

Toplumsal Algı:

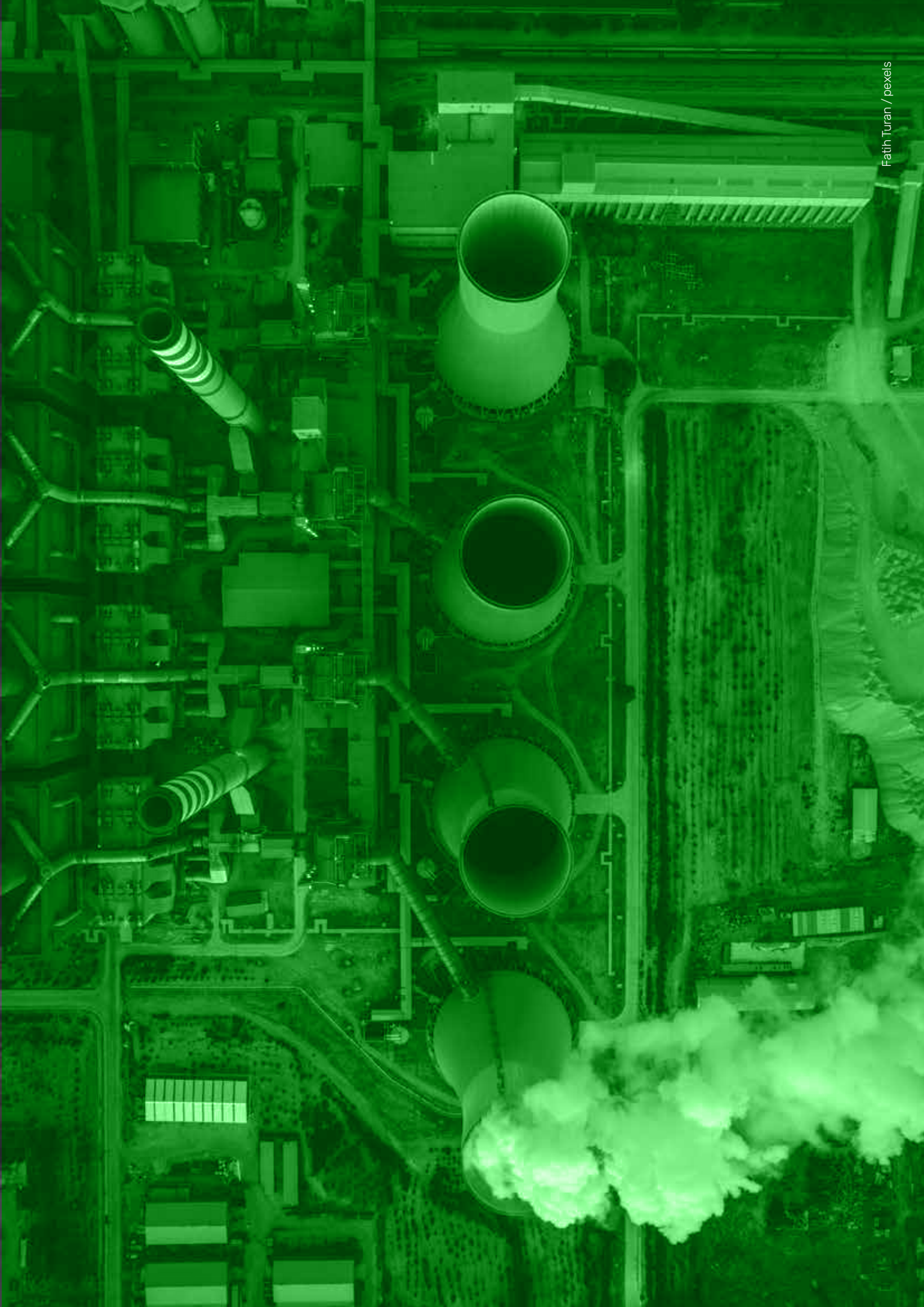
1. Termik santrallerin sosyal yaşama etkileri konusunda toplumsal algı nasıl?
2. Santrallerin kapanması durumunda ilçelerin ekonomik ve sosyal yapısında nasıl değişiklikler beklenmektedir?

Öneriler:

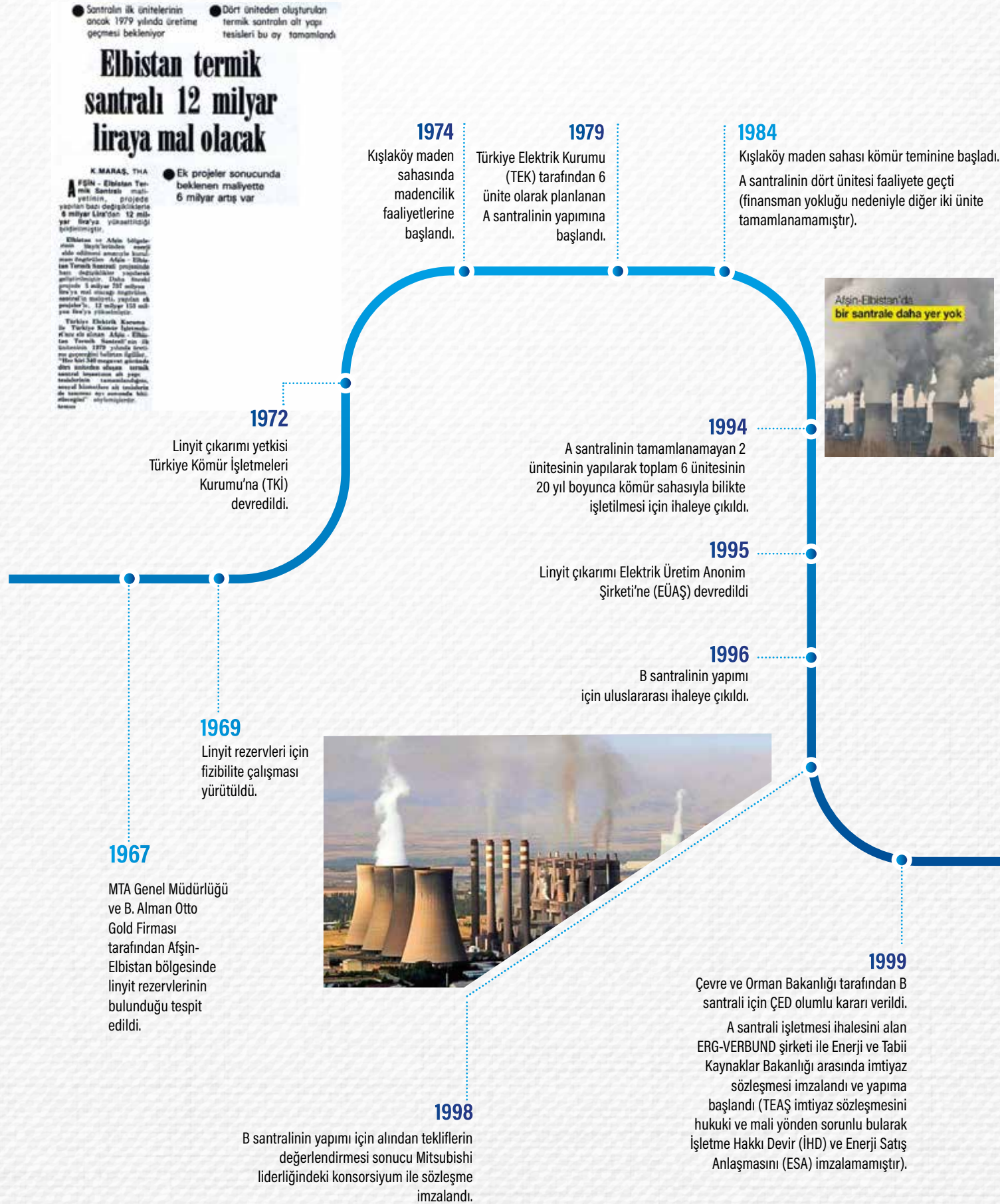
1. Termik santrallerinin kapanmasından sonra hangi iş alanları, sektörlerin gelişme potansiyeli var? Bunları geliştirmek için ihtiyaçlar nelerdir?
2. İlçelerdeki genç nüfusa yönelik 21. yüzyıl becerilerine odaklı ne tür farklı mesleki eğitim olanakları sağlanabilir?
3. Kamu kurumları, yerel yönetimler veya sivil toplum kuruluşlarının adil geçiş süreci için yürüttükleri çalışmalar var mı?

Ek 3:**Çalışma Kapsamında Görüşme Yapılan Kurumlar**

- Afel Ello Gübre Üretim Firması
- Afşin Bal Üreticileri Birliği
- Afşin Belediyesi
- Afşin Esnaf ve Sanatkarlar Odası
- Afşin İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
- Afşin Meslek Yüksek Okulu
- Afşin Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü
- Afşin Ticaret ve Sanayi Odası
- Afşin Ziraat Odası
- Afşin-Elbistan A Termik Santral İşletme Eski Müdürü (Yerel paydaş)
- Afşin-Elbistan B Termik Santral Müdürlüğü (Elektrik Üretim A.Ş.)
- Aybaklar Tarım Ürünleri AŞ.
- DSİ 2. Bölge Müdürlüğü 204. Şube Müdürlüğü
- Elbistan Belediyesi
- Elbistan Bilim Teknik ve İnovasyon Koleji
- Elbistan Esnaf ve Sanatkarlar Odası
- Elbistan Hayatı ve Doğayı Koruma Platformu
- Elbistan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
- Elbistan Meslek Yüksek Okulu
- Elbistan Organize Sanayi Bölgesi
- Elbistan Tarım ve Orman Müdürlüğü
- Elbistan Yavuz Sultan MTAL
- Elbistan Ziraat Odası
- Kırmızı Et Üreticileri Birliği
- Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri (Tes-İş) Sendikası Afşin Şubesi
- Türkiye Maden İşçileri Sendikası (Maden-İş) Elbistan-Afşin Şubesi
- Çevrimiçi Görüşmeler
- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- DOĞAKA Kahramanmaraş Yatırım Ofisi
- Hacettepe Üniversitesi

Ek 4: Afşin-Elbistan Termik Santralleri Zaman Çizelgesi

2020

Çöllolar kömür sahasının işletim hakkı EÜAŞ'tan TKİ'ye devredildi.

A santrali filtre takma zorunluluğunu yerine getirmedeği için Ocak-Haziran 2020 ayları arasında 6 ay süre ile kapalı kaldı.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın santralin filtre takma şartını yerine getirdiğini açıklaması ile Haziran ayında A santrali yeniden faaliyete geçti.

2006

C ve D santralleri için ihaleye çıkıldı (ihaleye hiçbir şirket başvuruda bulunmadığı için ihale iptal edilmiştir).

2007

Çöllolar kömür sahasının işletme hakkı 28 yıllığına özel bir şirkete verildi.

2004

4 üniteden oluşan B Santrali faaliyete geçti.

2008

Çöllolar maden sahasında madencilik faaliyetlerine başlandı.

2009

Çöllolar maden sahası kömür teminine başladı.

2011

Meydana gelen göçüğün ardından Çöllolar'da kömür üretimi durduruldu.

2019

EÜAŞ tarafından C santrali için rezerv çalışması yapıldı.

2025

A santralinin beşinci ve altıncı ek ünitelerine ilişkin ÇED olumlu kararı verildi.

2018

A santrali ve Kışlaköy kömür sahasının işletme hakkı santraldeki mevcut ünitelerin rehabilitasyonu, çevre yatırımları ve santrale ek ünite inşa edilmesi şartları ile EÜAŞ'tan 20 yıl süreyle Çelikler Holding'e devredildi.

Afşin-Elbistan A Termik Santrali'nin devrinde imzalar atıldı

Enerji Günlüğü - Afşin-Elbistan A Termik Santrali ve Afşin-Elbistan Linyitleri (AEL) Kömür İşletmesi'nin 20 yıllığına Çelikler Holding'e devri için...

GREENPEACE

Greenpeace çevreyi korumak ve barışı desteklemek için faaliyet gösteren bağımsız küresel bir organizasyondur.

Bağımsızlığını korumak için Greenpeace hiçbir hükümet veya şirketten bağış kabul etmez. Greenpeace 1971’de gönüllüler ve gazetecilerle dolu küçük bir tekneyle, Amerika’nın yeraltı nükleer test yaptığı yer olan Alaska’nın kuzeyindeki Amchitka adasına doğru yelken açtığı günden beri çevre sorunlarına karşı kampanyalar yürütüyor. “Tanıklık etme” ve “şiddetsiz eylem” geleneği ve gemileri hâlâ Greenpeace kampanyalarının vazgeçilmezidir.

Greenpeace Türkiye
www.greenpeace.org/turkey/
bilgi.tr@greenpeace.org